

سُوْزِيَا زَارِي

سلیمان نوراللهی



اندیشه‌ی ماندگار

Andishe-ye Mandegar

قم / خیابان صفائیه (شده) / انتهای کوی بیگدلی
نیش کوی شهداد گلدوست / پلاک ۲۸۴
تلفن: ۰۹۱۲۵۵۱۷۲۵۸ - ۷۷۴۲۱۶۵ - ۰۲۵۱ همراه: ۰۹۱۲۵۲۱۴۲

سیو زیارتی

- مؤلف: سلیمان نوراللهی
 - ناشر: اندیشه‌ی ماندگار
 - ویراستار و تنظیم حاشیه: سید حیدر بیات
 - طرح جلد و صفحه آرایی: مرتضی فتح اللهی
 - لیتوگرافی: کوثر
 - جاپ: عمران
 - نوبت جاپ: اول - زمستان ۸۴
 - شمارگان: ۳۰۰۰ نسخه
 - بهای: ۱۵۰۰ تومان
 - شابک: ۹۶۴ - ۶۹۷۳ - ۶
- جميع حقوق برای مؤلف محفوظ است.

مرکز پخش:
 - ستاد اجرایی طرح توسکا (مجری توزیع سراسری کتاب ایران)
 تلفن: ۰۹۱۲۲۵۱۳۶۸۹ - ۷۷۴۲۱۶۵ - ۷۷۳۶۰۵
 - کتابخوانی استاد شهریار (قم، نیروگاه، محله سید معصوم، خیابان قاطمه زهراسن)، کوچه ۴
 تلفن: ۰۹۱۲۵۵۱۷۲۵۸ - ۸۸۵۴۶۲۵

سیو زیارتی



سلیمان نوراللهی
Süleyman Nurullahi

ایران - قوم
۱۳۸۶



يازديقلاري ميز

۹	اوستاد باخیمیندان
۱۳	ائل شاعیری
۱۴	کند شعرلری
۱۵	طنز (satira) شعرلری
۱۶	نوراللهی و طنز
۱۸	نوراللهی تصویر ادبیجی بیر شاعیر
۱۹	نوراللهی و متعدد ادبیات (engaged literature)
۲۳	نوراللهی و کلاسیک شعر
۲۷	مثل لر
۲۸	سون سوز

۳۱	■ (۱) اجتماعى شعرلر
۳۳	بودا منيم بير ماجرام
۳۹	كندىمىز (۱) بايقوش بانلاغى
۴۶	كندىمىز (۲) بايقوش دانلاغى
۵۳	كند سفرنامەسى
۵۶	عمۇغلو
۶۲	تولوكو ايله خۇرۇز
۷۰	ھىي منه آرواد دىدى
۷۳	كتدى يالاسى
۷۵	قوئشۇ آشى
۷۹	نجىب آرواد
۸۳	زن ذليل
۸۸	گۈل پىرى
۹۱	آروادلا كىشى ماجراسى
۹۴	اي واى.
۹۹	امان آللە!
۱۰۴	قىلمە دانىشىق
۱۰۸	رفاقت
۱۱۰	ھېنى لى سۇزۇ
۱۱۵	سېڭار حكایتى

۱۲۱	آى هئۋئىن
۱۲۶	نوحە خوانىن سۇزلىرى
۱۲۹	جومە بازار حكایتى
۱۳۵	بىر حكایت
۱۳۷	فحلە ايلە باقلال
۱۴۰	بىر مريض، يوز نسخە
۱۴۶	فلک
۱۵۰	رمضاندا
۱۵۵	دېيل و نىسگىل
۱۵۸	معراج
۱۶۴	أۇبود
۱۶۹	■ (۲) غزل لرى
۱۷۱	غزل (۱) مين دۇنە ياندىم
۱۷۴	غزل (۲) تازلى ئىگارىم
۱۷۷	غزل (۳) بايرام گونلىرى
۱۸۰	غزل (۴) عكسىن
۱۸۲	عزل (۵) اوغلان
۱۸۵	■ (۳) متفرقە
۱۹۱	■ (۴) قوناق شاعيرلر

۱۹۳.	شهریارین وصفینده
۱۹۵.	شهریارین هجرینده
۱۹۶.	دیلین و ترەن دینىيە و تەرەن
۱۹۸.	اىل شاعرى
۲۰۱.	■ سۆزلىك

اوستاد باخيمىندان

تارىخ بويونجا، ادبيات تارىخىمىزدە، طنز محتوالى شعر مجموعه لرىمېز، گىتىش او خوجو كوتلە لرىينىن رغبىتىنى قازانمىش و اونلارين اجتماعى دوشونجه يوكسە ليشلىرى اوچون اساس عامل اولان بدېيعى مىدىنى ميراثا چئورىلەمىشدىر. «طنز» آذربايجان ادييلرى و شاعرلرى طرفىنندىن، اصىل معنادا ايشلنەمىشدىر. يعنى كوتلە لرىين اويانىشى، انتباھ و آيىلما و دقيق اولمالارى اوچون ايشلنەن بو ادبى قول، بىر دە اونا گۇرە اهمىت داشىمەنىشدىر كى حاقسىزلىق، عدالت سىزلىك و ئالمالىيگى طنز قىرباجىنا

اولكە مىزىن گۈزىيلىرى، دوزلرى

توتان مسؤوليتلى شاعرلر، حقيقى معنادا اۇز ائللرینه خدمت و خيرخواه مضمونلو ادبى اثرلر ياراتماق اوچون اۇز استعدادلارينى سفربر ائتمىشلر.

آذربايجان شاعرلرى آراسىندا، «سید عظيم شيروانى»، «ميرزا على اکبر صابر» و معجز شبسترى، بو ميدانين ان فعال پهلوانلاريندان ساييلir. اونلار، طنزى، هجو و هزل و گولمه جه لردن آيىرا بىلن سۆز اوستادلارى ايديلir. طنزين اجتماعى - سياسى معناسىنى باشا دوشىن ساغلام دوشونجه لى شاعرلر يمىز، ايندى اونلارين يوللارينى تعقىب ائدير و اۇز ائللرینه خدمت ميدانلاريندا اوغور قازانىلار، بو مجموعه نين شاعرى آقاي «سليمان نور اللهى» بىلە بىر قابليت و اهلىته مالك اولان ائل شاعرلرinden ساييلir. اونون طرز دىلى ساغلام، تميز و خلقىن دانىشىق دىلىيندن قاباقلاتان، زلال سو كىمى آخان گۈزىل بىر شىوه دىر.

بولاقلارين آغ سوتۇكىن گۈزلىرى
نور اللهى شىرين - شىرىن سۆزلىرى
باز دفتره سىنن ده بىر آد اولسون
او خويياندا تورك اوشاغى شاد اولسون
اللى ياشلى، «سليمان نور اللهى» ائل شاعيرى آدلانىر. او،
شاه رژىمى نين سياستىنە معروض قالاراق، رسمي تحصىل
آلا يىلمە مىشىدىر، همده آنا يوردوندان كۆچوب، غربت
آجىسى چككىشىدىر. اونا گۈرە دە ئۆز كند و قصبه لرین
بوشلايىپ غربت ائللرده دىيدىرىن دوشىن هم يېرىلى لرین
ايله چوخ ساده و تميز بىر دىلە دانىشىر:
كىيم ئورگىتى خالقا شهرە كوشىكى
دوست - رفيقى بىر - بىرىندان سئىشمگى؟
وطنبىندان غوربىت ئىرە دوشىمگى
كند اوشاغى شهرىين دادىن آنلادى.
باقۇش گلېب دامىلاريندا بانلادى.

يازدىقلاريميز



دوكتور حسين محمدزاده صديق ..	۱۳
تبريزلى نقه الاسلام ..	۲۱
شمس تبريزى ..	۲۲
ابوعلى سينا ..	۲۴
نظامي گنجوي ..	۲۶
علامه على اکبر دهخدا ..	۲۷
شيخ اشرف شهروردي ..	۲۸
شسترلى شيخ محمود ..	۲۹
شيخ صفى الدين اردبیلی ..	۳۰
على کمالی ..	۳۳
زمخشري، ابوالقاسم ..	۳۴
خاقاني أفضل الدين ..	۳۶
مبللى سردار، ستارخان ..	۳۷
فارابي ..	۳۸
مولانا جلال الدين رومى ..	۳۹
قدس اردبیلی ..	۴۱
يحيى آربين پور ..	۴۲

اولو تانزىنین آدیلا

ائل شاعيري

نچه ايل بوندان قاباق «نوراللهى» ايله قومدا قوروغان
 «آل ياسين» انجمىننەه تانىش اولدوم. شاعير ائله او زاماندان
 اوره يە او توران شعرلى يازاردى؛ هم مرثى يازاردى هم طنز.
 نوراللهى شعرلىرىن مذهبى هيئتلىرىدە او خويوب و خالقىن
 آليشىن قازاناردى. آنچاق كىچىن ايل قىش،
 اورتاق(مشترك) دوستوموز، آقاي فتح الله ذوقى جنابلارى

شاعيرىن دىلى نىن ساده و آرى او لماسى بىر ياندا
 دورسون، او شعردە بدېعى بويالار، جىناس، تشىيە و استعارە
 لىرنىدە ياخشى فايدالاتا بىلير. بو ئوزللىك خصوصىلە او نون
 جان ياخىجى نوحە لرىنى بوروموشدور:

يىل جسم شەھىدانى بوكوب گىرد و غبارە
 گۈن سورمه نى مغribە چىكىپ چىشم خمارە
 زىنپ كىمى چوللاردە گىئىپ اگىنە قارە
 مەتەپ ايشىغىن كىرت غەمدەن آتا بىلمىر
 گۈى قوشلارى دا اوز يېرواسىندا ياتا بىلمىر
 «سليمان نوراللهى» اىچون تو تدوغو يولدا اوغورلار دىلە
 يىر، او خوجولارى او نون اثرىنى دقت و تمكىن ايلە
 او خوماغا چاغىرىرام.

دكتور حسين محمدزاده صديق
 تهران - ياي ۱۳۸۴

- ٧١ تلیم خان
 ٧٢ علامه طباطبایی
 ٧٤ تبریزی صراف
 ٧٥ نادرشاه افشار
 ٧٧ میرزا جبار یاغچه‌بان
 ٨٠ سوزوموز ون‌لاگی
 ٨١ عاشق برقی
 ٨١ عبد الرحیم حق و نردیف
 ٨٥ فاطمه خایم کمینه
 ٨٦ فتحعلی خان آخوندراده
 ٨٩ قاراباغ (۱)
 ٩٤ قاراباغ (۲)
 ١٠٠ بوز قورد
 ١٠١ قانون اساسی
 ١٠١ اتروسکلار
 ١٠٢ اوورک سوزلری
 ١٠٣ محمد بن سلیمان فضولی
 ١٠٥ دوکتور فیض الله وحد
 ١٠٦ شهید حاج سید عظیم شیروانی
 ١٠٨ یونس ایمره
 ١٠٩ ملک شاه سلجوقی
 ١١٠ ابو ریحان بیرونی
 ١١١ ملک الشعرا حسینی

 نظیره لرین چوخو بو نوع ادبیاتدان ساییلرلار. نوراللهی دا
 بیر آذربایجان شاعری کیمی کند کولتوروونا و فرهنگینه
 شعرلرینده باشقا بیر یش وئریر. «کندیمیز» شعری بو ادعامیزا
 تانیق و شاهید اولا بیلر. اما نوراللهی یالنیز بیر کنددن یازان
 گونلری» آدیندا شعرلری گؤستریر کی شاعر آستا۔ آستا
 شهر ادبیاتنا ساری آددیم آتیر.
- طنز (satira) شعرلری**
- طنز تورکلرین ایچیندە اؤزونه مخصوص بیر یش
 تو توبیدور. ملا نصرالدین بئیوک طنز کاراكتری تورک
 او لموش و محمود کاشغری «دیوان لغات الترک» ده یازیر
 کی تورکلر هر ایل او ایلین جو کونو سئچیب، «ایل جوکو»
 آدلاندیرامیشلار. (محمود کاشغری بو اثری ۴۶۶ هـ ق.
 بغداد شهریندە، عرب دیليندە یازیدیر).

شاعیردن ایستهدی کی بو شعرلری چاپا حاضیرلاسین؛ او
 هئچ شاعیرین ده سؤزونه چوخ باخاماپ، شعرلری
 دوزمه گه باشладی. شعرلرین تاییندان سونرا «آل یاسین»
 شاعیرلریندن نئچه‌سی بیر «لجه» تشکیل وئریب، شعرلری
 او خویوب نظرلرینه گلن سؤزلری تذکر وئریلر و نهايت
 بیر ایلدەن سونرا چاپا حاضیر اولدو.

سلیمان نوراللهی نین شعرلرین نئچه باخیمدان آراماق
 اولار کی من قیسساجا بعضیلرینه بورادا اشاره ائده‌جه يم.

کند شعرلری

٢١ - جی قرنیدە دئمک داها کند ادبیاتی آدلانان
 ادبیات چوخ گۆزه چارپیمیر، اما آذربایجاندا بو ادبیات
 هلەدە اؤزونه اؤزەل (مخصوص) بیر موقعیت واریدیر.
 دئمک شهریارین حیدریاباسی و اونا یازیلان یوزلر جه

- ٤٣ اردبیل لی سحر
 آذربایجانین ۱۰ - نجو قرن، شتریندن
 اورنکلر
 ٤٤ عباس قلی یحیوی
 ٤٨ اردبیل لی متزوی
 ٤٩ کربیمی مراغه‌ای
 ٥٠ شاه اسماعیل ختایی
 ٥١ میرزا حسن رشدیه
 ٥٣ امیر علیشیرنواحی
 ٥٧ مختومقلی فرانگی
 ٥٨ ایران تورکلری
 ٥٨ ملایر تورکلریندن بیر شعر
 ٥٨ مهدی کرد خودی
 ٥٩ خوارسان تورکلری
 ٦٠ درگولی سند علی میرنیا
 ٦١ تورکمن لر
 ٦٢ سوچور تورکجه‌سی
 ٦٣ خلح
 ٦٤ ایبورد تورکجه‌سی
 ٦٥ آذربایجانجا
 ٦٦ قشقابی لار
 ٦٨ میرزا مأذون قشقابی
 ٦٩ میرزا جهانگیر خان قشقابی

ائل شاعیری ۱۷

۱۴۵.	حمد مرادی
۱۴۶.	بهراد بهزادی
۱۴۹.	بوسفعلی نگ فشایی
۱۵۱.	میر حبیب ساهر
۱۵۴.	دوکور ح. م. گوشلی
۱۵۷.	صدیار وظیفه ائل اوغلۇ
۱۵۸.	دەشقىن
۱۵۹.	حکیم ھیدجى
۱۶۱.	پروفسور زەتائى
۱۶۳.	مللـا محمد باقر مجتهد خلخالى
۱۶۵.	سید عـمالـدـىـلـىـنـ سـمـىـ
۱۶۸.	پـروـفـسـورـ جـوـادـ هـبـيـتـ
۱۷۱.	تـورـكـ اـولـكـلـرـ
۱۷۴.	نصرت كـسـتـلـىـ
۱۷۸.	تـېـرىـزـلىـ شـەـرـيـارـ
۱۸۱.	قدـرـتـ اللهـ چـوبـايـ
۱۸۳.	عـزـتـ اللهـ مـحـمـدىـ
۱۸۷.	علىـ قـبـرىـ
۱۸۸.	عليـ رـضاـ حـضـرـتـىـ «ـنـاعـمـىـ»
۱۹۰.	سـيدـ بشـيرـ حـسـينـىـ
۱۹۳.	فتحـ اللهـ ذـوقـىـ
۱۹۵.	يوـسـفـ حـسـينـ زـادـ

در کى، ادبى، هوش - باشى يوخ، عقلى داباندا
با خاـيـىـمـ مـاـداـ بـىـرـ دـيـقـتـ اـيـلـهـ تـازـهـ جـاـوانـداـ
سانـكـىـ قـوـدـوـغـوـ قـوـرـدـ دـاـغـىـدـ بـىـدـيـرـ بـىـاـبـانـداـ
هـنـچـ کـافـرـهـ دـهـ اـتـيـلـهـ مـهـ قـسـمـتـ آـمـانـ آـلـلاـهـ!
دـئـمـكـ نـورـالـلـهـىـ نـىـنـ سـوـيـوـ هـامـيـدانـ آـرـيـقـ «ـماـرـاغـالـىـ»
مـيرـزاـ حـسـينـ كـرـيمـىـ»ـ اـيـلـهـ بـىـرـ آـرـخـاـ گـنـدـهـ بـىـلـرـ. نـورـالـلـهـىـ نـىـنـ
(black) شـعـرـلـيـنـدـهـ هـمـ شـيـرـينـ طـنـزـ وـ هـمـ آـجـىـ وـ قـارـاـ طـنـزـ
homur) گـؤـزـهـ چـارـپـىـرـ. اـمـاـ اـنـصـافـ بـوـدـورـ کـىـ اـونـونـ
شـعـرـلـيـنـدـهـ آـجـىـ وـ قـارـاـ طـنـزـ دـاـهـاـ چـوـخـ گـوـرـوـنـورـ. مـثـلاـ شـاعـرـ
«ـتـولـکـوـ اـيـلـهـ خـورـوـزـ»ـ منـظـومـهـ سـيـنـدـهـ کـىـ بـىـرـ طـنـزـ شـعـرـ
ساـيـيلـىـ، يـازـيرـ:

نه سـوـ وـارـ مـزـرـعـهـ لـسـرـدـهـ نـهـ گـلـيـرـ جـوـجوـسـسـىـ
بـىـرـاخـيـبـ چـايـ - چـيـمنـىـ بـىـيـ يـاتـاـ قـاـچـمـىـشـ هـرـهـ سـىـ
اوـ يـكـهـ اـئـولـرـ اوـلـوـبـ: قـورـدـ يـئـرىـ، باـيـقوـشـ قـفـسـىـ
بـىـرـ كـوـپـىـكـ دـاـمـاـ كـشـىـكـ. يـرـ اـئـلـهـ پـىـسـ حـالـداـ يـاتـىـبـ

نوراللهى و طنز

نوراللهى نين بـئـيـوـكـ مـوـقـيـتـىـ وـ باـجـارـىـسـىـ طـنـزـ سـاحـهـ
سيـنـدـهـ دـيرـ، دـئـمـهـ لـىـ بـىـزـيمـ طـنـزـ شـاعـيرـلـرـ يـمـيزـ «ـمعـجـزـ شـبـسـتـرـىـ»ـ
«ـعـلـىـ اـكـبـرـ صـابـرـ»ـ وـ باـشـقاـ طـنـزـچـىـ شـاعـيرـلـرـ طـنـزـينـ بوـتـونـ
سـاحـهـ لـرـيـنـدـهـ قـلـمـ وـ وـرـمـاـيـسـلـارـ، اوـنـاـ گـؤـرـهـ دـهـ نـورـالـلـهـىـ طـنـزـدـهـ
يـشـيـ بـىـرـ مـوـقـعـيـتـلـرـ يـارـادـاـ بـىـلـرـ. فـىـ المـثـلـ صـابـرـينـ يـاـ مـعـجـزـينـ
قادـيـنـلـاـرـ حـاقـداـ باـشـقاـ بـىـرـ دـوـشـونـجـهـ لـرـىـ وـارـيـدـىـ اـمـاـ نـورـالـلـهـىـ
ايـسـهـ دـوـشـونـجـهـ سـىـ باـشـقـادـيرـ:

بـيـچـارـهـ کـاسـىـبـ يـوـخـلـوـ پـولـوـ درـدـيـنـىـ چـالـخـيرـ
پـولـلـوـ آـلـىـرـ آـرـوـادـ بـوـ آـلـىـرـ عـكـسـىـنـىـ سـاـخـلـىـرـ
دـؤـشـشـكـ يـاـپـىـشـىـرـ جـانـيـاـ، يـورـغانـىـ قـوـجـاـغـلـىـرـ
قـىـزـلـاـرـ آـدـامـيـنـ مـدـرـسـهـ دـهـ باـشـيـنـاـ قـالـخـيرـ
أـوـغـلـانـ قـىـزـ، قـىـزـ اـوـغـلـانـاـ حـسـرـتـ، آـمـانـ آـلـلاـهـ!
■
تـهـرـانـداـ اوـ گـوـنـ بـىـرـ قـىـزـىـ گـئـرـدـوـمـ خـيـاـوانـداـ

۱۱۲.	صـمـدـ وـرـغـونـ
۱۱۳.	تـورـكـونـ قـدـيمـ شـعـرـلـىـ
۱۱۵.	اورـتـاـتـورـ كـجـنـبـينـ ئـبـئـيـوـكـ اـثـرىـ
۱۱۶.	ديـانـ حـكـمـ
۱۱۸.	قوـتـادـغـوـ بـىـلـعـ
۱۱۹.	ديـوانـ لـغـاتـ التـورـكـ
۱۲۰.	نـادـرـالـلـهـىـ
۱۲۱.	عاـشـ قـشـ جـعـفرـىـ
۱۲۲.	آـبـاـيـ قـوـنـتـايـيفـ
۱۲۴.	مانـاسـ اـفسـانـهـ سـىـ
۱۲۵.	نـاظـمـيـهـ دـارـالـفنـونـ.. مـدـرـسـلـىـ ...
۱۲۷.	سـلـحـوـقـلـاـرـ دـىـلـ
۱۲۷.	تـورـاـغـلـوـ
۱۲۹.	ميرـزاـ عـلـىـ اـكـبـرـ طـاهـرـزـادـهـ
۱۳۲.	بـولـوتـ قـارـاـ چـورـلوـ
۱۳۴.	ميرـزاـ جـيلـ مـعـدـ قـلىـ زـادـهـ
۱۳۵.	تـيـكـمـهـ دـاشـلىـ خـسـتـهـ قـاسـىـ
۱۳۶.	گـنجـعـلىـ صـبـاحـىـ
۱۳۶.	چـاغـدـاشـ تـشـرىـ مـزـينـ آـتـاسـىـ
۱۳۸.	تـلـلىـ (زـرىـ) اـسـلاـنـ قـادـينـ
۱۳۹.	تـورـكـ طـايـفـالـارـ اوـغـوزـ الـلـيـنـدـهـ ..
۱۴۱.	شـيـسـرـلـىـ مـيرـزاـ عـلـىـ مـعـجـزـ
۱۴۳.	اوـسـتـادـ يـحـىـ شـيدـاـ

دوكتور حسين محمدزاده
صديق (دوغوم ايل: ۱۳۲۴)



دوز گون تخلصی ایله تایسان
پیپوک تور کولوق تبریزین سرخاب
محله سینده دونیایا گوز آچیب.
تبریزین مدرسه لرینده و حوزه
سینده درس او خوبیوب، سونرا تهراندا
و انقلادان سونرا تور کیده ده تور کی -
فارسی نظیقی رشته سینده دوکتورا
آئیب دیر.

نور کیده بپیوک آده قورقد
شناس، پروفسور ارگینین شاگردی
او لوبدور. دوکتور صدیقین علی
فعالیت لرینده سوز آچاق بیز
مستقل کتاب ایستیر. آتحاق دنبه

مانتو گئیب آغ شالواریلان، دورت یان آچیخ لیخ
چوپان تک آسیب چنگنه بیر کوهنه داغار چیخ

.....

نوراللهی و متعهد ادبیات (engaged literature)

شاعیر اوز ائلی نین عنعنه لرینه و سنت لرینه، مذهبینه و
دلیلینه متعهد سایلان بیر شاعیردیر. اونون شعرلرینین چوخ
بیتلرینده مذهبی دویغولار گوژه چارپیر و ربا خوارلاری،
باهاجیل لاری، حیجابسیز لاری هده لیر. او ریاکار و
باهاجیل باقالی بئله شماتت ائدیر:

اولین صفحه دورار هر گنجه هنگام نماز
دیمدیگین مهره ووراندا ائلے بیل قارغادی
هر «ولا الصالین»ه بیر ربع ائله ضووها چکیری
بلکه مردم دئیه لر گئور نئچجه با تقوادی
قاپیاندا گینه دئورد الکی دوت سور دونیانی

ائله بیل تزریقی معتاد هئروئین قررصی آتیب
نوراللهی تصویر اندیجی بیر شاعیر

محققلردن بیریسی یازیر: «آللاه اوستاد شهریاری نقاش
یارا تمیش ایمیش کی گلیب شاعیرده او لوبدور»
نوراللهی هردن بیر اردملی و ذوقلو بیر نقاش کیمی
گؤزه گلیرو و مهارتله دویدوغو مضمونلاری تصویره
چکیر. قاباق پارا گرافدا یازدیغیمیز شعر او بندلردن
بیریسی دیر، یا بو شعر:

قارپیز کیلو اوچ یوز تومنے کیم چکه جکدی
یو خسول بوجازین هئی او زادیب، هئی چکه جکدی
بوستانچی دا بوندان بئله خشخاش اکچکدی
یا:

مغزینده عقیل، او زده حیا، باشددا چادیر یوخ
داللان ساری توک روسری آلتیندا او لووب میخ

- | | |
|-----|------------------------------|
| ۱۹۷ | رضا محمدی |
| ۱۹۹ | احمد عبدی |
| ۲۰۱ | احمد گوهري |
| ۲۰۲ | بخبار فخر |
| ۲۰۳ | نظامعلی قیچلوئی «جاوید» |
| ۲۰۴ | مهرعلی محمدی «چنلى» |
| ۲۰۶ | سید کمال باقرزاده |
| ۲۰۷ | عبدالله مهدوی «تائیش» |
| ۲۰۸ | احمد رنجبری حیدر باغی |
| ۲۰۹ | محمد رضا رمضانی «ذوقفنون» .. |
| ۲۱۱ | حسین فتح اللهی (نعم) .. |
| ۲۱۲ | فایناقلار: |

پىلەرىك كى دوكتور يوزه ياخين
كتاب يازىپ يا تصحىح ائدبىدىر.
نتجه اونۇدۇلمۇس ائرلەرى تايىپ علم
دونياستىنا ئايتىدېرىپ، نتجه يوز بلکە
دە نتجه مىن مقالە نشرىيات دا جاب
اندېب و دېلىمېزىن گوجھە نە مىندە
بۇيۇك نقشى اولۇيدور.

دوکتور دوزگۈن شاه زامانى اۋز
دېلىنە نىزىرىه و كىتاب چىخارتىدىغى
اوچۇن نتجه ايل دوسناتا (زىندا)
دوشوب و انقلاب زامانى آزاد اولۇر.
دوکتور دوزگۈن ئاينىدە بى كىمى
چوخلۇ داشىگاھلاردا تورك دېلىن
تدرىس اندېب و يۇزلىجە ئايرىنجى
(دانشجو) اونۇن كىلاسلارىنىدا شىركت
ائدىلەر.

دوکتور صىديقىن نتجه مەم اثرى:
قارا مىمۇوعە (شيخ صفى الدين
اردىلىنىن سوْز بازارى) / يادمانەسى
تۇرگى باستان / دیوانان اللغات
التورگۇن ترجىحة سى / بىر ك قوشچو
اوغلۇنۇد دىوانى نىن كىشف و
تصحىحى / صەد بەرنىگى منظومە

بىلمىرى هانسى گۇنسۇ دول قوياجاق آروادى.....
و اوروج دوتمايىب ناماز قىلمايانلارى بىلە قىنايىر:

بىر داش باشىنا سالىيلى تارى
گەڭتمەز اوروجا، نامازا سارى

شاعير اۋز ائلى نە دە متعەددىر و بوتون ائلە آغلايانلار
كىمي ائلى نىن قايىغى سىن چكىر، تورك دىلى نىن ايراندا
غوربىتە دوشەمە سى حاقدا يازىر:

تەھرانچىلار چوخ گىنە رەدى تەھرانا
انزلسى يە داش مَاكى يازنگانان
قايدىاندا دوغ دئىردى آيرانان
فارسىن دىلى آغزىمېزدا داد اولدۇ
تورگون دىلى غريب اولدۇ ياد اولدۇ

و اۆز آنا دىلى حاققىندا يازىر:

تورگون دىلى شىرىن شەهدىن اۋزودور
سوْز دئىيە نەدە آذربايجان سوْزودور

شىعە قاراباغىن ارمىنى رژىمى نىن الىلە اشغال اولماسى
بو ايل لرده بوتون شىعە لرین اۇزىلچە آذربايجان شىعە
لرېنىن قلىينىدە آجي بىر نىسگىل ياراتدى. شاعيردە دە بو
نىسگىل يارانىب و قاراباغ شعرىنە يازىر:

داشناكا يۇخىدۇ دىئىن: «آى گىنە شىطان بالاسى!
اولساورورسەن بوقىدر، سىن ياردىيىسان بىشى؟!»
گىنە غىئىرت قانسى ايرانانلى لارين قاينياجاق
تۇركولوب اهل وطن دولدوراجاق جىبەلەرى
وئرمرىيەك فرەصتى ائل دوشىمنى، دىن اۇغۇرسونا
اولىمارىق خاچىنە خادام، كىسرىيەك خىر و شرى
.....

قلمى ساخلان نوراللهى قاراباغدان ياز
قاراباغسىز حىاتىن يۇخىدۇ داخى بىر ثەرى
اورە گوندە وطن بىنار محبت بىلە
بىر زمان قېرىوين اوستە گول آچار لالەلىرى

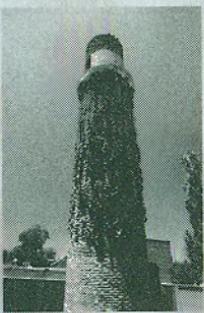
سى/ سيد ابوالقاسم نباتى بن دۇواتى ...
دوکتور دوزگۈنون ياشايشى و
يارادا جىلىقى حاقدا ايندى يە كىمى
دۇرەد موستەقىل كىتاب جاب
اولۇدور:
دوکتور صىدىقەن و هوپت
آذربايجان، اميد نىباش / ائليمىن آجي
يان ياراسى، مەندىس محمد رضا
كىرىمى / ايل قايىغى سى

تبىيزلى ئىقەنلاسلا
(قى ۱۳۳۰-۱۲۷۷)

ميرزا على آتا ئىقەنلاسلا، حاج
ميرزا موسى ئىقەنلاسلا مىن اوغلو
قى ۱۲۷۷ ق رجب آبي نىن يىشىدى مىندە
تبىيزىدە آتادان اولدۇ.
ئىقەنلاسلا بۇيۇك فقىە و
سېياسىتدار اپارىن مىشروعە اېنقالىيىدا
بۇيۇك سەھى واردىر. او شىجاعتلى و
قورخماز بىر آزادىلىق سۇور اينسان
كىمى روس تزارلارىنىن قارشى مىندە
مبارزە اندېب خالقا يول گۇستىرىدى.

نهالاسلام بوشعری آذربایجان
آبریلاندا دنیبدیر.

شمس تبریزی



آدلیم عارف شمس تبریزی محمد
بن ملکدار. هاجاق دوغولسب
ییلمریک آنچاق ق ۶۴۲ نجوا ایل
ریبع الاول آنی نین آنی سی شنبه گونو
ییر باخیشلا مولا آدیندا دنیزی
دانالا دیدریدی. شمس ۶۴۵ ق
گوزنردن ایندی.

مولانا دنبشکن:
شمس سیز دوبیا نه دیر بیر آندایش
/ گل بیزه خوش گون سوره نلردن

نوراللهی و کلاسیک شعر

نوراللهی بلکه ده هئچ چو خلو کلاسیک شعر
او خوماییدیر، او هردن شعرینده بیر سیرا نکته لره اشاره
ائیدیر و بیر سیرا تصویرلر گتیریر کی انسان تورک دوپیاسی
نین بؤیوک شاعیرلرینین یادینا دوشور. مثلا تورکون
بؤیوک شاعیری امیر علیشیر نوائی لسان الطیر منظومه
سینده بئله بیسر داستان یازیر: (نوایی نین شعری جفتای
تورکجه سینده اولدوغونا گئره من بورادا قیساجا شعرین

مضمونون نقل ائدیرم)

«بیر نفر بنگی هر گون بنگ آتیب خیال عالمینه گئده ردی.
بیر گون بیر خارابادا بنگ آتیب اوز عالمینه گئدیب، او
عالمه اوزون بیر قصرده گئرور کی او قصرین شاهی دیر،
هر نه امکانات او قصرده واردیر او ایسه بیر قیزیل تختین
اوستونده او توروب و بیر گئزل خانیم تختین یانیندا

و شاعیر آذربایجان کندرلرینین باشینا گلن بلا لاری بئله

تصویره چکیر:

مشد محبوب کندرین داشین آتیردی
تئکموشودو قاب - قازانی ساتیردی
با غلامیشدی میر - میتلین چاتیردی
دئدیم قوی گشت قارا گونون آغ گله
یاغ صفیله قیچ لارووا یاغ گله
و آذربایجان کندرلرینین خارابا قالماغین تایسیز بیر بندده
بئله تصویره چکیر:

ائل کئچدو پیرینده قورولو قالادی قالاخلار
یون تک آغاریب قاچدی گدیکلردن آلا خلار
سیندی کئوزه لر، تاغچادا پاسلاندی اوراخلار
دوغرسو بو دور کی بو اصیل لیکده دیل و اوندان
داها اونملی بو اصیل لیکده نیسگیل منی همیشه
شاشدیر بیدیر.

محرم آیینن اوشو عاشورا گونو
۱۳۳۰ روسلار اوشو و نجس و طر
سونه میازی تبریزین شمالی باقیندا
(ایندی ایستادیوم تختی) دارا
چکدبلر.

نقه الاسلامین تورکو شعرلری
مطبوعاتدا چاپ اولوبور.
خیالین باختی مونس در منه شام
و سحر سن سیز اکی سندن اوزگه
بوخ فلتمده بیر فکر دگر سن سیز
او زون گئوردون صلاح کاری
مندن ال چکیب گئتدین امگر
سندن فالان غم بیرده مندن ال چکر
سن سیز

وطندهن آیری دوشدون، آیری
دوشدو روح جسمیندن / گوزمدهن
اشکیله باهم آخر خون چگر سن سیز
چیخیب ظاهره الدن دامنین لیکن
یقینم دیر / موافق اولماسین بو ظلمیله
حکم قدر سن سیز
گلرسن فور خوارم بیر گون سنی
گورمک محال اولسون / گندر شاید
فراغیندا بو آزر نور بصر سن سیز

پخارا شهربینن تابعی اولان
اخرمیشن اده دوغولوب آناسی نین
آدی عبدالله، آناسی ایسه ستاره.
بلج ده بونا باشا چاتب
ابوعبدالله ناتلی نین یانیندا علم
اویره نیب دیر، این سینا اوژیک
تور کلریندن ساییلر و افز
یازدیغنا گزره فارس دیلین
سوئرالار اویرنیب او حادشه لی بیز
حیات کنجه میش و بیز مدت
همداندا شمس الدوله دیلمی نین
وزیری اولموش دور.

این سینا اسلامین دیرلى
فیلسوفلاریندان بیریسى دیر کى
امشاه «فلسفه سینین اسلامى
شاخسى اونسون آدیلا
باغانیب دیر.

اثرلریندن: شفا (فلسفه)/
قانون (ام بیلکى لرینده)/ تجات/
شارات و ...

این سینا همداندا دونیاسین
دېیشیب و ائله اورادا دفن اولدو.

حفظ ایت بیزی آللە بوجطردن بو تبردن
بونشئە حالیندا اولونان سیر و سفردن
ھەچ بندە نى دوپیادە بوجور سالمان نظردن
مریخە گنلنلر چوخور يورغانى ساتیدیر
اوردان قاییدیب كۈرپولر آلتیندا یاتیدیر
يا مثلا ملا محمد باقر خلخالى اۆز شاهکارى سایلان
«تولکو» کیتايندا بئله بير حیکایت يازىر:
«تولکو بير قوردو چوخ سوسقون و پريشانحال گۈرۈپ
اونون حالى نين يامان اولماق سبىين سورووشور. قورد دئىر:
نه چوخ باش وئرىدى مندىن ظلم و بىداد
الىيەن گۇيىارە قووزاندى فرياد
نه چوخ چۈلە گىچى اولجاڭ چىغيرتىيم
يىلىن سالمىش اينكلار قارنى يېرتىيم
مسلمان لارى سالدىيم اخظرابه
تىپلىديم كوما رە قويىلۇم خرابه

دوروبىدور، بو اۆز خىالىندا ایستىر او خانىمین دوداغىنيدان
اۋپە، اوياندان دا بىر اىرى قوирۇق (عقرب) خارابانىن
بوجاغىنيدان چىخىپ بونا سارى گلىر. بو اۆز خىالىندا
دوداغىن او خانىمین دوداغىندا داياباندا عقرب دوداغىنيدان
چالىر» (تصوف و ادبیات تصوف، يوگىنى ادوارد وېچ
برتلس، ترجمە سيروس ايزدى، ص ۵۶۳، امير كيير، تهران
(۲۵۳۵)

نوراللهى بو تصويرى اىكى بىنده گۈزه لجه سينه بئله
افاده ائدىيدىر:

ترىاكى دئىير: «سات ائسوى گشت كىدازوه قارداش
بوغدا يېرىنە اك سولويما بىر زمى خىشخاش
توت تېرىشكى نى، حوققادا چىك گوندە بىش اون باش
صنعتگر آمریكا ياسى سېقت ائدرىسن
بىر مەقلالىيان مشتىرى - مریخە گنلەرسن»



حکیم، امچى (پرشک)، فیلسوف
و منجم.

دانش

تېرىزىن شىسىزىدەن آرتىق سوْز
دەنمە / فيتنە سالما، قان آختىراق
گۈزىلە
سوْز آجاندا شىسىزىدەن باىندى
گونش / شىمس اين شىمس اولماغىن
داندى گونش
(منشىن ترجمەسى اوستان
بارىشماز)
دالغا: موج

ابوعلى سينا (۴۲۰-۳۷۰ ق)

نظمى گنچوی
(۵۳۰ - ۵۶۱ق)



حکیم ابو محمد یاس بن یوسف
بن زکی مذید، آذربایجانین گنجه
شهرینده آنسادان اولسوب و یوتون
عومرون گنچدده کنجدده کنجدیب یالنیز بیر
بول قیزیل ارسلانین دعسوتی ایله
گنچدهن الشیگ چیخیشدی.

برمى شعرین تایسیز اوستادی
سایلان گنجهلى نظمى بن غزلر و
قصیده‌لریندن باشقا خمسه آدلان
بنش منظومه سى: ۱. مخزن الاسرار
۲. خرسو و شیرین: ۳. لیلی مجنوں
۴. هفت بیکر: ۵. اسکندر نامه

چوپانلار باشىنە گىدىم اوپىنلار

آيىرىدىم گله دن كۈرك - كۈرك قوبۇنلار

(ئىلەيە ص ۷۳ و ۷۴ بىناد كتابخانە فردوسى تېرىز)

نوراللهى دا تولكۇنون دىلىنىن يازىز:

بىر گۈنى دال درە دە عربىدە چىكىدىم دېئىرم

بىردىن اون دورد تۈريوغۇن قانىنى تۈركۈم دېئىرم

ايشىچى نين ائيمه سى نين قارنىنى سۆكۈم دېئىرم

قورىد كىمى داغىدا دوروب حملە ائىردىم داوارا

چىنەدىم جوت قىيىشىن جوت جونۇ قورىدۇم آوارا

هر يېرە كى يىتىشىب ظالم دە طغىان ائله دىم

ائله وقت اولدو كى من گوندە اوتوز قان ائله دىم

باجالاردان سوخولوب نىنلىرى ويران ائله دىم

قلېيمە دغىرغە وئىرىدى ائلە شىطان رجيم

آناجى دوتىدۇم آپاردىم جوجە لر قالدى يىتىم

مثىل لو

شاعير يئرى گىلىكىجه ائل اىچىنە دئىلن مثىل لردىن و
اصطلاحلارдан فايىدالانىب بلکە دە بۇ صىنتە
چوخ ماھر سايىلىپ، مىلا ساج قىزماق (آرخاين اولماق،
وارلى - كارلى اولماق) اصطلاحىن بو گۈزە لىكىدە شعرە
سالىپىدىر:

شەھرە كۈچتەن ولى گۈر نەجە قىزىدى ساجى
يا «قو دېئىسىن قولاق دوتولۇر» مثلى شاعيرىن

شەھرىنده اۋۇزونە بىلە يېر تاپىر:

گۈردو بىر قو دېئىسىن باشا / قولاقلار دوتولۇر.
يا «كوللوڭو اوغا اولماق» (وارلى كارلى اولماق،
قۇناغى چوخ اولماق) شاعيرىن شەھرىنده بو گۈزە لىكىدە
استفادە اولونوبىدور كى البت بورادا "كىنايە" صىنتىدە اىشلە
نىلىپ:

معروف دورلار.
نظمى نىن عصىپلر بىرمو توژ
بورۇمۇش «تۈركىچە دىوانىن» كىشىن
ايلەرە أقايى صىديار و ئىفيقە «ائل اوغلۇ»
تەراندا چاب ائتىدى.
يالنیز: فقط

علامە على اكىر دەخدا (دخو)



تەراندا دونىا يابا گۈز آچىپ
مشروطىت دە «صور اسراپىل»
گوندە لىكىنە «چىندە پېزىنە» آدىلى
طنز مقالەلىرى يازاراق «دەخو» آدىلا
مشهور اولدو. دەخدا بىر مدت يىلى
بىردو اوستادى اولوب و حىقوقى و
علوم سىاسى دانشىكىدەسى نىن
رىاستىن دە قىبول ائتمىشدى. او سىاسى

فلسوفلاریندان ساییلان سهورودی، زنگان (زنجان) اولکه‌سی نین تابعی اولان سهورودده دهیانجا گلدی.

اونون مذهبی شافعی ایدی و مؤید الملکوت شهرت واریدی. مذهبی و کلامی بختلرین اوستونده حلبده قتلنه فرمان و تریلیب و ۳۸ - یاشیندا اولدورلدو. سهورودی اشرف فلسفه‌نین پئی ده دیله‌ره سالدی و بو فلسفه‌نین اسلامی شاخه‌سی نین آناسی سایلیر.

کتابلارینان: لمحات البصر / لوعام الانوار / اعتقادالحكما / رساله‌ی عنق.

سهورودین آناردو ایندی زنگاندا «قارا قوش» آدیلا تائینیر.

شیخ محمد

(دوغوم ایل: ۶۸۵ ایل: ۶۹۲ - جی

ایلين آراسى، اولوم: ۷۲۰: آذربایجانین شیستر اولکه‌سینده دوغولادو. «اولجایتو» عهدنده

دئیب و تصویره چکیب و بیر موفق بومی^۱ شاعیر سایلیر.
اونون اوره يه یاتان غزل لری نین و مرثیه لری نین حققیندا هله بیر زاد یازمیریق، بیر بثله دئمه لی ییک کی نورالله‌ی سون ایل لرده یاخشی غزل لرین یاراتماسینا موفق اولموشدو. او غزللردن بیر بیت اورنک بلکه ده بو مقدمه یه سون نقطه قویماغا اویغون و موناسیبدیر:

فلاکین آشیغی گوییدن ائله دورد آلچی گلیر
اوزروده باش قوتار انمیر بوقوماردن گوزه لیم!
بو کتابین ائدیتینده، تایپیندا، و چاپ او لماغیندا
امکداش شاعیرلر و یازیجیلار علیرضا حضرتی «ناعمی»،
محمد رضا رمضانی «ذوالفنون»، نقی عبدی، داود بهلوی،

۱. بومی دان منظوروم بو دور کی نورالله‌ی آذربایجانین چاغداش و معیار شعرینه نسبت بومی شاعیردیر، نه فارسجا شعره نسبت، کی چوخلو شوونیستر بو ایل لرده بیزیم شهریار، سهند و ساهر کیمی شاعیرلریمیزی بومی سایماق ایسته بیلر.

حققانی کی گۇرۇسن بیر گۇزو وار چوخ بالاجا
گىرد كانجادى اۋزو وصل اولۇنوب بير آغاچا
ائله ائولر داغىدېب، كوللۇ گو داغلاردان اوغا
شاعیرین گاھدان اۆز شعرلری مثله چئورىلېب،
آغىزلا دوشور:

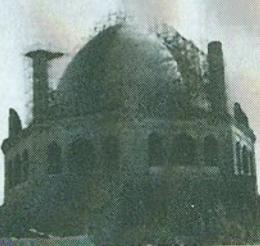
هر كىسە نين اششكى آنغير اجاق بير يانا

سون سوژ

شاعیر نورالله‌ی نین شعرلری حاقدا آرتىق سۈزلر يازماق اوЛАR کى حتما بو ايشى آراشدىريجى لاريمىز و منتقليلرىمیز گۈرە جىكلەر، نورالله‌ی توركۈن فولكلورون درىندىن بىلە ن، مثل لرىنى يئرىنده اىشلە دن، ايمازىست و هامى سىنستان مەم ائل شاعیرى و خالق شاعیرى دىر. مخصوصا اۆز ماحالى نين دىيىشىن و فرهنگىن شعرىنده

ايىشلەرەدە باش قوشوب و بىر دوره كىران، بىر دوره اىسە تەراندان پارىمان و كىللىكىنە سەچلىشىپ. دەخىدانين مشهور و قالارقى ائرى فارسى «لغت نامه دەخدا» و «امثال و حكم» كىتابلارىدىر. دەخدا توركۈ دىلىنەدە ائر ياراتمىش كىيىمىزىدە اولان دىوانىندا يىكى نۇمنە توركۈ شعرلارىندا چاپ اولۇدۇر. گوندەلىك: روزنامە

شيخ اشراق سهورودى شيخ شهاب الدين (۵۴۹ - ۵۸۲ ق)



(دارا چىكىلىميش گونش)
ایسلام دۇنیاسى نين بؤیووك

ادلاندی، گلشن رازِ مشوی سین «امیر حسین هروی» و «خلیفه شیخ بهاء الدین ملتانی» نین جاوایبندی بازدی.
باشقا ترلری: مرآت المحققین / حق الیقین.
۹. جو قرننیده شیرازی شیخ ولی گلشن رازی تور کجیه چنوریده.

شیخ صفی الدین اردبیلی
(اولوم ایل: ۷۳۵ق)

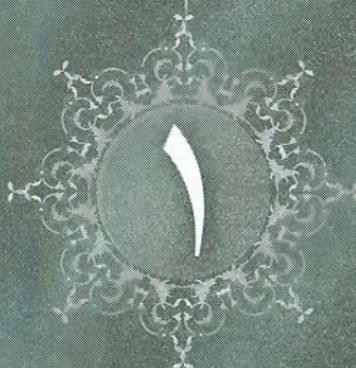


سید امتحاق بن امین الدین جبرئیل
موسی اردبیلی، شهرتلى عمارقلدردن
بیرسیده، او صفویه شاهلارى نین

احمد رنجبری حیدرباغی و اوزلجه عزیز دوستوموز احمد
عبدی جنابلاری کی کتابین ائدیتیندە و چتین
سۇزجو كلرى سېچمكىدە بئيوک رول ایفا ائتدى و قومدا
تورك شاعيرلرین و چالىشقاڭلارین ساق الى سايylan
ايستكلى محقق و شاعيريميز آقاي فتح الله ذوقى جنابلارى
کى بوتون مرحلە لىرده بىزە ياردىم چى ايدى، و دئمك بو
كتابين حاضيرلانيمىسى اونون زحتمتلرينين نتيجه سيدىر؛
تشكور ائدیب و اوز منت دارليغىمизى بىلدىرەركن، شاعير
نوراللهى يە آرتىق توفيق و باجارى دىلە يىرە م.

قوم - تورك ادبىيات اوتاغى
سید حیدر بیات
يای ۱۳۸۳

اجتماعى شعرلر



بیو بیو کاپیلاری ماسیلیر.
امیر تیمور (تامیر) - دیم
و خلو احترام اندیب و فیل
سارفل اونسا احترام گو
خیشلار، اوون مزاری ارد
سیخ صفی نین تور کجه اه
د گار قالان، قارا مجموعه
و کتور جم، صدیق کشچن
براندا توپلاییب چاپ انتیتی

بودا منیم بیر ماجرام

علیٰ کمالی

«داغیناق تورکلرین نمايندهسى» (1323 - 1375)

ساوه کندریشنه دوغولموش،
عدلیه و کیلی اولان کمالی حاقدا
دو تکریح. م. گونشلي یازیر:
بو کیشی (کمالی) اولکمهیزد
ساوه، همدان، خاجستان، قوم، تفرش،
اراک، ملایر، قزوین، هابلله قشقابی
اندلسری و... هم معاصیر هم
کچیشله یازیب یسار اتمیش
شاپیرلرین اثرلری نی، آدی

خامنه‌ی آلدیم اله
سینه‌مه سؤزلر گله
بلکه چیخیب کوکیم
بوز تک اچیلسین طبیم

دفتری داشدان قازام
حیات دستانین یازام
اوج بوز او توز آلتی دا
لطف ائلیبب دی مر خدا

دندیم قوی گشت قارا گونون آغ گله
یاغ صفینیده قیچلار روا یاغ گله

چنکیلین بېتلر و ائسل لىرىن
فولكولورونسو، يىش آدلارى و...
توبلايىب علم عالمىنە تىدىم
اتمكىلە بېسىك آدىدىلىار
گۇبورھوش» (ح.م. گۈنىلى، واپىق
سال ۱۰۱-۲ ص ۱۵)

كمالى حدىسىز - حابىسبىز پوللار
خرج اندە رىكىن بروفسور زەتىابى، ح.
م. گۈنىلى، اكىر خان رزاقى،
اسماعىل ھادى و... امكاداشلىغىلا
مركزى اىسرائىن بېسىك شاعيرى
سايىلان «تىليم خان»ين دىۋانىن
توبلايىشىدىرى. آنچاق بىرسىرا ماناسىنە
گۇرە بى ديوان ھەلەدە چاپ اولمىياب.
كمالى نىن اۇلۇمو و تىليم خاتىن
دىۋانى نىن چاپ اولمامىغاىي اىران
تۇر كارىسە يېرى بېسىك نىسگىل
سايىلە.

زمخشىرى، ابوقالاسم محمود بن
عمر (۴۷۷ - ۵۳۸ ق.)

آدىلىم تورك عاليمى اولان علامە

كىتەدە قارانلىق گئچە
دونيا ياسا گىلدىم نئچە
«ساباح قاپى داشلاتىب
شىرىنى يىئمك باشلاتىب»

وقتىزى چوخ توتماييم
باشىزى آغريتماييم
غۇتچايدىم گول آچدىم
يۇل يىرىدىم دىل آچدىم

چۈل - باييردا گىزىدىم
آشىق جىقى دوزىرىدىم
اوlag مىننىب چاپاردىم
قوش يوواسى تاپاردىم

بوجىدارى بىچىرىدىم
آيران آشى ايچىرىدىم
خلورلىرى چاتاردىم
باش بولاغدا ياتاردىم

ياغ بىللەسین يىيەردىم
گۈن چارىقى گئىيەردىم
خەمنىدە وەل سورەردىم
بوجىدارى كورەردىم

مكتبه هەچ گەتىمىدەيم
اۇر گىنib اۇر گەتىمىدەيم
باساوااد اول دوم نئچە؟!
بىر يو خو گۈر دوم گئچە

لطف خدای عزيز
أرخايىدىم اوڭدوم دىنيز
دوشدو طبىم زىرى - بىمە
شىر ائلەدىم زەزمە

تالىه آلدىم قلم
روشىن اولا مىسالىم
قوشما يازام «شاھ گولە»
ھەم آغلىيما ھەم گولە

میلی سردار، ستارخان
(اولوم اپل: ۱۳۳۲ق)



دونبا شوهرتلى و شرقين افتخارى
اولان سو بوسوك موباريز قازار داغ
اوزلک سينده آتسادان اوللوپ و
مشروطتى ده تېرىزىدە حررىي قوهەلىرىن
لىدىرىلگىن قبۇل ئاتىسىدیر. تەرانى
استبداجىلىرىن ئىندەن آلىپ امما
سۇزرا استباد پېرۇز اولاراق يارالى
ستا خانغان غۇرتىش بىلە جان ئىلى.

دوشدو فشاره قانيم
آز قالدي چيخسين جانيم
ال - اياغими ايتييرديم
بيـرـدـن بـيرـداـش گـوـتـورـدوـم

آتدىم اوْتا دانىشدىم
عشق اوْدونا آلىشدىم
دئدىم كوسدورمه منى
اولسەمەدە آلام سنى

دئدي: «قوى گئت آي چاخيرا! ددهم کوللوک دهن باخیرا! ورنديلين^۱ يان سالار ايندي گورسنه قان سالار

۱. پیر نوع تفنگ.

بیرگؤزلىيم بولاندى
يئر باشىما دولاڭىدى
دۇئندۇ آغزىم اىستوتا
آز قالىدى قلىبىم ياتا

گئتدی تاج عزتیه
بیز اولدوچ گؤم - گؤی یتیه
یاخشی یامان آنلادیه
من ولی تئز یانلادیه

حىد بلوغى اچات دىم
بىر قىزا قاش - گۈز آتدىم
دورموش و دو بولاغدا
سى رغالارى قولاغدا

تئل داراڭى تئلىنەد
سو كوزەسى اليىنەد
اودا منه آغزىن اگدى
بى سۆز قىلىمە دىگدى

دددهن سـ کـ گـ يـ زـ باـ شـ يـ قـ
بـ شـ بـ اـ جـ يـ اوـ جـ قـ اـ رـ دـ اـ شـ يـ قـ
سـ يـ نـهـ مـ يـ زـ گـولـ تـاـ خـمـادـيـقـ
نـهـ فـهـ بـوـيـونـاـ باـ خـمـادـيـقـ

خاقانی افضل الدین (۵۹۵-۵۲۰ق)

افضل الالدين بدبل ابراهيم بن على
خاقاني حقيقي شيروانى.

مشیر و این درست کدینه آزادان
اول سوب عمی سی نین یائیندا درس
او خوسوب و گنجه لی بیوال علما دان
شاعر لیک دبلین او بیرهندی، «حاقان
من حمده دهن حاقان لفـ آلمـ

حکایاتی تورک دیلینده اخان و پادشاه معناستندایر او چو خلو سفرل اندیب ابراق (عشران)، ری، عستان.

عومرونوون سون ايللرينده تيريزه
گندىب و ائله او شەھرە دونيابا گۈز

حقاقي يه «حسان العجم» ده دئيرلر
و قصيده ده سبک صاحبیدير و
معادي، حافظ .. كمی
شاعيرلارندان يو كـ
نايرلر آتيلار، اونون مهم و اونملی
ثری «تحفه العراق» مشتمله مرس دن.

فارابى (۲۶۰ - ۳۴۹ ق)



گون - اوْرتا گللم باغا
اوْردا دورروق اويناغا»
باخماديم هئج ياشينا
دولانديم هـى باشينا

ويريلـديم لباسـينا
پولـلو جـيليقـقاـسـينا
تـئـزـ اوـزـومـموـ اوـچـورـتـدوـمـ
دوـتـدوـمـ الـيـنـ قـاـچـيرـتـديـمـ

(ایکینچى معلم)
ايسلام دونياسى نين دهيرلى
فليسوف اولان، و ايكتيجى معلم
آدلان بو تورك عاليم (جايدان
اوسته) (ماوراءالنهرين)ين فاراب
قصبه سينده دونيا ياكوز آچىپ.
فارابى ايسلامدان سونرا ايلك

آدىليم فيلسوفدور كى اونسون
تحقيقانلارى سونرا كى فيلسوفلارا
بول آچىپدیر. او رياضى، منطق و
فلسفه علملىرىنده هاميدان اوستون
سايilarدى. او سوبسال يىلگى لىر
(جامعه شناسى)اده آراء اهل مدينة
الفضلله كيتاين و موسيقى علمىتىدە
«الموسيقى الكبير» كيتاين يازىپدیر.

بعضى امر معتقددىلر: «قساعون»
سازىنى دا فارابى اختراع اندىيدىر.
فارابى نىن تائيفانى اوون كىتابىدان
آرتىق دىرس. او دەمشق شەھرىندا
دونياسىن دەيشىمىش دىر.
استاد مطھرى يازىر: «فارابى سون
گونەدك توركىر كىمى ياشادى».
از بىرب علم دىن خىزىد عجب اين
است در حكىم / كە صاحب همان
آيند از بىناد توركستان» ساتانى

مولانا جلال الدین رومى
(۶۰۴ - ۶۷۲ ق)

گۈزۈم قالىب كندىمېزىن داغىندا
بۈستانىندا، باغچاسىندا، باغىندا
قاتىغىندا، قايماغىندا، ياغىندا
بىرده گىئىب چاي - چىمەنин گزئىدىم
باليق كىمى گۈلـلـىـرـىـنـدـهـ اوـزـئـىـدـىـمـ
كـىـمـ اوـرـگـىـدىـ خـالـقـاـ شـهـرـهـ كـؤـشـمـهـگـىـ
دوـسـتـ رـفـيقـىـ بـىـرـ بـىـرـىـنـدـنـ سـئـشـمـهـگـىـ
وطـنـىـنـ دـنـ غـرـبـتـ يـئـرـهـ دـوـشـمـهـگـىـ
كـنـدـ اوـشـاقـىـ شـهـرـىـ دـادـىـ آـنـلـادـىـ
باـيـقـ وـشـ گـلـىـبـ دـامـلـارـىـنـداـ باـنـلاـدـىـ

بلخىدە دونيايا گىلدى، اوشاق اىكىن

كندىمېز (۱) بايقوش بانلاغى

کعبه‌سی نین قله گاهی / امام و
پیشوامیز مرتضادیر

مقدس اردبیلی
(اولوم ایل: ۹۹۳ ق)

(تقوین ذیروسمی)

محمد او غلو احمد، مقدس و
محقق لغی له آدلاتان شیعه‌نین
بیو-سوک مجھد لری‌نیدان و
منکلم‌لریندن بیریسی دیر کی اردبیلده
دونیایا گوز آچب و نجف ده دونیایا
گوز یومونیور.

مقدس اردبیلی اصول دا و فقه ده و
کلام دا بیوسوک بیز عالیم سایلر و
اوج دبله (عربی، سوری، فارسی)
کیتاب یازیدیر.

کتاب‌لار بندان: آیات الاحکام
(عربیه) / عقاید الاسلام (تورکجه)

/ اثبات الواجب (فارسجا).
مقدس تاریخده نکجه علمینه
گوزره یوش، بلکه زهد و تقواسیه
گوزره مشهور دور.

«عشقلی» ده تازه مینیب یهره
مال - داواری ساتیب گله شهره
شیرین آغزین دؤندریبدی زهره

او دا گلی ر رپ شلوارینی گئیه
دیندیره‌نده «مرسی»، «تشکر» دئیه

بایرام آیی داملا ر اوسته دوراردیق
بیربیرینین قولون دوتوب بوراردیق
توپبالی بیب قار گولله‌سی ووراردیق
دلخوشودوق باهار گلیر یاز گلیر

چای - چیمه‌نه اوردک گلیر قاز گلیر
آششیق آلیب اوشاقلارا ساتاردیق
قاریشدیریب بیز بیرینه آتاردیق
«دونوب چیخار» اوینایاردیق او تاردیق

دولدورارديق جيبيميذه قاچارديق
مال - داواری چاشت سووونا آچارديق

تهرانچی لار چوخ گئديردي تهرانا
«انزلی» يه، «داش ماکی» يا، «زنگانا»
قايداندا «دوغ» دئييردي آيرانا

فارسين سوزو آغزيميزدا داد او لدو
تورکون ديلی غريب او لدو، ياد او لدو

تورکون ديلی شيرين شهدین او زودور
سوز دئیه‌نده آذربایجان سوزودور
جاوانلاري ايگيدلري من گوزودور

تورکون غمی شهرياری قوجالتدى
قلمى لەن ايران باشين او جالتدى

اولكەميzin گۈزەل قدرىن بىلمەدىك
ھەچ گلنەن خوش دانىشىب گولمەدىك
ھەي آغلا ديق گۈزى ياشىنى سىلەمەدىك

بخت ورلىك يالان او لدو باد او لدو
قوھوم قارداش بىر- بيرينه ياد او لدو

آناسى ايله سفره جىخدى، بىز روایته
گۇرەنىشلىرى اولىوب، آتجاق
تۈركىننین قونىه شەرىنده اتراف
ساىلدى. آناسى نين يانىدا او خودو،
سونرا ترمذىي محققىن يانىدا.

ترمذلى اونو آرتىق علم او خوماق
اوچون حىلىي و دەمشە يوللادى. مولانا
دەشقيەن قايداندان سونرا قونىه دە
تىرىسە باش قوشموشدو كى بىردىن
يسىرە تېرىز گۈرنىشى (شىمس تېرىز)
آدلاتان عاريف ايله گۈرۈشدو. بو
گۈرۈش مولانىانى درىندهن
سىلەلدى. يام - باشقۇا او لدو مولانا.
تىرىسى بوشلادى، فتوانى بوراخلىدى،
سماعە فالخىدى.

سونرا لار مولانا چىلبلى حسام
الدى نىن دىلگى اوزره متنىنى
يازدى. مولاناتىن غىزلىرى دە «غىزلىيات
شىمس» آپىلا معروفدور.
مولاناتىن تۈركىه شعرلىرىدە وار:
اولار كىم بىندى خاص خىدادىر /
مەحب خاندان مەصطەفادىر / حقىقت

علمە مجلسى دىنېر: «مقدس
اردىلىق تىپين، تقوادا تائىميرىق»

يىھى آرىن پور
(١٢٧٨ - ١٣٦٤ ق)

تىرىزدە مىشۇرىت زامانى دونيا:
گۈز آچىپ دىر، اۇزو دەنمىشكەن:
اھلەدە سارخان و باشقۇ ماجاھىدىن
گوللە سىللىرى گللىرىدى،
تەقى رەفتەن و كىرسوئىنىن
شاگىرى اولوپۇرور...
آرىن پورون بۇسوك ائرى «از
صبا تا نىما» كىتابى دىر. آرىن پور

بۇ كىتابدا فارسجا اديباتا چوخ
خىدەتلىك سەددە آنجاق بىر
كىتابدا ميرزا عللى اكىر صابر
تىورك شاعيرىن مەوقۇتىنى
مشروطە اديباتىدا يىلدىرىدى و يېتىه
تېرىزلىق تەقى رەفتەن رولۇنى
فارسجا اديباتىن يىشى لىشەمىنە
آچىقلادى.

هاوا دۇلوب قار باشلاردى ياغاردى
سارى اينك دىب طولەدە دۇغۇاردى
نەم اوتون كالاكاسىن ساغاردى

آپاراردىق كوبېلىيىب يئىھەرىدىك
بىر بىرینە تاپماجانى دئىھەرىدىك

تەندىر اوستە خشىلىيمىز پىشىردى
يان باجادان گون اوستونە دوشىردى
قىيىنەرىدى، قۇزاناردى، شىشىردى

دۇشابىنان كره - ياغى قاتاردىق
باتىراردىق لۇممالييىب اوتاردىق

قۇزولارا داغ - دوروفو قۇياردىق
آپاراردىق بۇتجالاردا ياياردىق
آخشام اوڭjac آپىراردىق سايلاردىق

گون باتاندا داوار كندە گلردى
كۈرپە قوزو قاباق قاچىب مەلردى

خىر - شرده داوار كسىب آساردىق
دۇغۇرۇيار دىق قازانلارا باساردىق
اوچاقلارى ياندىراردىق آساردىق

پىشىردىك مىس قابلارا چكىرىدىك
بایدا - بایدا ياغ گىزدىرىپ تۆكۈرىدىك

كىندىمىزىن خاطراتى چۈخۈيدو
شهر كىمى غم - غصەسى يۈخۈيدو
قوپۇن قوزو يايىلمىشدى توخۇيدو

چۆبان گئىدىپ بولاق باشىن آلاردى
داش قىزاردىب قۇۋوردماجا سالاردى

ياز گونوندە شۇخوم - شەممەل چكىرىدىك
پايسىز اوتا جوت قۇشىاردىق اكردىك

بوغدا درىب دەبىرمانى ئۆتكۈرىدىك

آق چۈرەگى ساج اوستونە سالاردىق
ياغ بىللەسىن اليمىزە آلاردىق

اردىلىلى سحر
(ماوى لر شاعيرى)

آذربايچانىن آدلىم شاعيرەسى
١٣٣١ - جى اىل اردىلىدە دونيا يا گۈز
آجىپ سحر غىزلە سەر بىت
قالىلدە شەر بازىپ و ماوى لر كىتابى
ايلە آدلاندى.

اجتماعى دىلبىم دن باشلايان
سحرىيىنى عرقانى شەعلەرلە اوز
چۈنۈرىپ دىر.

سحرىن دىلى آخىجي، ائل دىلى نە
باڭلىرى بىر دىل دىر و آذربايچانىن مىلى
شاعيرلىرىندەن سايلىپ، سەر قۇرسى
تېرىزىنىن دە دىوانىنى تىصحىح
اندىپ دىر.

كىتابلارى:
١. ماوى لر آبىلې باخىش ٣ ياشىل
ماھنى ٤ بىر دىستە تزە گۈننسى

اوچالىقاردا اىزىن وار دىئە رەك
چىخمارم داغلاردا يارا - يار دىئە رەك
ا سحرم "غىرت انوين دار دىئە رەك
ا وطن عنوانلى كەن ساخلا منه

آذربایجانین ۱۰ - نجو قرن،

نریندن اۇرتكلر

غريبى مىتشا اوغلى شاه طهماسب
صفى دربارىن شاعيرلىرىندىن دىرى.

غريبى اصللىنە توركىلەي اولمۇش
كى شىعە اولدوغۇنا گۈرە شىعە اولان
صىفوى شاھلارىنین اۇلكلەسىنە
گۈلشىمىشىش.

غريبى نىن ديوانىنى اوستاد دوكتور
صديق تصحح اىدىپ چابا
ۋەرىپ دىلىر.

ديانىن سۇنۇدا تىذكرە مجالس
شعرى روم « آدىدا بىر بولوم واردىپ
كى اوردا قىرخ توركىلەلى شىعە
شاعيرين تىذكرەسىن يازىرى.

او خوشلارىمىز اونونجو قىرىن
ئىرى اىله تائىش اولماغا، بىر كىتابدان
ايکى شاعيرين تىذكرەسىن اۇرنىڭ
اولاراق تىقىم ئەدىرىپك:

صافى

قوجا قاسىم پاشادىپ كى سولطان

بازىدىن وزىرى ايمىش. سارى خان
ولايتىنە تورك اوغلو ايمىش، طبى
خوب و سلوکى مرغوب، محب
خاھان، موالى كىشى ايمىش. اول
زاماندا صوفيان روم آتىن جىماپتى ايلە
استانبول ايجىننە، سولطان حىدر قدس
سره تاجىن گىبيب، توحيد صۆجىت و
صفا يورودورلر ايمىش. دىوانىدا
دوازادە اسام و حضرت امام حسن
عليه السلام اېچىسۇن مىساح و مىرىپە
يازىرىمىشىدۇر. پىرس و ناتوان اولدوغو
او جوندان سىلن سانجاغانىن سىور قال
طريقى اىلە او توراق و تەرىپىشلەر و آندا
فوت اولمۇش. سواوج بىت آتىن
مرئىتە لرىندىدىرى:

اي جان ودل سرىرىنە سولطان، يَا
حسىن! اى كىربلا دە شاه شەھىدان، يَا
حسىن! ماھ محرم اىردى، دە ماتم
اولدو، آه / اولدون بىر آيدا گون
گىبىسى پنهان، يَا حسىن! / چىرىخىن
بو كولىدۇ بىلى و سىينىدى سىتارەسى
انچىم ساجىلدى يېرىھ جۇ باران ، يَا
حسىن!

نوراللهى كوى شعرى تاپىشىدى
شىرىن عشقىن اورە يىنە ياپىشىدى
بىستونو قلم اىلەن چاپىشىدى

چشمە كىمي طبىعى گلىپ جوشتىدى
ھر شىرىنە بىر داستان قوشتىدى

اربابىمیز خىرمن لىرده دوراردى
چىنگىز كىمى سوغىلارىنى بوراردى
«بىگارى» يە گئچ گلنى ووراردى

طنبىسى باشدا قوتاق اوتاقي
ايىدى اولىوب بايقولشارىن ياتاقى

گۆزەل كەھلىك داشدا دوروب باخاردى
آدام گۇرجك اىلدىرىيم تك شاخاردى
فورى اۋزۇن كۆل دىبىنە سۇخاردى

آختاراردىم يوواسىينى تاپاردىم
يوم سورتاسىين پىشىرەردىم هوپاردىم

باش گۆزە» دە توولامانى توولاردىق
او توواردىق اوراقلارى سۇولاردىق
گىدىكلىرده اوولامانى اوولاردىق

باغلىياردىق خلورلىرى چاتاردىق
باشىمىزى قويوب يئرە ياتاردىق

اشبو غزل آتىن دىپايندەندىرى:
 زىن اتىمك اىچون جىنى اىنسان
 الله دىرلىر / قۇللوغا آتا حورى و قىلمان
 الله دىرلىر / جان يوسيفىنى مىصر
 وجودىنده بولۇرسان / كىغان ئالىنە آدىنى
 سولطان الله دىرلىر / اى كېبە بزم اىستېيىن
 دۇنيا سۇرتار / عاشىقلىر آتىي جانىئە قۇربان
 الله دىرلىر / واعظ يىزى قورخوتما جەھىمە
 اود اويماز / ياماغە اودون هەر كېشى
 بۇندان الله دىرلىر لاحىم، ساغىن، آلانما
 بۇ گۈن تاج و قىبا / عربان گىتىرىپ،
 دۇنداڭان عربان الله دىرلىر
 و بىواچ يىت داما اونسون
 غزلىپايدىدىرى:

رمۇز علم الاسماء، بىيان سىير
 اىنساندیر / كىم آتى فەم اندىن عارف،
 حقىقت اهل عرفاندیر / باخىب
 معشوقةسىن عاشق تماشا قىلسما هەر
 شىنى دن / بۇ معنا ياخشى مەنادىرى، بۇ
 سىرپان ياخشى سىرپاندیر / رېساط
 كەنەدیرا حمەد، كۆنۈل و ئەرمە بۇ
 دۇنيا با / ئېھلىر قىندۇ و كىچىدۇ
 جەھانىن اھلى مەھماندیر.

باش بىلەن لر اولوب ايتىپ يۇخ اولوب
 اوڈو خانلار فرصت تاپىپ تۇخ اولوب
 اوڈور كىتىدە فسىق - فجور چوخ اولوب
جوت قوشوبلار خالقىن يئرین اكىرلىر
آج قورد كىيمىن يىخىلانى سۇكۈرلىر
«مشە محبوب» كىندىن داشىن آتىردى
تۆكموشودۇ قاب - قازانى ساتىردى
باڭلامىشدى مىر - مىتىلىن چاتىردى
دئندىم گىئت قۇئى قره گونون آغ گلە
يىغاڭ صفىينىدە قىچىلاررووا ياغ گلە
يىارقولو بەي» هەر بوجاقا دور تولوب
«مشە محسن» لاب ارى يىب قور تولوب
اوشاقلارين اگنى باشى بىر تىلىب
شىرىن شربت داماغىندا شۇر اولوب
خالاقىزى آغلاماقدان كۈر اولوب

و بۇ مەقۇطۇ آتىن غزلىپايدىدىرى:
 بېتى
 صافى غەم عىشىلە اولۇر سىنە
 قابىرما
 من مات من العشق فقد مات شهيدا
 احمدىيىك
 دوغىگۈن اوغۇل احمد پاشاشىن
 نۇھىپايدىرى، روم ئالىنە بۇستا (بۇنىنى و
 هەزىگۈن) سانجاچىغا حاكىم اولوب،
 عثمان اوغۇلونون سانجاچىن چىكىر
 اىدى، باطلىن عالمىنە شاه مەردان
 توپجان جاسى اىلە مىرەپ اولوب، معنائى
 حقىقىتىن بەھەمىد اولۇدوغۇ جەھىتىن
 صورت مجازى تۈرك اندىپ كىندى
 اوزۇنى امارتىن مەزۇل قىلىپ و
 قۇللازىن آزاد ئالىسە يىپ، امسال و
 اسپايىن تىلان انتىرىدى... عثمان
 اوغۇلونا علم و ناغارا سىن آپارىپ
 عرض اتىدىكلىرى جالىدا، اگەر جە
 بىڭىلىكى تۈرك اتىشىش، ولى پادشاھ
 اولۇمۇش، آتىن واختىما مانع اولماين
 دىنە جواب و شىرىمىش، طبع لطيفى و
 احوال شىرىپى شەرىنەن معلوم اولۇر،

كىندىمىز (۲) بايقوش دانلااغى

بىر اىل گىئتىدىم كىندىمىزىن اۋۇزونە
 داغلارىندا، درەسىنە، دوزۇزونە
قولاق وئردىم بىر بايقوشون سۆزۈزۈنە
گۆرۈمۈ دوروب كىنده سارى بانلىيىر
ائلە بىيلىدىم بىر كىس منى دانلىيىر
كۈچنلىين دام - داشلارى اوچوبىدى
وېرانەلر آغزىن گۆيە آچىبىدى
طبىعتىيىن رنگ رۇخى قاچىبىدى
بولاقلاردا قورۇبىدور كىم گلىر
باخدىقىجان اورە كىلە غەم گلىر

عباس قلى يحيوى (تاج الشرا)
(١٢٨٠ - ١٣٥٨ ش)

اردبىل اولكىسىنە دۇنیا بىگۈز
آچىپ و قدىم مكتب خاتالاردا درس
اپىزەنپ.

يحيوى آذربايجانىن بۇبىك مەنە
شاعىرى و يىشى سېكىن يىتاسىن فەريان
و بۇبىك ايمازىست (تصویر پرداز)
سالىپر يحيوى نېن ياراتدىغى سېك
ايندىدە يۈزلىرىجە مەنە شاعىرىنىن
ظرفىنەن اىزىلەپ، يحيوى نېن اوغلۇ
عىاسىلى يەحسوى (الڭىچى) دە
آذربايجانىمىزىن آدلىم شاعىر و
يازىچىلارىندان ساپىلىر.

اوستاندىن يايىلان كىتابلارى:
ا. زىارت كىربلا ٢. بساط كىربلا
٣. اسرار كىربلا ٤. بيرچىم عزرا ٥. يادگار
يحيوى ٦. آخرین آثار يحيوى
يايىلمىان كىتابلارى:

١. بەهارستان ٢. بىكارستان ٣. تىتمە
آثار ٤. انتقادات، طنزيات، غزلات

شعرلىرى

اردبىل لى منزوى
(دوغوم ايل: ١٣١٦ ش)

مەنە شاعىرىن بۇبىك و نىسگىلىلى
شاعىرى رحيم منزوى اۇزۇ يازىزىر;
مەنی شاعىر ائىن آنامىن جاوانلىغىندا
اولمۇكى اىسىدى، منزوى مەنەشىنىن
اردبىل شاخىسى سايىلان سىكىدە
بۇبىك و تائىنىش اوستادىرى، اوونون
شەعرلىرى آل بە آل دولايىپ
حسىنەن لىردە، تكىھ لىردە، اوخونۇدور.
دەنمەلى آذربايجاندا، اهل بىت مەداحى
تاپماق اولماز كى منزوى نېن شەعرلىرىن
اوخونماشىش اولا. اثىرىنىدىن: ١. آمال
منزوى ٢. آثار منزوى ٣. ايانار منزوى
٤. صەن مەنظەرە و ...

صىادە فلەك بىزە سە صىاد اىكى
جوردور / چون مردىلە نامىد اىكى
جور خىر و شە ئىليلە / مردانە شكار
ايانە سە صىاد جوانمرد / چون مردىلە
اوخ چىلەلە قويسا خېر ايانەلەر

«نعمت» آمما باش – قولاق دان دىرىيدى
تاي – توش لارى توپاپ آلتدا چورودى
اۋۇ دوردو قاپ – باجانى كورودى
ايىشلە دىيگىن اوغانان دوتوب آلىردى
گاھدان بىرین پىشىرىنە سالىردى
«مش بەھلول» وون آمما كىئى سازىدى
بىر جەت دەن غم – غصەسى آزىدى
قىش چىخىمىشىدى باھارىدى يازىدى
اوئورموشدو چور – چووالى سۆگۈردى
اولاڭ لارىن چول – پالاتىن تىكىردى
«حمداللا» نىن مال – داوارى يۇخودو
بى چارانىن غم – غصەسى چۈخودو
بۇغماز دئە بىر دىليجى اۇخودو
ھرنە وارىن وئرمىشىدى پىشمىشە
داش كىلمە، چۈغوندورا، كىشمىشە

«مېشە مەند» باسمالىغى كىسىردى
قوچالىمىشىدى ال – اياغى اسىردى
غئير تىيىن دەن اولمەگە تلىسىردى

يۇرولمۇشدو حوصىلەسى يۇخودو
منى گۈرجىك يىئە بىرین اۇخودو

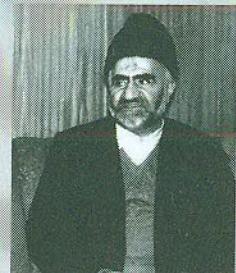
«طەماماس» يىئە آل وئرىنى باشلىيىب
داها بىردىن جو تچولوگو بۇشلىيوب
سەرمایانىن اوزوگونو قاشلىيىب

قاپ – باجاسى قۇيۇن لودو، قوش لودو
كىند آدامى چۈخو اۇنبا بۇش لودو

«علسەگىرین» چوخ گۈزلىرى سۆكولوب
ايىنجه دىشلر آلت انگىينىدەن تۆكولوب
او گۈرددوغۇن اوغا قىدى بوكولوب

قولۇن سالدى بۇيۇنوما چۈخ آغلادى
بىر سۆز دئى اورە گىيمى داغلادى

کریمی آذربایجانی طنز شعرینده بیر
(دوغوم ایل: ۱۳۱۰ ش)



مراغه شهرینده دویا با گوز
آچب، آناسی اهل بیت شاعیر اولان
رحمتباک ذاکر مراغه‌ای بانیندا
او خوب بوب بویا - باشا چاتمیشدیر.
کریمی مالی تضییف اعچون
او شاقایق و نوجوانیست گوئناریشده
مراغه بازاریندا دست فروشلوق
اثدیب و یا آناسی نین شمع توکمه
تو کانیندا شاگرد او لویدور
آنچاق کریمی الله او گوئناردن (اوزو)
دمیشکن اون باشیندان شعر دنمه گه
باشلایب و اونون طنز شعرلری خلقین
استقبالی ایله روپرو او لویدور.

«بر جعلی» نین کتدە آدی - سانی وار
«مش فرهاد» يین غیئرتی وار، قانی وار
ایکی سی نین بیر آدام جان جانی وار
دوست رفیقین قاباغیندا اسیللر
دوشمان لاری قیلیچ کیمی کسیللر
«اسکندر» يین باغچاسی وار، باغی وار
قویونونون قره‌سی وار، آغی وار
آریغی وار، آخساغی وار، چاغی وار
آششیق لاری سور تولوبو زیلاندی
آرواد دئمه بیرجه شاهمار ایلاندی
«صیاد الله» سماوری قورموشدو
اون بیرایدی تازه یئردن دورموشدو
ئئییب ایچیب بوجلارینی بورموشدو
آرواداینان کئیفه کتك چکیردی
باغ یئرینده «غفر» نوخود اکیردی

کریمی آذربایجانی طنز شعرینده بیر
دونوم نقطه‌سی (نقطه عطف) سایلر و
اونون شعرلری بوتون تورک اولکملر،
آذربایجان، همدان، قوم، اراک،
اصفهان، مشهد و باشقاش شهرلرداره
او خونور. کریمی مرئیه شعرینده ده
آدیم شاعیرلر میزدهن سایلر.

شاه اسماعیل ختایی
(ق) ۹۳۰ - ۸۹۷)

قیلینج شاهی، قلم شاهی



قیزیل باشلار مرادی اولان،
اون اوچ باشیندا طارمدا فافلاتی

«مش سلیمان» چودارلارین باشی دیر
بازارلاردا کسبه یولداشی دیر
آمما بیسر آز آل - وئرینده ناشی دیر
بیر گون قویون قاپیسیندا او توزدو
بیر گون گوردون قمار کیمین او توزدو
«قربان» منی شاما قوتاق چاغیردی
دولموشودو هاوا کم کم یاغیردی
دالی بااغدا بیردن گئچی باغیردی
«رحیم علی» فاچیب ایتلر او لاشدی
قورد گئچینی تو تندو داغا دیر ماشدي
ارباب لیغین دام - دووارین سؤکوب لر
دوروه سینه تیکانلى سیم چکیبلر
ئئر - یوردونا آرپا - بوغدا اکیبلر
بو فلک ین ایشلری چوخ او بیوندو
خان خانلیق پالتارین هاممی سویوندو

میرزا حسن رشیدیه
(۱۳۲۳ - ۱۲۶۷)

(ایرانین یننی فرهنگی نین آناسی)



تبریزدە دویاپا گوز آجیب،
تبریزدە، نجف دە، استانبولدا، سوپرا
بیرونوت دارس اوخویوب و
عومونون سون ایل لریندە قومدا
آبت الله حاتری تین درسلریندە حاضر
اوپوردۇر.

رشیدیه ایراندا ایلک (اوپین)
مدرسه نئی يېنىنى صورتىندە تبریزدە
سوپرا تهراندا تامیس ائدبىپ دىرى.

کند سفر نامه سى

قلم نگارش ائدیر بىر عجىبە عنوانى
گۈرنەدە دردە سالىر ماجراسى انسانى
بىرى گىئىندە اگر شهردن دهاتە قۇناتق
يئىنچە مقصىدىنە چىخىسىن آز قالىر جانى
منىمىدە عشق سفر ويردى ناگەمان باشىما
جهاندا عارف اولان حل ائدر معمانى
قوۋازە كۈھنە ماشىن، يۈل اولدۇ آچقاق - اوجا
قوڭۇم قىچىيىم ازىلىپ آخدى باشىمىن قانى
بۈلۈن داشىلا تۈزۈن هئى سۈوردو باشىمىزا
نئىجە تراكتور ائشەر كۈھنەلندە يۈنچانى
قارىيندا دنە كىمى قارېشىدى بىر - بىرىنە
دري تىولوغدا نئىجە چالخايارلار آیرانى

اولكەمېزىن گۈنئى لرى دوزلىرى
بولاغ لارىن آغ سو تۈكۈن گۈزلىرى
نوراللهى شىرىن شىرىن سۈزلىرى

ياز دفترە سىندىن دە بىر آد اولسون
اوخۇياندا توركاوشاغى شاد اولسون

(پىنكى) تكىيە اولدورە ن، داغىچى
ايرانى بىر پىشە يېغان، ايرانى ايران
آدلاشتىرما، شە، مەلھىن ايراندا
رسى اىتىدە ن، چالدىرىاندا قىلچىج
ايلىه توب تېنگىلى عشانىلارلا
چىرىيىشان، اخچارلىي صفوە
سلسلەسى نىن باش خالقاسى،
شاھلار شاهى، قىلچى شاهى، قلم
شاهى، شاه اسماعىل صفوى
اردىيلدە دوغولىدۇ، آتابى سلطان
حيدر شىيخ صەفي نوادەلرېندەن
آناسى اسە علم بانو اوزون
حسىن قىزىدەل.

تۈركىچە مېزىن ئەزمىندا گۈزەل
اثىلىرى اولان شاه دەنپىلر وصىت ائلە
دى: اوچ زادى قورۇپۇن، دىن، دىل،
وطىن

شاه اسماعىللىن تۈركىچە
اثىلىرىندەن: ۱. ماقبىت اسرار و بەھە
الاحرار ۲. ناصىحە نامە ۳. دە نامە
۴. يوسف زىلخا
شاھىن مەزارى اردىيلدەدیر.

رشدیه بو مدرسه‌لرده نورکی،
فارسی، فرانس، عربی دیل‌لرین
اویردرمیش.

رشدیه‌نی فارسجا «پدر آموزش و
بیرون ش نوبن ایران» آدلاندیریب‌لار.
اترلوبندن: ۱. آتا دیلی ۲. وطن
دیلی ۳. بدایه التعليم ۴. نهایت التعليم
و ...

رشدیه‌نین وطن دیلی کیتابین هر
آذربایجانلی او خوشایمیش.
 ساعتنه سوادلی او لارمیش.

سو کیتاب پهلوی دژورنه
ایراندا منوع اعلام او لموشدو اما
باشققا تورک او لکه‌لرده او
جمله‌دهن چین تور کستانیندا ایلر
بوسو بیر درسلیک کیتاب کیمی
او خونوبدور.

دنه‌لی رشدیه مشروطیت زمانی
میلسی سردار ستارخانادا تهرانی
آلماگدا پار دیم اتمیشیدی.

رشدیه ۱۳۲۲ ش ۱۹۹۴ م قومدا
دونیا گئز بومبودور.

امیر علیشیرونوائی
(۹۰۶ - ۸۴۲ق)

(شاعر - وزیر)



نظام الدین ابن امیر کیچکته.
سلطان حسین باقرارابین

او بختی قاره خۇرۇزون خلاصە كىسى باشىن
قاناد ويرىب چالىشىپ تۇرپاغا آخىب قانى
قوْيىبىدو قابلاما يا بىر خۇرۇزون اعضايسىن
ائىدىبىدى دعوت اوْتا آتىمىش آلتى مهمانى

تۇز ايله توستو قارىشىدى ئىله قارالدى او زوم
كولون ايجىيندە نىچە دفن ائدرلۇ آرىپانى
قوتاردى رنج سفر، يئتىرىدى كىنده بىزى
خدا بو حالتە سن سالما هېچ مسلمانى
على، ولى، شىرعلى چىخىدى پىشوازە تمام
عجب بو واقعەدە درك ائدىرلە مهمانى
بو يېرده مطلبى قۇى وقت شامدن دانىشاق
دل اضطرابىـ دوشىر گۇرسە بو قضايانى
باخىبىدى صاحب خانە يئكە قارىن قۇناغا
ياخىن اوْلوبىدو ياتا قلبىينىن دىگىـرمانى
اۆزۈن يشتىرىدى اوْ دم كى تۇيوق لارين نىينىنە
الىننە بىر خۇرۇزون چاك اوْلوب گرىبانى
باخىردى تىغە اوْ حيوان گزىردى راه فرار
گۆزۈندەن اشک تۆكۈب آغلايىردى پنهانى
اليـم قـاباغـه وـئـىـب مـيزـبـانـه يـالـوـارـدىـم
آمانـدىـ كـسمـهـ باـشـىـنـ سـنـ بـىـلـ اـوـغـلـوـونـ جـانـىـ

مختومقلی فراغی
(۱۲۳۳-۱۲۹۰)



تورکمن لرین میللی شاعیری اولان
مختومقلی «اتسک در گاده»
دوغولوب، بخاراد، خیوهده درس
او خویوب و صوفی عین حالدا
رنالیست بیر شاعیردیر.
فراغی «فوشغ» (دویتی) انسی
تورکمن ادبیاتی آپارب و خالق
دیلینده شعر دئیب. او ایرانی،
هندوستانادا سفر اندیبدیر.
مختومقلی، خان قیزی «منگلی» یه
عاشق اولدو، قیزی و ترمدیلر شاعیر
اولدو.
مختومقلی شجاع و قورخماز بیر

بئرکو سن آتارسان بئره تئز چادرانی آرواد
اوغلان باشین آلمانی ویرار قیز گزه ر آزاد
«گول قیز» اوئراندا پاچادان گورسنهنر هرزاد
چون اورگنجک هر نه یی «آفت» دن عمۇغلو
تەرانه دوروب گلمه گینن کىتنى عمۇغلو
هر صنعتى اورگندى ملل، مۇ بىزە چاتدى
گولشن اوّلا، ياندىرجى اوّد بىزە چاتدى
حالوانى اوّلار مئيل ائلهدى، دود بىزە چاتدى
سالدى چوخونو قیز کىمى غىرت دن عمۇغلو
تەرانه دوروب گلمه گینن کىتنى عمۇغلو
آللاه بىر كەت وئرسىن عزيزىم گىنە كىنە
چون شهردە وار مىن جورە اعمال زننە
بعضى اۆزونو بىلمىرى هئچ آللاھا بىنە
سندە قارىشىب اوّلما او مىلت دن عمۇغلو
تەرانه دوروب گلمه گینن کىتنى عمۇغلو

عمۇغلو

تەرانه دوروب گلمه گینن کىتنى عمۇغلو
اوزمه اليوي بال - كرەدن ات دن عمۇغلو

قال يازدا زراعت دە جوت اك يايدا نوخود در
خرمندە اوئون باليقين آچ ياش قوروسون سر
دئى دوت پەسىن بىر نىچە باتمان بىزە گۈندر
چىكمە اليوي جود و سخاوت دن عمۇغلو
تەرانه دوروب گلمه گینن کىتنى عمۇغلو
هر اولكە يە گىتسون گئت اوغول تەرانا گئتمە
ائودە اۆزۈو دائىمى عزلتلىشىن ائتمە
يا بىر شلە پالتار گۆتۈرۈپ مئيدانا گئتمە
يايدا سالاجاق ايش سىنى طاقت دن عمۇغلو
تەرانه دوروب گلمه گینن کىتنى عمۇغلو

وزىرى اولموش، هىم سلطان
حسىن و هم نوابى ايڭىسىدە
شاعير اديب اولدوغلا رىنا گۈزە
اونلارىن سايىھىسىدە باشايىپ
ياراتىش لار.

عليشىرنواثى تۈرك دىلىن فارسین
دىلىنده بۇخارى يېلىيگىنە گۈزە
«محاكىمە للغىن» كېتىپى يازىپ و
اوردا سورك دىلىنى نىن گوجونسو
گۈزىتىرىپىر.

عليشىرنواثى چوخلۇ اثرلىرىن
تۈرك دىلىنده يازىپ دىر.

اونون تۈرك اثرلىرىن:

١. خمسە نوابى (نظامى نىن)
خمسەسىن استقبال اندىب.)

٢. لسان الطير. ٣. تارىخ انيسا

٤. تارىخ ملوك عجم. ٥. ترجمە اللغة
التوركىي بالفارسیه. ٦. مجالس النفانس

٧. عروض تۈركى ٨. مشئات تۈركى
٩. خمسە التجىرىن. ١٠. محاكىمە للغىن و ...

شاعيردیر. و يئرى گىلىكچە
خانلاردان انتقاد اندىپ دىر. فراغى نىن
دىوانى دفعەملە إيراندا چاپ
اولوبىدر.

آېرىبلەيم غىنە گىلىمەن
قارا ساجلى سېلىمەن
خوش آوازلى بىللىمەن
شىرىن گەفتاردان آېرىبلەيم

ایران تورکلىرى
مالايى توركلىرىندن بىر شعر
مهدى كرد خودى

ماه اووزونە سالمىش بىر ملک منظر
معنبر زەلقلەن لب عطشان اولىدۇ
عشق آتىشى منى سالدى آياقدان
ھىچ دىنمىز عاشقى ئاتوان اولىدۇ

يۇسۇف سىن زەلخانىن معشووقى
عالىمە دوشۇرۇدۇ شۇقىن ايشىغىنى
اختىيارىن الدن آلدەن عاشقى
عاشق دىندىن جىخدى بى ايمان اولىدۇ

ھەر باخاندا عىشە ساتارسان منه
جوخ بى مروت سىنىشىدىم جانە
يىلر عالم گەفتارم من منه
حق مروتىن كسىنىن باغرىم قان اولىدۇ

جەد اندىرەد قورتارماڭە عەدىنى
امن اولماز شىرىن لېن شەھدىنى
بىسى چوخ اينجىتىدىن فقير مەھدىنى
اگىر كافىرىدى مىلسەمان اولىدۇ

خوراسان توركلىرى

خوراسان توركىجەسى اوغۇز
نوركىجەسى نىن شاخەسىنەن
سايلىر. خوراساندا ۱/۵ مىلىون
تۈرك باشىر. تۈركلەرن چو خۇ
خوراسانىن شەمالى قىسمىتىدە دىرىلىرى.
بىخوردۇ / شىرىوان / قوجان / درگەز /
كلاڭ. اسغۇراین / سىزۋار ايلە
نىشابور شەمالى: سەرولايىت / خورا /

جۈزىن / رىباط / مشكان
خوراسان تۈركلىرىنە تايپالار:
بايت (يىيات) / قاراجورلو /

دای بىرده آلان، آلدى ساتان ساتدى قوتاردى
ھەر كىس اوخۇنو بىر ھەدفە آتدى قوتاردى
دو تدو يو كونو ائشىشىگىنى چاتدى قوتاردى

گەندى اليىنه ثروتى سرقتدىن عمۇغلو
تەھرانە دوروب گلمەگىنەن كىتدىن عمۇغلو
قارداش او تۇرانمیر داخى قارداش بوجاقىندا

خاموش او لۇب او دەھر و محبت او جاغىندا
دولتلى كاسىب دائمى دىيزلر قوجاغىندا
كۆھەنە او لۇيە او خشورى رؤىيتدىن عمۇغلو

تەھرانە دوروب گلمەگىنەن كىتدىن عمۇغلو
بىر جامعەدە او لاما ساگر مەھر و محبت
اوغلان آتايى، قىز آنايى، ائتمەسە حۋەرت
زىدان او لۇ دەنیا بىشە، زىندىگى ذلت

چوخ خۇشدو جەھنم بىلە جىتتىدىن عمۇغلو
تەھرانە دوروب گلمەگىنەن كىتدىن عمۇغلو

دای صبحانادا گۇرمىيە جىكسن كىرە - قىماخ
آرواد يئىيە جىك شۇر پىنېرى هئى دئىيە جىك آخ
سن چەنگنۇين اوستىدىن داتاتك سفرا يَا دور باخ

گۈزلە يىخىلىب اولەمە خجالتدىن عمۇغلو
تەھرانە دوروب گلمەگىنەن كىتدىن عمۇغلو
آچدى جوتونو چو خەلارى ترك وطن ائتسىدى

چاتدى كۆچۈنۈ تەھرانا يَا تېرىزە گئىتدى
تېرىزىدە گۈزىر ايندىدە قاراداش قەرەبئەر كىدى
ھەچ نامە سىيدە گەلمىدى غربىتدىن عمۇغلو

تەھرانە دوروب گلمەگىنەن كىتدىن عمۇغلو
ائىل كۆچدۇ يېرىنەدە قورولۇ قالدى قالاخلار
يون تك آغارىب قاشىدى گەدىكلىردىن آلاخلار
سېينىدى كۆزەلەر تاخچادا پاسلاندى اۇرالاخلار

دەقان عزيز بئىزدى زراعەتدىن عمۇغلو
تەھرانە دوروب گلمەگىنەن كىتدىن عمۇغلو

تود كمن لر



آرپاچۈرەگىن اوو ياغا باس قۇي خشە دۆلسون
قۇي وئرسىن انزى بىنە نصفي قان اولسون
ايچ يابىسا سۈيوق آيرانى جسموندا جان اولسون

قىرخافشارون چىخماسىن اون دۇر تىن دەمۇغلو

تەھرانە دوروب گلمەگىن كىتدىن دەمۇغلو

تۈرك اۇغلو نوراللهى يام اصل و نسىبىمەدە

تۈركۈن دىلىن اورگىنىمىشەم علم و ادبىمەدە

بىر آيرى صفا واردى منىم دوزلۇ طبىمەدە

قاتمام دىلىمى فارسا بو علەت دەمۇغلو

تەھرانە دوروب گلمەگىن كىتدىن دەمۇغلو

تۈركىن دىلى، شرقى اوغۇز دىلى
و آذرى تۈركىجە سىبە ياخىن بىر
دىلى دىرىز، ایراندا ۲ مىليونا ساخىن
تۈركىن ياشاماق دادىر، ایران

تۈركىن لىرى اۋز دىلىرىن مەرسەدە

اوخۇماقدان مەحرۇم اولسا لاردا،

تۈركىنستان كىشورىنىن رسمى دىلى

تۈركىن دىلى دىرىز

تۈركىن تۈركىجە سىبەنە بۇيىك

كتىبالار يازىلىپ و مختۇقلى فاراغى

تۈركىن لىرىن بۇيىك

دای جامعە مىز قالمادى اولكى حالىندا

ياشماق بورونون اوستە، ايپك يايلىق آلىندا

بىر ايل او تورا تازە گلىن پرە دالىندا

بۇخ بوردا خېر بىر بئلە عفّت دەن دەمۇغلو

تەھرانە دوروب گلمەگىن كىتدىن دەمۇغلو

سن باخما چاتىپ شەھر تە بىر عەدە اوپۇن باز

خرمەندە توپىق، دئمەدە دەھو، گۈلدە اوڭور قاز

واضح دى بى سۆز يوک كچ اولا مقصىدە چاتماز

بىرگۈن يىخاجاق آرخى بونون بەت دەن دەمۇغلو

تەھرانە دوروب گلمەگىن كىتدىن دەمۇغلو

چشمە سوپۇنون يوخ ضررى اىيچ نئچە فنجان

تەندىر لاواشىن دوغرا سوتە قات بىء دۇيونجان

دای مەددۇوى آغىرىتىمىياباچاق قارە بادمجان

دكتىر چۆخون اۇلدۇردو طبابت دەن دەمۇغلو

تەھرانە دوروب گلمەگىن كىتدىن دەمۇغلو

ايماكارلو / بوكاتالو / جويسانلو /
پېھلانلۇ / برانلۇ / قېلىچانلۇ /تىمورتاش / نارادىن / گودارى /
اڭشار / قارايانى .

درەزلى سيد على ميرنبا

درەزىزە هەر گۈن عاشق چالىرىدى

عىبد گۈنلەر ھەر گۈن ھەر كىس اوينىرىدى

قاپىشىمىشىدى ياخشى رىشىد جوانلار

سېزىزە گۈنى گىشىر دىلىر چوچىلەر

خەضرىت سلطانە چوچىلۇ باغلىرى

گۈرىپ دولر، گۈلىپ دولر جوانلار

كىجدى حىف او خوشلۇق او گۈنلەر

او گۈنلەرنىن بىر وقت صحبت اند للەر

مەحبىتىن يادە سالالوب دىيلەر

سید اوغۇل گىشىدى آىرى دىيارە

دۇشىدى غېرىت ائلە گۈنۈز دوبارە

سوْنفور تور کجه‌سی

سوْنفور تور کجه‌سی آذرى
تور کجه‌سی ايله اينسانلو
تور کجه‌سی نين آراسيندا بير لهجه دير.
سوْنفورلا، كرمانشاهين ٨٣
كيلومترلرگىدە واقع اولان «سفر»
شهرىندە و اونون اطراف كندلىرىشە
ياشىپلار.

بو لهجمىنى اروپا تور كولوقلارى
بروفسور «وبندوفرا» و بروفسور «گ.

دورفر» (آلمايان گوتىنگن
دانشگاهى نين تورك دىلي اوستادى)
آرشدىرىدىرلار.

سوْنفور تور کجه‌سینده بير شعر:
دامنه دامه داميميز
ياخوننى ايسوانيميز
من اوردا دو من بوردا
گور اوسمى دوشنبىمиз

شاپىزلىرىندىن دير. مزاوارى ايراندادىر.
كتچن ايل لر قرآن كريمىدە بودىلە
ترجمە اولىدۇ.

تولکو ايله خۇرۇز

تولکو بير گون درەدن صبح ايدي دير ماشىدى داغا
دوردو بير دقتايلەن باخدى سۇلا، باخدى ساغا
گۈردو بير ياغلى خۇرۇز كتىدە چىخىبىدىر قالاغا
آغزى بورنۇن يالىيىب قويروغۇنو بير بولادى
داشىن اوستوندە دوروب قورد كىمى حيوان اوладى
ناخوش انسان نىچە آرمود يئتىشىنجە دارىخار
ايستىدە تىشىنە نىچە باشىنى كېرىزە سۇخار
يئرىك آرواد نىچە تورش آلچايا حسرتله باخار
باخدى باخدى دىئى مىلەن بىلىرەم كىنەسى وار
قىلاق اوستەن سالا بىلسەم يىمەلى سىنەسى وار

فولاق آسى گۈرە هەنج چولده اوشاق زاد آتىلىر
گىنە اوڭى كى كىمى كىتىدە داوار مال قاتىلىر
گۈردو بير «قووو» دئىيىسەن باشدا قولاقلار دوتولور
نه گلن وار، نه گئىن وار، نه كۆپك وار، نه پىشىك
نه چوبان وار، نه ناخىرچى، نه دە نوك، نه كىشىك
يكسىرە شەھرە كۈچوب كتىدى لر آغدان قره يە
كىيم قالىب آل چۈرە كىيلەن بالى قاتىسىن كرە يە
چورودوب آيرانىنى آق شۇرۇ باسسىنىن درى يە
نه قالىب خان اوچالا شەھرتى افالاکە چاتا
نه قالىب بىھى چىخا دامدان گلىنە آلما آتا
نه سو وار مزرعەلرده نە گلىر جوتچو سىسى
بىراخىب چاي - چىمنى بير يانا قاچمىش ھەرسى
او يئىكە ئاولر اوڭلوب: قورد يئرى، بايقوش قفسى
بىر كۆپك دامدا كىشىكىدى ئىلە پىس حالدا ياتىب
ائىمە بىل تزريقى معتماد هئروئين قرصى آتىب

سفر شاسىپلىرىشەن امىرى / على
اكبرى، عظيم مظھرى دەن آپارماق
اولار

خلج

خلج دىلى توركۈن لاب قىدىم
قولازىنىداشىدىر. بودىلە اسکى
(قىدىم) تور كجه (گۈرى تورك) و آتا
تور كجه (پرسى تورك) اون اخلىرى
قالىپلىرى. اونا گۈرە دېلچىلىك (زبان
شىناسى) باحىمەندان جوخ مەم بىر
دىل سايلىرى. ايندە كىمى جوخلى
دىلچىلى بىر بودىلىن اوستوندە تحقىق
ايندە لېر پروفسور «دورفر» مەتقىدىرى بود
دىل حتى گۈرى تورك دىلىنىدە و
اورخون كىيەلىرىنىدە، قىدىم راق بىر
دىل دىرى.

خلج لر ايندى قوم شهرىنىن
اطرافىدا ياشاماق دىلار و بىو شهرىن
٥٧ كىنەندە خلج ياشايىر. خلج لرىن
مەم مەركىزلىرى تلخاب (٢٠٠ نفر) /
واشقان (١٣٠٠ نفر) / تادر آباد (١١٠٠)

نفر) / خلت آباد (٤٥٠ نفر) /
منصور آباد (٤٠٠ نفر) / فیض آباد
(١٠٠ نفر) / نفردن آرتق دیر).
خلج لر آشتیان دا و قشقایی لر
ایچینده ده واردیلار، متساقانه خلنج
دیلی گوندن گونه آزادان گشته گه
یاخنلاشیر. اونا گزره بوتون و جدانلى
انسان لار و اوژمهجه ایران دوولتی نین
و ها بلله خلچ میلسنی نین بوبوک
وظیفه لرنده بیریسی بو دیاسی
فوروماقداير. خلچ دیلی بیر بؤیوک
نعمت دیر کي بیز تور کو دیلی نین
کلچمیشن تانی یاق.

خلج دیلی نین حاقیندا بیر و بلاگ
Xalac.persianblog.com

ایبورد تور کجھ‌سی

ایبورد تور کجھ‌سی خوراسان
تور کجھ‌سینه یاخنین بیر دیل دیر.
بو سورکلسر ایندی شیرازین
غیرینده، کازرونون شرقینده، آباده نین
جنوبوندا و شیراز اصفهان بولونون
اطرافیندا یاشایرلار. جمعیتلری

۰۰۰/۰۰۰ گدمن آرتق اولموش و نادرشاه
زمانی خوراماندان شیرازا
کوچدورولموش لر.
ایبورد تور کجھ‌سینه بیر شعر:
بولسول ایکه آیری دنیر گیلن
نمehr چکر دانم هجران الن
باد صایحان آیار دبلمن
یان ائله داد سنانه دردیمی
ستله (سویله)، گزردیم عاّقبت به اوولر
عرض اسلرم سلمانه دردیمی

آذربایجانجا

اوغوز دیلی نین مرکزی لهجه‌سی
سایپیر او تای - بو تای آذربایجان،
عراق تور کلاری نین دیل دیر.
همدان/ساوه/قزوین/شهریار/
کسرخ/کرمان و ... ایرانیان باشقا
پیزلر نینده دانیشلان تور کجھ
آذری تور کجھ‌سی دیر. البته خلچ
اسنفر/خوراسان/ایبورد و
تور کمن دیلی آذربایجانجا
سایپلمرلار. آذری تور کجھ‌سی

السوی وئر اليمه اولکه نیزین داشین آتاق
بلکه تهراندا گئدیب درهم و دیناره چاتاق
بؤشلا بـو چاله سری بیزده گئدیب وان دا یاتاق
اورددا لـی شلوواری گئـی زـاد - مـادـی سـیـخـ منـگـنـهـ
باـشـوـوـیـ آـلـمـانـیـ وـیـرـ سـقـلـیـ سـاـخـلـاـ چـنـهـهـ
تـهـرـانـاـ گـئـتـدـیـ چـوـخـوـ بـاـغـلـادـیـ هـمـتـ کـمـرـیـ
«گـوـلـ قـیـزـینـ» دـاغـداـ آـجـینـدانـ بـیـخـیـلـیـبـ اـوـلـدوـ آـرـیـ
گـؤـرـنـهـ آـزـادـ دـوـلـانـیـرـ اـیـنـدـیـ قـیـزـیـ «ـمـاهـ پـرـیـ»
رنـگـیـ باـشـ،ـ مـصـنـوـعـیـ قـاـشـ،ـ سـوـرـمـهـلـیـ گـؤـزـ عـینـکـیـ دـیـ
یـانـچـاغـیـ مـانـتـوـونـ آـلـتـدـاـ اـلـلـهـ بـیـلـ کـیـ سـکـیدـیـ
گـلـهـ لـعـنـتـ،ـ گـتـیرـیـبـ مـمـلـکـتـهـ مـدـ سـالـانـاـ
اـورـکـنـهـ گـئـنـ توـمـانـیـ،ـ چـادـرـانـیـ وـئـرـدـیـکـ پـالـانـاـ
قـوـرـخـ هـلـهـ دـایـچـاـ کـیـمـیـ قـیـزـ گـلـهـ چـیـلـپـاـقـ دـوـلـانـاـ
اوـتـدانـ اوـلـادـ عـمـلـهـ گـلـسـهـ هـرـوـئـنـ سـازـ اوـلـورـ
الـکـلـیـ،ـ بـنـگـیـ وـ یـاـ دـامـداـ دـوـرـوـبـ قـوـشـبـازـ اوـلـورـ

الغرض! کـنـدـهـ گـلـیـبـ تـولـکـوـ،ـ اوـ اوـسـتـادـ کـلـکـ
حـاجـیـ فـیـلـاتـیـ کـیـمـیـ حـوـقـقـابـازـ وـ حـیـلـهـ دـهـ تـکـ
ظـاهـرـیـ خـوـشـ ولـیـ باـطـنـ دـهـ کـوـپـکـ اوـغـلـوـ کـوـپـکـ
بـیـرـ اوـزـوـنـ تـسـبـحـ اـیـلـهـنـ چـوـلـدـهـ دـوـرـوـبـ ذـکـرـ اوـخـوـیـارـ
ائـوـدـهـ باـفـنـدـهـ دـدـیـ شـیـطـانـ باـشـینـاـ بـؤـرـکـ تـوـخـوـیـارـ
دـورـدـوـ باـخـدـیـ خـوـرـوزـاـ تـوـکـدـوـ اوـزـهـ گـؤـزـ يـاشـینـیـ
چـکـیـلـیـبـ دـالـ - دـالـ بـیـرـ دـیـوـارـاـ وـیـرـدـیـ باـشـینـیـ
دـئـدـیـ قـارـدـاشـداـ بـوـجـورـ یـادـهـ سـالـارـ قـارـدـاشـینـیـ
گـلـ آـشـاقـ سـنـهـ قـوـرـبـانـ قـوـلـوـوـیـ بـوـیـنـوـمـاـ سـالـ
گـرـ یـئـرـونـ اوـلـمـاسـاـ منـلـهـ گـئـدـهـ گـیـنـ باـغـچـادـاـ قـالـ
ایـنـدـیـ هـرـ نـهـ دـئـیـرـمـ سـوـزـلـرـیـمـ دـوـزـ قـوـلاقـ آـسـ
دوـشـمـهـ تـشـوـیـشـهـ اوـغـولـ اـئـیـلـهـ مـهـ چـوـخـ خـوـفـ وـ هـرـاسـ
مـنـ سـنـیـ اـیـسـتـیـرـیـمـ،ـ سـنـدـهـ منـیـ باـغـرـوـواـ باـسـ
تـزـهـ بـایـرـامـ یـئـیـشـیـبـ بـیـرـ - بـیـرـهـ اـئـلـلـرـ قـارـیـشـیـرـ
سـنـیـ بـالـقـوـزـ گـئـرـوـرـهـ مـنـ،ـ بـئـلـهـ قـلـبـیـمـ آـلـیـشـیـرـ

تُورک دیل لری نین بُیوک
شاخه لریندەن سایلیر و فضولی /
نسیمی / شهیریار و ها بازاده / صمد
و ورغون / آخوندزاده و یوزلجه
بُیوک بیازیجی بو دیلده بازیب
یارادی دیلار.

ادیيات باخینیدان تورکیه
تورکجه سیندن سونرا آذرى
تورکجه سیندن آد آپارماق او لار.

قشقاچی لار

قشقاچی اللّى اوغۇز اللّى سىدەن و
دیل لری غرسى تورک دیل لری
گروهندان او لان آذرى دیلى نين
معین لەھەلەيدىر ...
ادیيات لارى آذرى ياجان فولکلورو
و دیلى ايله سېخ باغلى دير.

آذرى فولکلورونىون اكتىر
(چوخلى) ناغىل لارى، بىاتىلارى
(آسانك) و ... قشقاچي فولکلوروندا
وارد بىر:

قشقاچي شاعير لریندەن ميرزا ماذون

قىنقابى / محمد شار / قول اوروج /
ييات اوغلۇ / خسرو بىك / او
قشقاچى يىن بازىچى و محقق لریندەن
اوستاد اسلام الله مردانى رحىمى / شەباز
شەبازى / محسن احمدى و ... آد
آپارماق او لار.

پوروفسور م. زەھاتى بازىزىز
بوگون وطنيمىز اپارائين بُويوك و
قەھمان اللّى قشقاچى اللّى دىرىء
بو اتلارىن آدىنا مىلادان ۲۴۰۰
ایل قاباق، آتساي داغلارنىدا و
مىلادان ۱۴۰۰ اىل اول ايسى
بوگونكى تۈركىيە اراضى لریندە
راتست گلەرىك.

بو گون ۲/۵ مىليون او لان بىر اتل
هم سىميروم، شىراز، فيروز آباد،
قىرو كازرون و بىر شەنجە باشقۇ شەھرلرده
واولانلىرىن اظرافىدا او تراف حالدا
ياشايىر. ھەدە كۆچەرى حالدا
سميروم اللېنە فارس كورفە زى
(خليجى) آراسىندا كى اراضى لىرە
ياسلاق - قىشلاق حالىندا
ياشامقىدا دىلار.

آمما ايندى ئىلىيىب قىدىمى دئورە قات قۇچالىق
قوھومۇ قارداشى مندىن ئىلىيىب ياد قۇچالىق
ائىلئيرميش كىشىننى دەرەدە آروداد قۇچالىق
ذرە بىن عىنكىلەن قارغانى مىلچك گۈرورەم
گئچەنى صبەھ كىمى دىك دايانيب اوسگۇرورەم
قۇچالىق كى يئتىشىر قدرتى انساندان آلىر
سرطان، دىكىس كەمر اللە جورە دردە سالىر
قلبوبو گلمىسى گەر عقلىي دە باشدًا آزايىر
ايکى رەكتىدى ناما زادا قارىخىر اۋز اۋزونە
ايستە يېر سجدىيە گەئىسىن دالى باخمير سۆزونە
سن اۋزوندە گئچە هئى صبەھ كىمى بانلىيisan
بىلىرەم نىتىيۇ بى ناما زاي دانلىيisan
ايىن دى ملت چۆخۇ معتاددى بونو آنلىيisan
نشئە حالىندا جوان پىكىنىكىن اوستوندە قالىر
سيمە سنجاقە چىكىنده نفسى دالдан آلىر

سنه دشمن دىكىلەم ئىيلەمە بو فکر خامى
قارىشىب بىر بىرە ملت، باجى قارداشىدى ھامى
من حرام مئيل ئىلەمە كەن دالا چىكىدەم ياخامى
نەدى دونيا ساتام ايمانىمى بىر پۇنزا اته
من گەرك فکر ئىلئىھم ايندى داداش آخرتە
بىر گونى دال درەدە عربەدە چىكىدەم دئىيرەم
بىردىن اون دئورە توپوقۇن قانىنى تۈكۈدۈم دئىيرەم
ايىچىنин ائيمەسىنин قارانىنى سۈكۈدۈم دئىيرەم
قورد كىمى داغدا دوروب حملە ئىدىرىدىم داوارا
چىئىنەدەم جوت قىئىشىن، جوتچۇنۇ قۇيىدۇم آوارا
ھر يئرە كى يئتىشىب ظلەمە طغيان ئىلەدەم
ائىلە وقت اولىدو كى من گوندە او تۈز قان ئىلەدەم
با جالاردان سۆخولوب نىنلەرى ويران ئىلەدەم
قلېيمە دەندە وئردى ئىلە شىيطان رجىم
آناجى تۈتۈدۈم آپاردىم جوجهلر قالدى يتىم

میرزا جهانگیر خان قشقایی
(اولوم ایل: ۱۳۲۸ ق)



(ماهی دان فلسفة به)

قشقایی ائلیندە دوغولوب،
کشکول یاشوی «کندیندە دنیرلر
خان ایدى. گلابشادی اصفهاندا
چوگور»ون دوزلشیدیره، چوگور
دوزله‌دن کیشی باخدی اوزونه
دندی: «جوخ یارا شیر سنه علم اهلی
اولاسان!»
چوگور دوزه لدهن کیشی نین
سوزرو خانا دریندهن تائیر بوراخدی و
خان داها ائلیه قایتمادی، او خودو-

بیزه هر يان کی کلکدی داخی سن ویرما کلک
همدمیم گئتدی الیمدن ائسویمی بیخدی فلک
بـو گئجه آروادیمـی قابلامایا قویدو ملک
تؤی اوـلا يـا يـاس اوـلا يـا حاجـی گـلـسـه آـشـارـیـق
گـاهـی چـؤـلمـهـ کـدـهـ يـاتـیـبـ گـهـ پـیـلوـواـ دـیـرـمـاشـارـیـق

باـخـیرـ آـشـپـازـخـانـیـاـ قـلـبـ نـورـالـلـهـیـ یـانـیـرـ
تـوـیـغـوـ هـامـمـیـ یـئـیـهـ نـمـزـ بـوـنـیـ عـالـمـدـهـ قـانـیـرـ
اـهـلـ - عـیـالـیـنـ اـوـزـوـنـهـ دـیـکـ باـخـاـ بـیـلـمـیـرـ اوـتـانـیـرـ
نـئـیـلـهـ سـینـ هـرـ کـیـلوـسـوـ بـیـرـ دـهـوـنـینـ قـیـمـتـیـدـیـ
اوـدـاـ کـیـ اـیـنـدـیـ چـؤـخـوـ تـوـلـکـوـلـرـینـ قـسـمـتـیـدـیـ

بـیـرـ یـشـکـهـ دـاـشـدـیـ سـالـیـبـ مـعـتـادـ اـؤـزـ بـاشـیـناـ
قارـیـشـیـبـ آـبـ دـهـانـیـ چـنـهـدـهـ گـؤـزـ بـاشـیـناـ
اـئـوـدـهـ آـرـوـادـ جـلـبـ اـوـلـسـاـ بـیـغـارـ اـؤـزـ اوـبـیـشـیـناـ
خـالـقـ بـیـئـرـ، اـؤـزـگـهـ اـیـچـرـ، تـنـدـیـرـینـ اـؤـزـگـهـ قـالـیـیـارـ
بوـ پـیـشـیـکـ تـکـ فـقـطـ آـشـپـازـخـانـاـدـاـ قـابـ يـالـیـیـارـ
تـوـلـکـوـیـهـ باـخـدـیـ خـوـرـوـزـ وـئـرـدـیـ بوـ نـوـعـیـلـهـ جـوـابـ
دـئـدـیـ قـوـیـ گـئـتـ، گـئـدـهـ اـیـ اـبـلـهـ بـدـ حـقـ وـ حـسـابـ
دـنـیـادـاـ سـنـ نـهـ قـانـیـبـیـسـانـ نـهـدـیـ عـصـیـانـ وـ ثـوابـ
سـنـ کـیـمـیـ کـاذـبـ وـ جـاـهـلـ گـرـکـ اـوـلـسـوـنـ اـرـیـسـیـنـ
دـوـنـنـ آـخـشـامـ مـوـتـالـیـنـ طـوـوـلـهـدـهـ جـیـرـدـیـنـ درـیـسـیـنـ
باـشـوـوـیـ سـیـلـکـهـ لـیـبـ وـ ئـرـمـهـ منـهـ درـدـ سـرـیـ
باـشـیـ مـؤـمنـ، دـیـبـیـ کـافـرـ، سـوـزـوـوـینـ بـوـخـ اـثـرـیـ
کـیـمـ اـئـدـیـبـ عـابـدـ وـ زـاـهـدـ سـنـ تـکـ حـیـلـهـ گـرـیـ
اـئـشـشـگـیـنـ دـوـتـبـالـانـیـنـ لـاـشـخـورـ الـینـدـهـنـ آـلـیـسـانـ
ایـکـیـ سـاعـتـدـیـ يـالـانـدـانـ منـهـ زـیـرـنـاـ چـالـیـسـانـ

میرزا ماذون قشقایی

سـبـدـ عـلـیـرـضـاـ اوـغـلـوـ مـرـزاـسـیدـ
محمد ابراهیم ماذون، قشقایی ائلی
ابچیندە دنیابا گلپیش و شیرازدا
وقات اتممیش و شاهزاده منصورون
متبرک بقعے سینه تورپاگا
تاپشیر یلمیشیدیر، مازاری سین داشتی
پهلوی دژوروندہ پیغشیدر میشدیلار
دوکسور صدیق یازیر: «اونون
دیوانیندا جو ره - جو ره شعرلر،
قصیده لر، غزل لر، رباعی لر، قسطعلو و
ترجع بندلر ایله یاناشی قوشما، بایاتی،
گراپلی و دیوانی لر واردیلر. اونون
عرفانی شعرلری قشقایی ادبیاتیدا
تای سیز شعرلر دیلار...»

اونون شعرلری قشقایی ائلی نین
او خوموش آداملاری حفظ اندېرلر و
سینه دن سینه بے دولاندیریلار.
عاشق لار اونون شعرلریندهن نغمەلر و
ترانه لر بسته له میشرلر،

شیدا بولبول غنان اندهم غم پشه
بوگون - صابا گول آجیلار بیاز اولور
بیر گول اینچین سن اوزونگو خار اندهم
گولونگ و فایخو عمرولونگ آر اوپور
ده یلینگ فرهادا سن محنت پیشه
شیریندن اینچیمه چال داشا نیشه
عاشقی معشوق آراسیندا همیشه
عشوه اوپور، غمزه اوپور، ناز اوپور

تلیم خان
(ش ۱۱۴۱ - ۱۲۰۹)

اولکمه میز عیراقدیر، شهریمیز مساوا
مزله قان چایستان گوتوردم هاوا
عاشقلار دردینه ایلردم داوا
من طیم هندوستاندان گلیرم
تیلیم خان ساوه نین «مره غشی» کنده
دونیا گوز آجیب او کنده
بیزیوب، بیوا باشا چانیب.

بنله مشهوردو کی تیلیم خان
«مهری خانیم» آدلی بیر قیزا وورولور.
قیزی صفی خانا و تیرلر. صفی خان
مهرینی شیرازا آپاریر. عشق دلی سی

قیرخ یاشی وار اقدسین تازه دوشوب دور ایشه
مانتوونان چادراسیز شهره گندیر گردیشه
آخ نئجه قالدیق دلا، باشیمیزا داش دوشه
واجب اولوب گئتمه گیم دور کؤچو ویر نئیسانا
منده خانیملار کیمی قوی اوژومه بیر چاتیم
غئیرتی سن آت گئده، منده حجابی آتیم
مصلحت اولسا اگر چادرانی بوردا ساتیم
یا کی گئنه ندن سوزرا اوردا چکیم یورغانما
کنده بو غم - غصه دن گلمه دی آغزیم دادا
او دلارا یانمیش جانیم حسرت او لوب هر زادا
شهریده تای - تو شلاریم گوندہ دوشور بیر مدا
منده اگر مئش قویام بنزیهرم جئیرانا
هاردا اولوب دوزخی - جنتی بیس کس گؤره
کیمیدی بو بازاریده یاخشی یا قیمت وئه
سنده بو گون ربی گئی، سققلی ویر تؤک ینه
تازه مدل ایسته سون تکیه ائله آلمانا

هئى منه آرواد دئدى

هئى منه آرواد دئدى: آى کیشى! بیر گل جانا
مال - داوارى ساتگیلان بیزده کوچه ک تهرانا

ذوقعلی بیلدیر گئدیپ ایندی اولوب بیر آغا
پروری تک آروادى تیخا دولوب آت - یاغا
من باشی داشلى گلیر هئى فشاریم آششاشغا
بو سارالان صورتیم گلمه دی بیر جه قانا
شهره کوچندن تقى گور نئجه قیزدی ساجى
کنده او لاغ دلالى، ایندی اولوب دور حاجى
پنجره دن تولکو تک، خلقه باخیر قئیقاچى
سر مايا حددن آشیب پول داخى گلمیر سانا

او خودو، علم اهلى اولدى.
المیزین بیویوک فیلسوف اصفهان
شهرینه صدر مدرسه مسیده فلسفه
تدريس ائدرمیش.

آیت الله العظمى بروجردى، شهيد
مدرس، فاضل تونى، وحى
دستگردى، اونون شاگرداریندن ديلر.
خان فیلسوف سون گونه دك اوز

اتلى بن لباسين گيىدى، فارابى كىمى
قىشايى شعرىنەن نئجه اورنىك
اورزىتال لهىجەدە تقدىم ائدېرىك:

خشته قاسم قىشايى لارىن روايتى
ابله: «سۈرۈك كوردك آرخاپىندا وورۇنۇر
چىن - چىن اندىپ دال گىردنە سۈرۈنۇر
بىي وفالىق شىرتىپ يارادا بولۇنۇر
اول اقرار اىندەن آخىر دونىر يار

خشته قاسم نە گىزىرسىنگ بى داغىدا
سياه تىللر چىن - چىن اوپولى يو خاقدا
من گۈرددو گرم گوللر يوخىدىر بىي باخدا
هاچان دوشۇدۇ باغىنگىزى تالان يار

سىد ابوالقاسم نباتى «دان بىر شعر
قىشايى لارىن روايتى ابله:

اولان تلیم خاندا شیرازا گندير،
شیرازدا دلگرلیک ازيره نير ...
تلیم خانين شعرلري ايندي ايرانيين
مرکزي بولومونه (اراك، ساوه همدان
و...) عاشقلارين ديلينده دوشمز.
اسفلره دنهالى يك کي تلیم
خانين ديواني بو گونه کيمى چاب
اولماييد دير. دنهالى يك کي بو
گونلر شاهسون شاعيرى پهيار فرخ
جنابلارى تورك ادبيات اوتفقى نين
امكاشليغى ايله تلیمین شعرلرين
توبلاما باشلايم.

علامه طباطبائي
(۱۲۸۱-۱۳۶۰ ش)



تيريزدە دونيایا گۈز آچىپ، ۵

بى حجاب انسان بو گون چوخ دۇلۇ قىمتلىدى
ائودە قالىب قىزىلارى **ھر** كسىن عفتلىدى
اوغلان اوتو گۈرجىن فورى دئىير كتلىدى
قىز گرهك اوغلان دئىير تىل لرى ويرسىن يانا
شعرى نوراللهى يازا ز تا هنرون بللەنە
تورك ادبىاتينين باغچاسى بىر گول لەنە
هر دوتا ھر كىم دوشور كىمدى بىرى دىللەنە
ھر كسىنىيەن ئىشىشى ۋەنچىرا جاق بىر يانا

گئتمە ترسا بالاسى مندە سنه سايە گلىم
ال قاتاندا سنه مشاطە تماشا يە گلىم
اوستاد شهريار
گئتمە كتدى بالاسى مندە سنه بندە گلىم
يا پىشىم دامنۇوە كنەنە پناھنە گلىم
گل قبول ائيلە گئتك اوئل منىلە شهر نشىن
يا كە يخچالى ساتىم من قايىدىم كنە گلىم

اليوي وئر اليمە شاد اولووم اي تازە جوان
قوچا وقتىمە سنى گۈرجىن اوئل دوم نگران
قاش - گۈز ائيلە دانىشىپ چم - خەمە قۇيما اوزۇوی
تىر عشقۇن توخانىب آز قالىر ايندى چىخا جان

ياشىندا، آنامىن و ۹ ياشىندا
آناسىن الدن و ترېپ. تېرىزدە
درس اوخويوب سونزا ۲۲ ياشىندا
نجەھ گىنديپ. آيت الله اصفهانى،
كمپانى، نسانىنى، باد كۆسەمى
(ساكىلى)، خوانسارى، قاپسى و ...
يانىدا فە و اصول و فلسفە
اوپىرە ئىپدىر. اجتهادا چاتاندان
سونزا تېرىزە قايىدىپ اون بىر
(ايلدىن) سونرا قوم شەھرىتە هجرت
اشدېپ، تفسىر و فلسفە درسلىرىنى
باشلايمىدىر.

علامە اوز تىدرىس و
تائيفلىرىله فلسفە بە يىنى بىر
جيات و ئىرب و شىعەتىن تفسىرىن
دونىادا دىللە سالىپ دير. علامە نين
تائيفاتى چوخ اولسادا اونلارىن
ايچىنەدە دۈردونۇن يازماقى
گركلى دير:

۱. تفسىر الميزان ۲. نهايە الحكمة
۳. بىدaiە الحكمة ۴. اصول فلسفە و
روش ئالىزىم
علامە نين شاگىردىرى: ۱. استاد

كتدى بالاسى

گئتمە ترسا بالاسى مندە سنه سايە گلىم
ال قاتاندا سنه مشاطە تماشا يە گلىم
اوستاد شهريار

مطهرى ۲ جوادى آملى ۳. عالمه
جعفرى ۴ حسن زاده آملى ۵
صاتنى زنجانى ۶ دوكوردىستانى
۷. علامه ميد جلال الدین آشپيانى
۸ پروفيسور هانرى كورين كى
علامه نين يانىدا شيه نين عرفان و
فلسفه سى نين چوخلى دقايقىن
اويره نىب دير.

قىزىلى صراف
(١٢٢١- ١٣٢٥)

ماراليم خلقين ايچيندە منه چوخ ناز ائلەمە
آليسان جانيمىي آل سن ولى جانباز ائلەمە
قوى دوروم بوسە ووروم قوتچا كيمى لبلروه
اوزو گولدن گۆزەلىم بير بئله «اولماز» ائلەمە

نه روادير بو نوراللهى فراقوندا يانا
اوره گين غصە بؤلە، قان دورا قلبى دايانا
آرزو ائيلىيرەم لحظەي وصلت گله تئز
آخرین وقتىدە غفتىدە ياتان بخت اويانا

آذربايجانىن بىارلاق ادبى
اولدوزلارىندان بىرىسى ساپىلان
جوخلو شعرلىرىن توركىچە يازان حاج
رضا صراف تېرىزىدە دونياپاڭ ئاز
آچىپ دير. ٢٥٠ بىت شعر: ٩١ غزل،
نېچە روپاعى، مىستاد و نېچە توچە و
١١ دنه فارسجا غزل، اونون ديوانىن
تشكىل و تۈرى.

صرفين جوخلو شعرلىرىن باكى دا
رحمتلىك «حاج بابا حسين اوف»
تصنيف سورتىنده اوخويوبىدون، مرثى

قۇنىشۇ آشى

صباحى دى، آدىنە گونو، آى داداش
گىتدى بير آرoward بىزە بىر كاسە آش
نىئىئىھە آللە بئله بىر آشپىزى
باشىنا گويدىن سالا بىر يشكىكە داش

اللىنى اركك آىي چئىنە
ائىلەمە بىرده بوجور اغتشاش
من نئچە دست پختىنى تعرىيف ائدىم
پىس اولونون قېرىنە اولسون بو آش

شعرلىرى ايراندا آغىزدان - آغىزا
دولابپ و مذهبى مراسىملىرده هله دە
اوخونۇر
صرافاين بعضى مرتىھىلىرىنى
مېلىلى شعر آد قويماساق اولار كى
ھر محرم بوتون ايرانىن تۈرك
يېرىلى منطقەلرىنىدە، دىستەلىرىدە
اوخونار:
گۈول گۈلزار رىمالت بىر كىچە
شىرىدىن اىستەدى مەلت بىر كىچە

دەنملىلى صراف معىددە
شاپىرىزىدەن دىرى كى ھم مرتىھى
شعرلىرى و ھم غىزلىرى خالق
طرفىندان آقىشىلاپ و عللى آقىا
واحد، كىمىي بۇيوك غىزلىچى اوئىدان
تاپىر آلىپ دير.

نادرشاد افسار
(١١٠٠- ١١٦٠)

بلند اقال اولان اعادلىنىدە سەرىنە
ايستر / كى چوخ ويرمىش عەدۋار

باشىنى اول شە سان اوستە

اپشار تورك ائللىرىندەن

پىرىسىدېر، نادرشاھ ايسە تورك

شاھلارىن دان و تورك ادبىاتا

دىيىر ئىتىرىدەن شاھلاردان

پىرىسىدىر، حضرت علىنىن

حرمین نجفەدە تعمير ائىننە دستور

وئىرىز بىر توركوشىر

حرمین قابىقىنىن اوستنە

اميرالمومنىن مەحىننە يازىب

وورسونلا.

نادرشاھين منشىسى مىرسزا

مهدى خان استرآبادى سنگالاخ

آدىندا بىر كىتاب يازىز.

بو كىتابدا تورك دىلىنىن

گرامىر و هابىلە لغتلرى شرح

وئىرىمىشىدېر.

نادرشاھ ساواشجىل (جنگجسو)

پىر شاهدىر، هندى فتح ائىدip و

عثمانلى شاھلارين يېرىننە

اوئوردوپ.

میرزا جبار باغچىبان
(۱۲۶۴ - ۱۳۴۵ ش)

اوياق باغچىان



سسلەدىم اطفالى گلىين داديمە
عمرومۇن آئىنەسىنە دەيدى داش
سالدى منى عزرايلىن چنگىنە
وېرىدى أچل گۆز، اولوم اویناندى قاش

من يازىرام خانەدار آروادلارا
پند و نصيحت اولا بو باش با باش
بو سۆزو واجىبدى يازام آى خانىم
حق دى سۆزۈم ائيلە قبول آتماقاش

ھەنج دئمە دون وئردىم اوتۇن خوردونا
«مرگ موش» ايدى بو زەھر ياكى آش
شعر شعاريىمده يازىلدى آشون
سندە حىا ائيلە اوستان بىر قاماش

میرزا جبار اوچ ايش گۇزىوب
ايلىك دونه كىرولال اوشاغلار
اوچون اوخول (مدرسه) آچىپ و
ايلىك اوشاغلار باغچاسىسى
(كودكستان) تأسىس اندىب و
اوخويوب يازماق اوچون يېنى (تازە)
بىر اسلوبۇن مېتكىرى اولىسىدور، منجه
باغچەبانى اپراندا (تورك دېلىنىدە
اوشاق شعرى نىن آناسى «دا آدلار بىرا
پىلەرىك.
پەلۇي دۇزورۇندا تورك دېلى نىن

شرحىنى عاجزدى قىلم يازماغا
ائىلەمیرم من هلە چوخ سرى فاش
من بئله بىلدىم اودا بىر سوبايىدى
آلدىم الله اىچمەگە ائتدىم تلاش

هر نە يىدى چىدىم اوچجور باشىما
كاسەنى خالى يئرە قۇيدۇم ياواش
آغزىمىي ياندىرىدى دىلىم گۈئىنەدى
های - هايىلان دىدەلريم تؤكدو ياش

رودەلريم يكىسرە گىلدى سىسە
قوورا كىمىي قارنىما چىكدى تراش
نالە ائدىب يئر - گۈيو جىرماقلا دىم
بىر بئله گون گۈرمىيە ھەنج كىمسە كاش

سلقەلى آرواد ائوه چوخ ياخشىدى
بودجەن اولا گئيدىرەسەن آل قوماش
آى! نە گۈزەل صبحانە يە داد وئرەر
پؤھەرە بالى، دوزلو كرە، آق لاواش

اما نوراللهى محل امرىدى
گۈندرە همسايدە سەنە بىرەدە آش
قۇرخما بىر آز سانجىلادىر قارنووى
هاممى يئىر سىنە بوياندان داراش

ياساق(منسوع) اولمانىسا گۈزە
باغچەبان كىتابلارىسىن جوخۇنى
فارسجا يازىپدىرىم، اما اونسۇ
كىتابلارىنىڭ ايجىنلە اوشاقلارا
يازىدىنى "پروانەنин كىتابى" گۈزە
چارپىرى.

باغچەبان خىامىن رىباعىلىرىنىشە
تۈركىجە يە تۈرمە ئىدىپدىرىم
باغچەبانىن اوشاق شەعرلىرىنىڭ
بىرىسىنى اوخوجۇلارا تىقىدىم
اندىرىپىك:

"پروانە نىچە قىزىرى"
پىر گۇن دۈرەدۇم تەراندان
اوراق - اوراق بولالاردان
ھېقانا - ھا - ھېقانا
گەلدىم آذرىجانا

نەلر گۈزەدۇم من اوردا
قوشلار اوخور شى اوردا
كەلەك گۈلۈر داڭىدا
بولىل اوخور باغىندا
باغلارىنى چىچەگى
تاۋاجىلارىن بىزەنگى
ھەلە سن باح باداما

نجىب آرواد

يۇخ قىيمتى گر اولسا ھر ائودە نجىب آرواد
بىچارە ئىدر اۋز كىشىسىن نانجىب آرواد

سۇي ائىلە نجابتلى قىيز آل، نانجىب آلما
بدبخت اوْلوب آخردە يامان گونلرە قالما
بىچارەلىگىن توْرباسىنبا شىۋىي سالما

يۇخ قىيمتى گر اولسا ھر ائودە نجىب آرواد
بىچارە ئىدر اۋز كىشىسىن نانجىب آرواد
آلدانماگىلان اولسا اڭر چەرھىسى خوشگل
تاجر قىizi، دانشگاهىدى ياكە محصل
آلسان بالا آختار اوْتون اصل و نسبىن بىل

يۇخ قىيمتى گر اولسا ھر ائودە نجىب آرواد
بىچارە ئىدر اۋز كىشىسىن نانجىب آرواد

چىچەك گۈلۈر آداما
آذرىجاندا ھەنپەر
گۈلۈر، چەنم، چىچەكدىرى
گەلدىم چىخدىم تېرىزە
ايىندى دەئىم من سىزە
گۈرە - گۈرە ھا بىلە
گەلدىم پەروانە كېلە
جالدىم چاق - چاق قابۇغا

ھى شاققا - شاق قابۇغا
گۈرددوم كىي بىر سىن گەلدى
سوروشىدى كى او كىمدى؟
بو سىن نە سىن، قوش سىنى
بولىل سىنى، قوش سىنى
بىلدىم كىي پەروانەدى
پەروانە بىر دانەدى

دەنلىم كىي پەروانە جان
عمىندى قاپىي جالان
سەتىشىجي ناشدان آشىدى
قاپىنى تىزىجە آشىدى
ائىشىگە بىر قىيز چىخدى
دەنلىم يس اولدوز چىخدى
اولدوز دەگىلدى آىدى
قاشلارى بىر جوت يائىدى

ساقچلاری ساپ ساریدی
دیشلری میرواریدی
دو داغی کی قاچاردي
الله بیل گول آچاردي
اولدوز نهدی آی نهدی
قیزین آتنی آینادی
بنله گوزه ل قیز اولماز
نه آی نه اولدوز اولماز

سوزروموز و قبلاگی

www.sozumuz.blogspot.com
بو ونلاگی دا ایران تورکلری نین
ادیات، موسيقی، فولکلور، تاريخ و...
حاقدا او حومه‌الي، گوزمه‌لى و
اشبته‌لى مطلب‌لردن فایدلانا
بلرسیز، سایتین طریقی ايله تورک
دونیاسی نین باشقا سایتلارينا با غلاتاماق
امکانی واردیر، تورکو سوزلوكلر،
ت سورک الفـالازى، دونـيا
نورکلرـى نـين فـرهنـگـى و اـوزـلـجـه
دونـيا آـذـرى لـرى و اـيرـان تـورـكـلـرى
حـاقـدا جـوـخـلوـ مـعـلـمـاتـ وـتـرـيـلمـيـشـدـيرـ

عاشقی پری

آذربایجان و قاراباغین قادین
شاعیرلریندن کی شعرلری ساز و مزور
شاعیرلری آرسیندا معروف دور.
عاشقیق پسری آذربایجان
هیجالاریندا و آذری شعر
فرمالاریندا شعریازب. قوشمالاری
و گراییلی لاری مختلف هیجالاردا
اولوشدور.

بونلارین هامیسیندا اتل ادبیاتندان
ایلهام آـذـرى یـغـىـ آـبـدـینـجاـ گـورـونـورـ

عـرـضـ وـزـنـهـ مـارـاقـ
گـوـستـرـهـ بـیـبـ، کـلـامـیـکـ شـعـرـیـمـیـزـهـ
بـیـرـ بـیـرـ توـنـماـیـرـ، ۱۲۳۴ـ اـیـجـیـ اـیـلـدـنـ
بـوـیـانـاـ بـارـیـلـانـ تـذـکـرـهـلـرـینـ هـامـیـسـینـداـ
عاـشـقـ پـرـیـنـ اـفـرـیـ وـارـدـیـرـ.
قـوـجـاقـ - قـوـجـاقـ شـعـرـلـرـیـ تـذـکـرـهـلـرـهـ
یـازـیـلـرـ وـاحـتـاماـ آـذـىـ گـلـیـرـ.

عبد الرحيم حق و نرديف
(۱۲۴۸)

آذربایجانین رئالیزم ادبیاتی نین

بعضی سی گنجه چادرایا خاطر دوروب آغلار
ائششک دالی تک گؤزلری صبح لر شورا با غلار
بیر بوشقا قره نفت او لا ياخشى ددهو ياغلار

بـوـخـ قـيـمـتـیـ گـرـ اوـلـسـاـ هـرـ اـئـوـدـهـ نـجـیـبـ آـرـوـادـ
بـیـچـارـهـ اـئـدـرـ اوـزـ کـیـشـیـ سـیـنـ نـانـجـیـبـ آـرـوـادـ

هـرـ مرـدـیـ اـگـرـ گـوـرـسـوـزـ اوـتـونـ غـصـهـسـیـ آـزـدـیـ
نوـ جـامـهـ گـشـیـهـرـ، شـوـخـ دـوـلـانـارـ، عـمـرـیـ درـازـدـیـ

بسـ بـیـلـگـیـلـنـ اوـغـلـانـ! اوـتـونـ اـئـوـدـنـ کـئـفـیـ سـازـدـیـ
بـوـخـ قـيـمـتـیـ گـرـ اوـلـسـاـ هـرـ اـئـوـدـهـ نـجـیـبـ آـرـوـادـ

بـیـچـارـهـ اـئـدـرـ اوـزـ کـیـشـیـ سـیـنـ نـانـجـیـبـ آـرـوـادـ

هـرـ مرـدـیـ اـگـرـ گـوـرـسـوـزـ اوـتـوـ گـوـيـدـهـ اوـچـ وـبـدـیـ
گـؤـزلـرـ سـوـکـولـوـبـ، بـئـلـ بوـکـولـوـبـ، رـنـگـ قـاـچـیـبـدـیـ
صـدـرـ صـدـ اوـتـونـ اـنـسـهـ سـیـنـیـ آـرـوـادـ آـچـبـدـیـ

بـوـخـ قـيـمـتـیـ گـرـ اوـلـسـاـ هـرـ اـئـوـدـهـ نـجـیـبـ آـرـوـادـ
بـیـچـارـهـ اـئـدـرـ اوـزـ کـیـشـیـ سـیـنـ نـانـجـیـبـ آـرـوـادـ

آـرـوـادـ نـجـیـبـ اوـلـسـاـ وـارـاـ يـاـ کـیـ يـوـخـاـ باـخـمـازـ
ائـشـشـکـ قـانـیـنـیـ گـوـنـدـهـ دـوـدـاـقـلـارـینـاـ يـاـخـمـازـ
اـوـجـ گـوـنـدـهـ اـگـرـ آـجـ قـالـاـ اـئـوـدـنـ چـوـلـهـ چـيـخـمـازـ

بـوـخـ قـيـمـتـیـ گـرـ اوـلـسـاـ هـرـ اـئـوـدـهـ نـجـیـبـ آـرـوـادـ
بـیـچـارـهـ اـئـدـرـ اوـزـ کـیـشـیـ سـیـنـ نـانـجـیـبـ آـرـوـادـ

دـوـرـ دـوـ اـيـاـغاـ اوـتـداـ گـوـرـرـسـنـ سـاـكـیـ گـوـئـدـیـ
چـکـدـیـ جـوـرـاـبـیـ قـیـشـلـارـاـ هـرـ يـئـرـ گـلـهـ گـتـنـدـیـ

«ـقـیـزـ وـقـتـیـ»ـ گـزـیـبـ هـرـ يـانـیـ چـونـ، شـهـرـهـ بـلـدـدـیـ
بـوـخـ قـيـمـتـیـ گـرـ اوـلـسـاـ هـرـ اـئـوـدـهـ نـجـیـبـ آـرـوـادـ
بـیـچـارـهـ اـئـدـرـ اوـزـ کـیـشـیـ سـیـنـ نـانـجـیـبـ آـرـوـادـ

چـونـ کـیـ نـنـهـ اوـلـدـهـ بـیـلـرـ قـیـزـ نـهـ قـیـلـیـخـداـ
اـوـجـ يـوـزـ دـنـهـ سـکـهـ يـلـهـ وـوـرـارـ يـئـزـنـیـیـهـ نـوـخـتاـ
مـیـنـ بـوـیـنـوـنـاـ چـکـ نـوـخـتـاسـیـنـیـ قـوـرـخـاـ قـیـدـیـخـلاـ

بـوـخـ قـيـمـتـیـ گـرـ اوـلـسـاـ هـرـ اـئـوـدـهـ نـجـیـبـ آـرـوـادـ
بـیـچـارـهـ اـئـدـرـ اوـزـ کـیـشـیـ سـیـنـ نـانـجـیـبـ آـرـوـادـ

کئچن بسوز ابلدە گۈزى كىلى
نماینده سى دىز، حق و تىرىدىف الله يير
يازىچى دىرس كى قىرىخا چاغداش
فالات تىچىجە سىندە بىر سىرا چاغداش
يازىچى لارلا يېرىلىكىدە - آذربایجان
ادىياتىمىزىن باشىنى قالدىرىدىلار. حق
و تىرىدىف سىاسى مقالەلىر، دامستانلار،
فيله سونالارنى تارىخچى سى دىز و
ملاتصرالدىن ئۇرۇنىلى بايمالقا
باشلاياندا حق و تىرىدىف باشلىجا اوندا
فالات ئىدىز، اوچ ياشىندا آتاسى دوبىا دان
كۆچور و عمى سى اوپۇن تىرىبە سىنى
بوئۇنا آلىر، عمى سى، خانلى ئىلە
اولىدورلۇر و بالاجا عبدالرحم
آتاسى يانسا قايىدىز، ۱۵۵۸، اينىجى
ايىلە شوش شهرىنە مكىبە گىندىز.
اوردا روس دىلىنى دە ازىزەتىز.

۱۶۶۲ اينىجى ايىلە بىر نىتار اوپۇوندا
اشتراك ئىدىز، بىر پىرسىن آخوند
زادەن ئىلرلەندىن ايدى. بىو زاماندان
سوزرا عبدالرحم تىتارتدا فعالىيە اوز
چىتىرىز، شوشادا مكتىبى توکىدىز

مندە قىizi گۈرجىك اۋزومۇ فورى اوچور تدوم
بىو معاملەدە فكىر ئىللەدىم چۈخ بىر اوتدمۇ
دىيادە دىدىم گۈر نىتجە مقصودىمە چاتدىم

يۇخ قىمتى گر اولسما هر ائودە نجىب آرواد
بىچارە ئىدر اوز كىشى سىين نانجىب آرواد

ياخشى يامانا باخىمادىم آخر گىندىب آللەم
باتىمان قدرىنە داشىسى اۋز باشىما سالدىم
تۈكۈدوم توکو، ياز قوردو كىمى فورى قۇجالدىم

يۇخ قىمتى گر اولسما هر ائودە نجىب آرواد
بىچارە ئىدر اوز كىشى سىين نانجىب آرواد

سوژ چۈخدۇ نوراللهى دوڭۇب قلبە كۆزلى
آمما شەرا شىردە بىر عفتى گۈزلى
آرواد ئىللە مىنسە كىشىسىن ھر يانا بىزلى

يۇخ قىمتى گر اولسما هر ائودە نجىب آرواد
بىچارە ئىدر اوز كىشى سىين نانجىب آرواد

زن ذليل

اي يارادان يئر گؤيو رب جليل

هئچكسى آللە ئىللەمە زن ذليل

دنىانئىه باشىمىزا اولدو دار

اوز بوخارى بس نئىه آخىدى سولار

قرن اتمدى گرگ اولسون بولار

آروادى آللدون كېيىنە سال دلار

نفسيلىر عقللىن گۈزونە چىكدى ميل

هئچكسى آللە ئىللەمە زن ذليل

كتدىيە مەرىيە اولار بىر دانا

گۈرسە دوشور آروادى دوٽدان دوتا

ھر زادا مىلچىك كىمى ايستر قوتا

أر دۇلوي سار نوختاسىنى بۇينونا

چشمەئى غئيرت بولانىب اولدو نيل

هئچكسى آللە ئىللەمە زن ذليل

تغلىسە گىندىز، سوئرا عالى مكتىبى
پېتىزبوركىدا اوخويور، اورادا دوبانىن
ادىياتى و يازىچىلاردى ايلە، اثلىرى ايلە
تائىش اولور، پىشىز لرىنى گۇرۇر و
بىرىنچى دۇنە اولاراق اثرلىرىنى
يازماقىدا اۋزوندە بىر دوغۇنۇن
اويانماقىنى دوپور.

۱۲۷۷ شوشتا قايىدىز اوز آنا

بوردوندا شفاهى ائل ادىيانتىنى

توبلاماقا جان آتىر و نىتجە پېشىس

يازىب شوشادا صەھىيە چىكىز،

۱۲۷۹ دا باكىما گىندىز، اورادا نىتجە

پېشىس يازىب يەنە صەھىيە چىكىز،

باكىدا بۇيۇك يازىچىلارلا، شاعىرلە

تائىش اولوب فعالىيەنى گىشىلەن بىرىن،

۱۲۸۹ دا آغا داما گىدەپ ادبى

فعالىيە داوام و نېرىز،

حق و تىرىدىف اثرلىرىنى نىتجە بولۇمە

بولىك اولار، بىر سىراسى مختىلف

داستانلار، رومانلار و پىشىز لىردىن

عبارت اثرلىدىز كى بۇرۇك

يازىچى سىنى اصلى فعالىيەنى تشكىل

و نېرىز، حق و تىرىدىف يېرىنچى دۇنە دە

اولکلر آراسیندا يېش آچماقا امکان
يازادىرىن.

فاطمه خانيم كمینه
(۱۲۷۶ - ۱۱۸۸) اش

قاراساغىن قوجاقسىدا بۇپىرسوب
دونيا تەقىدим اولونوش ادىسى
سېمالاردان بىرى دە فاطمه خانىم
كىمەتىرىز، دەنك اولار كى
آذربايچان اديياتىشا اوچ بارلاق
اولدورز قادىتلار ابىجىدە جىھىز،
آذربايچان گۈزۈندە پارلايس و
مىشىلىك ايشقىلى قالا جاقىدىر، بۇ
اوچ اولدورز: مەستى گىجوى،
خورشيد سانۇ ناتوان و فاطمه خانىم
كىمەتىرىز.

كىمەنин شعرلىرى ساده، آخىرى
و اورە يە ياتاندىرىن:
دونوب كوتلۇم عزىزىم قانە سى سىز
گەپير شام و سحر افغانە سى سىز
سېنىلە دوزخانىن نازىشا باتشام
بەشتىدە باخسازام غۇمانە سى سىز.

چۈخ كىشى نىن جانىنى آرواد آلىر
قابض الارواحە داخى نە قالىر
سانجى كىمى يازىقى دىلىدىن سالىر
يۇخدو تىنـفس، ائله كېپىرىك چالىر

دای بو دىرىلەمز اىچە گر سلسىيل
هئچكىسى آللە ائله مە زن ذليل

كىلـاً أـمـورـاتـى وـئـىـبـ آـرـوـادـا
آـغـزـىـنـى آـرـوـادـ ئـتـىـرـىـبـ دـادـا
مـالـكـ اـوـلـوـبـ ئـوـدـهـ خـانـىـمـ هـرـ زـادـا
آـزـ قـالـىـرـ اـيـمـاـيـىـداـ وـئـىـسـىـنـ بـادـا

يۇخدو بېرى آخ بونا اولسۇن دليل
هئچكىسى آللە ائله مە زن ذليل

هـرـ نـهـ كـىـشـىـ اـيـشـلىـيـرـ آـرـوـادـ يـئـىـرـ
وارـ يـوـخـونـوـ سـفـراـ باـشـىـنـداـ سـوـوـورـ
ايـنـدىـ يـازـىـقـ اـرـ باـخـىـرـ آـرـوـادـ دـوـوـورـ
داـزـ باـشـ وـوـاـ قـابـلـامـانـىـ تـنـ چـوـوـورـ

كـلـهـ وـوـنـ اوـسـتـەـنـ گـۆـرـوـسـنـ گـلـدىـ بـىـلـ
هئچكىسى آللە ائله مە زن ذليل

گـؤـرـ نـئـجـەـ دـوـلـدـوـ بـوـ خـانـىـمـ قـىـمـتـەـ
كـىـمـدـىـ بـىـرىـ رـحـمـ ئـلـئـىـهـ مـىـلـلـتـەـ
مـشـتـرـىـ گـلـمـىـشـدـىـ دـوـنـ عـصـمـتـەـ
وـكـلـدـىـلـرـ يـازـىـقـىـ باـشـدـانـ گـؤـتـەـ
تـبـرـىـزـ وـتـهـرـانـ اـوـلـاـ يـاـ اـرـدـبـىـلـ
هـئـچـكـىـسـىـ آـلـلـەـ اـئـلـلـەـمـەـ زـنـ ذـلـلـىـ

باـسـدىـ سـوـيـوقـ تـرـ، قـىـزـ آـلـانـ اوـغـلـانـىـ
گـلـدـىـ تـبـ آـزـ قـالـدـىـ كـىـ چـىـخـسـىـنـ جـانـىـ
آـىـ بـالـاـ بـىـرـ باـخـ دـامـارـاـ، آـلـ قـانـىـ
سـيـچـىـدـىـ بـوـ بـدـبـختـ بـولـادـىـ هـرـ يـانـىـ
قـالـدـىـ يـوـكـ آـتـىـنـداـ يـازـىـقـ سـىـنـدـىـ بـئـلـ
هـئـچـكـىـسـىـ آـلـلـەـ اـئـلـلـەـمـەـ زـنـ ذـلـلـىـ
كـىـمـدـىـ يـوـمـورـتـاـ گـؤـرـهـ دـوـغـسـونـ جـوـجـهـ
دـوـرـتـ قـارـىـشـانـ قـوـچـ، دـەـمـكـ اـوـلـماـزـ گـيـجـهـ
ئـئـىـلـىـرـ آـتـىـلـاسـاـ گـئـچـىـ گـرـ اـئـرـ كـجـهـ
بـاغـلـىـيـ دـىـ قـارـداـشـ صـلـوـاتـ لـارـ گـوـجـهـ
قـىـزـ دـئـىـرـ اـوـغـلـانـ گـرـ اـوـلـسـۇـنـ حـمـىـلـ
هـئـچـكـىـسـىـ آـلـلـەـ اـئـلـلـەـمـەـ زـنـ ذـلـلـىـ

بىر سىرا قىسا پېپىشلىرى يازماقا
ميدانًا چىخىر و جوخ چكمىرى كى
بۇپىك بىر داستان يازارى اولاق
شهرت تاپىر، بۇ اتىلدەن تىچە نومۇنە
عبارتىلىدى: جادوبرىسى
مۇقسىر كىمدى؟ روپا / هەمەھەرى
پاسپورتى / حاجى قارا / بىب / آقا
محمد خان قاجار / آج دىشمەنلار
خىباللار / ملتىن دوستلارى / كەھىن
دودمان / كور اوغلۇ / آغاڭ ئىلسىدا
جوخ ياخشى و ...
بۇپىك يازىچى نىن اثرلىرى نىن بىر
حىصەسى دە ادبىيات و اينجەھە صىعەت
اوغرۇندا بازىدقىقى معروضملەر، مقالەلر
و تحقىقىلردىن
او جملە دە آشاغىدا كى انلىرى
سايماق اولا: آذربايچاندا مەدھىي
درامالار / قىدىم و يىشى اديياتدان
نومۇنلار / هەجا و زۇنى
حق و تىرىدىن ۱۳۰۰ گۈنۇش اىلىدىن
سوپرا عالمىسى و ادىسى ايشلەرنە
اكادىمك بىر دوروم و تېرىز و
آذربايچان اديياتىنى اۋزگە مەلتىر و

اندەن آباد مەمار وصالىن
اولوب دور ~~ھە~~ جىريدە ويرانە سىز
كېنىھە ئى حىرقى بى مىرۇت
اولاار-قورخۇ بو دور-دۇوانە سىز سىز

فتحعلى خان آخوندزادە



میرزا فتحعلی خان آخوندزادە
آذربايچانىن، شەرقىن بۈرسۈك
ادىب، فلسفە دەرىجىسى، دراماتور و دور
كى تىكىچە آذربايچانىن يىوخ، بلکە
بوتون دونيائىن بۈرسۈك يىلگىنى و
افتخارى سايلىرى، او آذربايچان
شەعرىنى، ادبى دوشۇنجه سىنى
بونۇن اىران، روسىي، اروپا،

نانجىب آرۋاد گۇرۇسۇن قىشقىرير
فورى چكىر نوختانى دىيدىن قىرىر
سان كى قاطىردى دالا سوْنۇجوق ويرىر
ھەر تىيىگ آندىقجا بىرىن فيشقىرير
بال يئسە آغزىندا اولور زنجفىل
ھەچكىسى آلاه ائلەمە زن ذليل

ايىدى داخى آرۋاد اوْلوبدور كىشى
ئۇدە چالىر هئى اوشاقا پېش - پېشى
كۇھنە يوور، گە پېشىرير پېشى مېشى
بعضى ايشى نىكىدى گۇرسۇن كىشى
تىپ ووران اوْغلان نىچە اوْلدو علیل

ھەچكىسى آلاه ائلەمە زن ذليل
پەلۋانىدى بىزىم اوْغلان «شاتىن»
آغزىن آزىرى كۆچەدە لات - ماتىن
ئۇدە قىراردى چاتى نىن دۈرت قاتىن
ايىدى اوْتون قىدىن آيىب «گول خاتىن»
رنگىنە بىر باخدى دئدى مش خليل:
ھەچكىسى آلاه ائلەمە زن ذليل

مصر، هىن، توركىيە و هىن ياتا
يابىدى.
میرزا فتحعلى نىن آتاسى تۈرىزىن
ياخىنلىقىندا «خامنە» كەندينە ياشاب
او كەندين كەنخانسى ايدى.
میرزا فتحعلى ۱۱۹۰ يىنجى اىلده
قارايساغىن نوخا شهرىنده دونيا با
كىلدى.

میرزا فتحعلى ادبيات عالمىن
شەعر يازماقلالا قىدم قويىدو.
بۈشكىنن اولومونە گۇرۇن
يىنجى اىلده «شرق مظۇمەسى»
يازماقلالا تايىندايى. شەعرە
«صەسىحى» تخلص اىتىرىدى.
آخونىدە توركىجە، فارسچە،
غۇرچە و روسجا ائلىرى يازىپ و
چوچ ائلىرى دۇنيائىن دىيل لەپىنه
چنوربىلىدىرى، اوز ائلىرىنىسى اۇزو
روسجا يا چنوربىپ، آمما آلمانجا
/ انگل - سوجە / فارسجا /
گىرھى جە / فارسجا / نۇرۇز جە /
ارمنىجە و آپرى - آپرى دىيل لەرە
چنوربىلىدى و درامالارى دۇنيائىن

بسىدى نوراللهى سؤزون داد يۇخو
احساسىنان شعرووه كۆينك توْخو
قوئى ئىشىدىن لىدەت آپارسىن چۇخو
بىرىر دەسىنلەر اوتو باشدان اوْخو
ذکر دعا سىنە دئىھەر اھل دىل
ھەچكىسى آلاه ائلەمە زن ذليل

گولپرى

هر بوجاغىندا صحنه بە چىخىب،
 آيىلار و هفتلىرى اینجە صنعت
 ماراقلى اثرلىرىنى آخوندۇفون يېول
 گۈستۈرچى ئەنۋەرلىرلە يازدى.
 آخوندۇف كەمدى دامستان و
 پىشىسلىرى، تارىخى دوروما گۈزە
 انتكىلى (موئۇر) بېر هەر يىلىپ، آزىز
 مەدت دە - بىش اىلدە - آلتى نىمايش
 يازدى، بۇ آلتى، اىلدە ١٥ دېركى
 يوزلى مقالە و كىتاب، اونلارىنىن
 حاققىنىدا بازىلىپ و مېنلى اديب و
 هەرمەند اوپۇر ئەقلىشلاپىلار.
 آخوندۇزادەنىن الفبا حاققىندا
 آپاردىقى مبارزەنин دېرى ھەلەدە
 يېرىنەدېرىپ و گون بە گۈزە بۇ
 مېسەرەتىن اصىل دېرى
 آيدىنلاشىر.

واردى بېر اىستكلى يارىم چۈخ شىرىيندىر سۆزلىرى
 آت دؤىين دېرى بورنو، آق دېرى باشى، چەپ دېرى گۈزلىرى
 چونكى چۈخ گوچكىدى بۇ، آدىن قۇبىلار «گولپرى»
 واقعاً بعضى آدام لار دەرەدە اولموش دلى
 كىم كچل اولسا اوتون آدىن قۇيار لار زولفعلى
 يۇخدو طبىعىمەدە اوقدرت ياسىمى تعرىفلىيە
 بېر اىياخى واردى وەل تك گلەمىر اصلًا اوڭوپە
 شەھارەدە باشماق تاپىلماز «گۈن چارىق» اىستەر گىيە
 گوندە بئش يۇل بېر داباخ مال تك دابانىن ياغلارام
 او گولپرى دلقك تكىن من باشه ووررام آغلارام

قاراباغ (١)

قاراباغىن توپساڭىنى بۇ گۈنلەر
 قولدور ارمىنى لىرىن ناپاڭ آپاڭلارى
 آتىشىدا ازلىرىپ، آذرىباجانىن بۇ مەنسىس
 پارچاسى نىچە ئايدىر بېر توپشە
 اوزولىلە داشتاڭلار واسطە مىلە قان
 اىچىنە لېلىرىپ، آما هەر بېر غىزلى
 آذرىباجانلى بۇ مەنسىس يوردونا باغلى
 اولاقىق، تجاوز كار آپاڭلارىن
 ياندىرىپ ھېشەلەتك توپساڭىمېزى
 نەس و جۇدلارىندا آزىدا جاڭدىپ،
 قاراباغ تارىخ بىسو آذرىباجان
 قوغايىندا مېسىن لىر رېشىد و ئىكىد
 قەرمانلارنى، ئەپتىز و پاك دەپھۇلۇ
 شاپىرلەرنى، دوشونچىلى و درىن،
 مەنكۈرەلى عالىم لەرنى يوردو اولىوب،
 اۇلەكمىزە نور ساجىپ معنىپت
 پاپلاپ لار، بۇ تارىخى گۈنلەرە
 بورجۇلىسۇق بۇ عزىز بىرودو
 قولدورلاردان قورۇساق اوچۇن
 ئىمپىزىن گەلەنى ئىسپەگەمە يىك.

عقلى يۇخ، اخلاقى فاسد، «گۈئىيپبار» تك دىيل آجيء
 دىشلىرى كۆھنە خاڭىنداز، لېلرى تىندير ساجى
 باغرى چاتلار جن اگر باخسا اوئنا بىر قىيقاچى
 اىلدە بېر حمامە گىئتمىز يۇخ نظافتىن سۈراق
 واردى بىر باشى اولىدىن گۈرمىيوب اصلًا داراق
 قارە زولفون تۆز باسىبىدى قىورىلىپ مثل فنر
 گون ويراندا ساق جىننەكىن بېر بېر بىتلەر انەر
 بېر دابانىن چاتلاغانىدا يىتدى سوسمار گىزلەنەر
 ال اىياقى كرمە، بارماقلار كۆمۈردن قارەددى
 «گولپرى» انسان دېگىل كى حورىيە گوشوارەددى
 يۇخدو بېر نقاش چىكسىن دەرەدە بۇ صورتى
 بورنونا وصل ائىلىلىنمز بېر چەرك پىشىمېش اتسى
 گۆزلەرىنин دوورەسى اوتسۇن گەرەك انتر...
 اوز چۈتۈر، بۇينۇ قوتۇر، كېفسىك درى، ابلق بىن
 بىر چىبان آننىدا واردى مثل شاخ كەگەن

پیری اولموشدور. قاراباغن داغلینه
حصه سینده خیرستیان آز چوخ
بایلیل ساده اسلام دینی بیر - ینچی
هجری بیوز ایلدنه قاراباغن دوزه
تلیک حیچه سینده و شهرلرده یاشایان
اهمالی آراسیندا بایلیمیشیدی. بورادا
فسوداً ظلمونه و یاد ائللى لىرىن
اسارتىنه قارشى بىر سيرآ جىھىشىلار
اولموشدو. باشكىن باشچى لىق ائندىكى
حر كىتلر قاراباغدا دا بایلیمیشىدی.
قاراباغ دۇردونچى هجرى بیوز ایلده
شدادى لر، بىش - ینچى بیوز ایلده ايسه
سلخۇقى لەرين حاكمىتىنى كىچدى.

البنجى يوز ايلين يارىسىندان
قاراباغ ايلده گرل دولتى نىن تىرىكىيىنه
ايدى. بۇ زامان قاراباغ اكتىبىچى لىك و
صىنتى يۇنلارده انكىشاف تايىپ و
جو خلو صىنتىكىرلە بورادا ياشايىرىدى.
علم و مدنىيەت اوچاقلاردى يېپاتلاركىن
فلسفە و ادب دىرىچەلىپىز و بىز سىرا
عالىم لە بوردا يېتىشىر. تجارت يوللاردى
آچىلاراق او بىرى او لۇككەلەر، مدنىيەت
لە بىرىلېكىدە تجارت را باطىللىرى دە

آرودلا کیشی ماجراسی

گینه آرواد نئیه سؤیسکلیرسن
هوشون باشدان چیخیب هذیان دئیرسن
سحـ ردن آخشاما باشلیب سؤیبورسن
الوندان تنگه گلدى جانیم آرواد
اوزوندہ شرم یوخدور قیشقیریرسان
چکیرسن نوختاوی دیبدن قیریرسان
قاطـر مثلی دئنوب جفتک وپیرسان
دهییب ضربه سینیب دندانیم آرواد
دمیر ساعت مثالی چوخ قورو لما
شیاطین تک عناد اوستوندہ دورما
بـ وـ قـ دری بو حقیره طعنہ وورما
رـمـ وز مکرده شیطانیم آرواد

کاهی «دو قوزدون»^۱ چیخاردار سیر صیفت یکسر شیشور
قور خودان کنده آپار مام گور سه ایت لر هور کوش
و قیلیقدا گورمه بیب غول بیابان هنج بشر
هر زمان گر ایسته سه وصلت تا پا گوگلون قوشو
بـولبول آل اوغلان اگندیب آلمـا خرابه با یقشو
خواب دن خلقی ده بـردهر یاریمین بـیر خور ناسی
هئی آخار کـیپریکـلرینـدـهـنـ گـوـزـلـینـینـ شـوـرـیـاـسـیـ
کـوـبـنـگـ آـتـیـنـدـانـ چـیـخـارـدـارـ بـیـرـ جـوـتـ اـشـشـکـ تـوـرـبـاسـیـ
سـسـلـرـهـمـ گـلـمـهـ آـمـانـدـیـ جـانـیـمـیـ آـلـامـ کـفـهـ
قـوـرـخـورـامـ اوـغـلـانـ! بـیـخـیـلـسـاـ اوـسـتـوـمـهـ اوـلـامـ خـفـهـ
ای نوراللهی قوتار دای حق سوزه بـوـخـ مشـترـیـ
خـوـشـ مـثـلـدـیـ بوـ دـئـیدـرـلـرـ: پـنـدـیرـیـ سـاـخـلـارـ درـیـ
شـاعـرـیـ اـئـلـ سـاـخـلـیـیـارـ، آـرـوـادـیـ خـوـشـ سـاـخـلـارـ اـرـیـ
ای برادر بـیـرـ گـلـیـبـ سـاـغـلـیـقـدـاـ باـخـ قـارـداـشـوـوـاـ
اوـتـدـاـ کـیـ اوـلـدـومـ گـنـدـیـبـ قـبـرـ اوـسـتـهـ وـیرـماـ باـشـوـوـاـ

مرض آدئی

فاراساغ آذربایجانیں قدیمی و
تاریخی ولایت ارمنستان دیر کی
کچیک قافقاز دن باشلایراق کورہ
راز چایلاری نین آراسیندا کی
و اضمی احاطه اندرون.

فارابی آدی تاریخی قایقلاردا
 سچی میلادی عصردن (ھجرى
 الکینجی عصر) باشلايازاپ چكىلىرى.
 شەر - قازمالاردا الله جاتان اشىالار
 نوگوستەریر كى اذىيابىجان و قىقمازىن
 ان قدىم انسان مسکنلىرىنىن بىرىسى
 فاراباغىدا اولان آغىز ماغاراسىنىدا
 تايلىكىدىرى. شرقى زاقاققا زىدا گىتىش
 يايلىكىمىش خوجالى - گەدە يىگ
 مەندىنىتىن زىنگىن آيدىلرى دە ايلك
 دەزە فاراباغىدا تائىلمىشەم.

قدیم دزده و ائمک از رسان
عصر لرده قاراباغ فاقه ز آلبانیا
داخل ایدی. قاراباغدا آلبان
طایفالاری (اوئىلەر، قارقالار)
باشندان

قاراباغ اوزون مدت ساسانی
اسارتینه قارشی مبارزه مرکزی ریندن

سر روبرت كريپرت انگليسيلى
سياح ١٨٢١ - اينجي ايلده لىدىن ده
چاب اشتييگى «ايران و گورجستان
سفره كيتايىندا يازىزىر: قاراباغ بو
جهتنىن عربى و اسلامى تارىخ
كتابلارنىدا يازىلمايدىر كى قىدىم
اىسلام جغرافىيابىن لر آرازىن بوخارى
حصمه سىنه چوخ الشات انتزمىشلر.
اونون نظرىجە قاراباغ اسىكى
زامانلاردا قارابازار ياسىرا كىرا بازار
(پيوشك بازار) آدلاسمايش و اورادا
الله يىز بازار وارىدى كى هفتىدە يىز
دۇنە آچىلاردى. يو بازارين ان - پيوشك
يىز آغاج و يارىم آغاج اوئاردى.
حمد الله مستوفى ٨ - اينجي عصرىن
تارىيچىسى يو بازاردا دانىشاراق
اونو بىر دىغانلىقىندا يىلىرى. ابن حوقل
٤ - اينجي عصرىن سورخ لىرىندن يو
بىلگىنин حالوسىندا دانىشىر. «جمز
مورىه» انگليسيلى سياح قاراباغين
پايانختى اولان شوشاشىھرىن همان
اسكى زامانلاردا «برلاس» شهرى
تائىزىر.

سيونون تنگ ائيلىيير، گلمىر نفسىدە
گۈرورسەن چىوبىننير جانون قىسىدە
الىزىن دىن روزگارىيم اولدو خستە
اولورسەن اول، قوتارسىن جانىيم آرواد
نوراللهى دىيىيم بىر طرحى تؤكىسون
حقىقت نخلينى طبعىننە اكسىن
زنان بىدمىزاجى نظمە چكىسىن
بىر آز راحت اولاً وجدانىيم آرواد

حىا ائيلە اوتان مىردم گولورلر
مگر آرواد چىخار چۈلەرلر
انىكلىرى بىس نئىھە دامدان هورورلر
الىمدەن چوخ گىئىپ امكانييم آرواد
اوركىدە شىيطنەن تۆخمنون اكىبىسىن
وفادەن معرفتەن ال چكىبىسىن
عبادەت دفتەرين يىكسەر بوكوبىسىن
عذاب ائيلەر سىنى يىزدانىيم آرواد
اوزون دئىندرگىلىمەن كوى نگارە
عبادەت ائيلە بىر پروردەگارە
سيزىلەدا گل گىلەن بىر آه و زارە
ثنایە اوّلما چوخ قالخانىيم آرواد
رمق سلب اولدو جسموندان چكىلىدى
ردېف فەرىدىن دىشلر تۈكۈلدو
آغاردى بىرچىگۈن قىددون بوكولدو
نگاهى جن باشى خۇرتانىيم آرواد
باغلاتىر. يىندىنچى بوز ايلەدە قاراباغ،
مغۇل لار آياغى آتىشدا نايدالاير،
اونلارنىن قارشىندا دايانان عصىيانلار
باش قالىدىراراق قاتانى جاسىنى
باتىردىرىلىرى. سونرا سەڭىزىنچى
عصرىدە تىمۇرلار حاكىمىتىنى قبول
ايدىر. تىمۇرون اولۇمۇ ايلە بىرىنچى
ابراهيم شيروانشاھ (٧٦٠ - ٧٩٢)
قاراباغى اولىكە سىنه آزىزىر، آمما قارا
قوبۇنلار ٧٨٧ - اينجي ايلە قاراباغى
الله آكىرلار. سونرا آغ قوبۇنلolar
ترکىيەن داخىل اولۇرلار. بىر آز
كىچىمە دن صۇفرى دولتى ياراناركىن
اونلارين دولتىنى قبول اندىب و بو
زامان قاراباغ بىكىل بىكىلگى قورولۇر.
آدرىبايجان انسىكىلپۇد ياسىنىن
يازىدىغى نا گۈرە قاراباغ آدى آتىنچى
بوز ايلەن قايناقلاردا چكىلىرى و بىر
چوخ عالملىرىن آدى «قاراباغى»
اولىماسى بونا بىر آسىدىن دىلىپ دىرى،
اىسلامى قايناقلاردا بىر دىغانلىقىندا
يىلغان آدى چوخ چكىلىرىسى، قاراباغ
آدى آز گۈرۈنور.

آدیلا باسیلان سکه‌لر مختلف
موزه‌لرده ساخته شدند. قاراباغدا بو
زامان صنعت یا لیلمیش و تجارت
بیولاری مختلف اولکه‌لره
آجیلیشدی. ایسک پازچالار،
گوزله خالچالار قاراباغدان
بوتون قونشو اولکه‌لره گندیدری.
قاراباغ خان یعنی ۱۸ اینجی
عصرده فتووال حکومت‌لرین ان
گوجلوسویدو، ۱۸ اینجی یوز
ایلده قاراباغ خان یعنی یارابیر. نادر
شاه افشار قاراباغ، گنجه، تفلیس،
شیروان و آیری اولکه‌لری الی
آنینا گچیره‌ندن سونزا هر ائل
ایجیلدن بیر بهادر و قوجاق اونلارا
حاکیم سنجدی. قاراباغ اوچجون
جوانشیر اثیلشن ابراهیم خلبیل
خان حاکیم سچیلدى و بنله لیکله
جوانشیرلر قاراباغ خان یعنی
قوودلار. ابراهیم خلبیل اولنلدن
سونزا اوغلو پشاعلی خان قاراباغ
حاکیمی اولدۇ و الله رشادلۇ
گوكستردی کى نادر شاه اونا

بیچاره دوروب گلیب دی کت دن
قايماق دان الین چيخارديب ات دن
ايندی تو تکين دو توب و سطدن

قصابه با خيب او مانيم اي واي!
بالمـرة چي خيب تومانيم اي واي!

آي مشدی دئيير دونوب زمانه
ايش يوخدو جانيم گلیب آمانه
پـولسوز لو تو تک چالير سامانه

يو خدو بو قالا گمانيم اي واي!
بالمـرة چي خيب تومانيم اي واي!

ميداندا يازيق ساتير نوشابه
آرود پـولونو وئـير جورابـه
قاش گـؤز إـلـير عـاشـيق تـرابـه

وئـل / وئـل دـولـانـير مـاتـانـيم اي واـي!
بالمـرة چـيـخـيب تـومـانـيم اي واـي!

ای وای!

عرشه دایانیب آمانیم ای وای!

مالرە چىخىپ تۇمانىيەم اى واي!

بو طبع منى قويوب فشاره
يۇخدۇ داخى بولىمدىن چارە
بىرىر مطلبىلە تاڭدىم اشارە

چوخ پیس اوزانیب زمانیم ای وا!

بالمرّه چیخیب تومانیم ای وا!

اټولر بېخیلېب دالانى قالدى
دەيانيڭ آخر يالانى قالدى
ئىشىك دە گئدېب يالانى قالدى

انیار تالاتیب سامانیم ای واای!

بالمره چیخیب تومانیم ای وای!

قاراباځ (۲)

م. کریمی
صفوی دولتی ایش اوسته گلندن
سونرا قاراباغ خان لیغی اوونون
ایچه رسنده یاراندی. زیاد او غوللاری
بو خان لیغی اداره اندیردیل.
ایلک ییگلری گی می شاه و شردی
سلطان الوموشو، گنجده ده بو خان لیغی
ایچه رسنده اولوردو. صفوی -
عثمانی تو قوشمالاریندا، عثمانی لیته
گچجدی. شاه عباس نیجه دزنه اوونو
گنسری آلماقا چالیشدی. گنجنه نی
آلاندان سونرا ۱۳۰۶ میلادی دا
محمد خانی او را ایسا حاکیم قویدو.
سونرا آللله و شردی خانین او غلو داود
خان اورادا خان لیغا سنجیدی و زیاد
او غوللاری کنارا جیکلیدی. آما شاه
عباس اولندن سونرا یئنه زیاد
او غوللاری حاکمیتی الله آلدیلار.
قاراباغ ییگلری گی گلی گنده پول
با سپیلر دی. ایندی او زامان قاراباغ

اورادا ساکن اولاندان سوزرا
ترسایورت فالاسینی بنا اندیر کی
ایندی شاه بولاقی آدیله
مشهوردور. بو قالاتی ۱۱۶۵ اینجی
ایلدده تیکدیرییدن. سوزرا
قاراباغن پایختی سایلان محشم
شوش فالاسینی بنا اندیب اورادا
اگله شیر. بو قالا سیلدریم قایلار،
دریس دره لر اورتاسیندا اولماغینا
گوره دوشمنلر الیندن ایراق قالیر.
پناهعلی خان ۱۱۷۰ اینجی ایلدده
شوشا شهرینی پایخت سنجبر و
بو شهره آباد بیر یورت تیکن. بو
شهر اولجه بانی سی آدیلا پناه آباد
تاینیردی. پناهعلی خان بو شهری
آباد اندره ک اورادا گوموش
سکه وورماقا باشلاییر کی بو
زاماناده ک تیریزدہ (پینات) ملا
آدلی سکه لر هله ده معروف دور.
پناهعلی خاتین وزیری
آذربایجانین بیزوک شاعیری ملا
پناه واقف ایدی. بو ایکسی
آذربایجانین سوتیملی شاه و

یوخدور یئمه گی دوشوب داماغدان
آرواد چؤره گین کسیب تاباغدان
بال خلقه خانیم وئریر دوداغدان
اوغلان دئیوری مامانیم ای وا!
بالمـرة چیخیب تومانیم ای وا!
قیز ائوده اوْلوبدو خودسرانه
تئلفوندا بیزه اوْخور ترانه
قیزمیش دهوه تک گلیبدي جانه
سوئیر قاشینیر دابانیم ای وا!
بالمـرة چیخیب تومانیم ای وا!
بیچاره کیشی اوْلوب النگه
آرواد قیزاریب دئنوب پلنگه
يانچاق تومانی سالیبدی تنگه
تیتریر یئریدیکجه جانیم ای وا!
بالمـرة چیخیب تومانیم ای وا!

اوغلانلارا قیز وئریر شماره
اوغلان نه یی وار قویوب قماره
آیدین گـونزو اوْلوبدو قاره
فکره گئجه لر جومانیم ای وا!
بالمـرة چیخیب تومانیم ای وا!
بیر داش باشينا سالیبدی تاري
گئتمز اوروچا - ناماژه ساري
بوقچـاسین آپاردى شهردارى
بـیـخـوـدـوـ آـلـانـیـم ~ سـاتـانـیـم اـیـ واـ!
بالمـرة چیخیب تومانیم ای وا!
گـؤـزـلـرـ سـؤـكـلـوبـ اوـلـوبـوـ بـنـگـىـ
از بـسـ قـورـوـيـوبـ آـچـيلـمـيرـ انـگـىـ
هـرـ گـونـ يـانـيـناـ سـوـخـورـ سورـنـگـىـ
قـانـهـ بـوـيـانـيـبـ قـابـانـيـمـ اـیـ واـ!
بالمـرة چـیـخـیـبـ تـوـمـانـیـمـ اـیـ واـ!

حورمت بسلەمکە مجبور قالدى.
آمما پناھعلی خان نادر شاه
قارشى میازىزە بە دایاتدى.
بۈلدۈشلارنى دۈرەمىنە يېغىپ
قاراباغىدا مىتقل بىر حکومت
پاراتماغا چالىشىر. نادر شاه اوپۇن
تو تو لماسينا قولۇنلار گۈنلەدە رىز
آممالى بىوش قالىر. بۇتون
چالىشمالارى فايداسىز قالىب،
جوانشىر قىلەشىنى سورگۇن
اتىمگە اوز قۇرسۇر. جوانشىر اثابىسى
خوراساندا سرخىش شەھرىبە
كۆچۈرۈدۈر، پناھعلی خان قاراباغ
خان لىغىنار سەيت وئرە رىك
بۇتون شهرلەrin، اولكەللىرىن
قوجا قالارنى اۇز دۈرەمىنە
توبلايىب، بۇتون خانلارى بىز
لسىندرىب اۋزو باشىدا اوتسورور.
ايىرسوان، گىچە، شىكى، شىروان
خانلارى اوپۇنلادوشىمن
اولدوغۇنا گۈزۈر، اولجه ادە ۱۱۶۱
كىپلى مەحلەسىنە بىيات
قالاسىنى تىكىدیرىر. نەجە اىسل

بودرده نوراللهى آز آغلا
دای بسدى قوتار دفترى باغلا
«آرامش»^۱ ايلەن قليانى چاغلا

بىر شعره گلىر گومانىم اى واى!
إِلْمَرَةٌ چيخت تومانىم اى واى!

آمان آللە!

تارىخىدە گۇرسىندى علامت آمان آللە!
دای يۇخدۇ مسلمان دا دىياتت آمان آللە!

شىطان بىزى آخر نىنچە گۇر سالدى كمندە
بو عقلىمىزى نفس اۆزونە ئىليلەدى بىنە
ھر دم دئىھرم كى گىنە رحمت گلە كىنە
ايمانى شەھرەد بادا وئەرىك يېئل اسىنە
دەنیا بىزىلەن ئىليلەدى وصلت آمان آللە!

بازارى حجابىن نىنچە كۇر دوشدو كىسادە
غىربىن مۇدو بو جامعەننى چىكدى فسادە
گۈئاشىن آچىپ اوڭدو خانىم ھر «تولازادە»
گۈن گىلىيگىجهن فسىق و فساد اوڭدو زىيادە
دېنىن ئويىنى ائتدىلە غارت آمان آللە!

۱. آقاي على آرامش، شاعرين يولداشى.

قاراباغ خانلار سارابىي و مېرى على
توريسمىنى آد آپارماق اولار، آمما
قاراباغدا انسانى جوشدوران
مسانىت و علم اوچاڭلارين
چوخلوغسو، عاليم و شاعيرلرین
وارىيھى دىسر، قاراباغدا ملاپاھ
واقىف، ملاولى و دادى، نواب،
باتۇ خورشىد ساتوان، مەھدى
قلى خان وف، مشترى، طوطى،
سالك، جانى، توا والى، ڈاکر و
آىرىپلارى كىمى يۈزلى شاعير،
آخوندۇف، حق و تۈرىپ،
ۋىزىف، فەرسۇن كۈچىلى حاجى
يېڭىف، چىن زىيەنسى، ملبىك
ياشىف كىمى يۈزۈك يېڭىن لىر و
مەنگۈرەلى عالىملىرى بولىبول، عاشق
پىرى، يۈزلى جە هەزمەلارين مىskin
سالماقى انسانى جاشىدىرىر.
آذربايجان موسيقى سىنە ضرى
مقامalarin يېرىسى سايىلان قاراباغ
شكىتىسى يۈزلى يۈزۈك و دونيا
سوھىيەدە موسيقى ائزىز
پاراماسىندا رول اوپنامىشىرى.

وزىرى قاراباغين اكىنجىلىك،
صنعت، تجارت، مىلتى و علم
انكشافىندى بۇرۇك روپلارى
اوئمىشدور و ئالىه اوئنا گۈزەدە
كوتالەر ايجىنەدە ئىندىيەدە كە
آدلارى خورمەل چىكلىمىشىرى.
پەناھىلى خاندان سۈزۈ اوغلو
ابراهىم خليل خان جوانشىر اۇز
بۇردونو آقا محمد خان قاجارىن
قانلى بۇرۇشلارىندان ساخالاير،
آقا محمد خان باجىارا يىلىمیر
شوشىاڭ ئاپاسىن سۈزۈلەر
گۈلىستان مقاولەسىلە ۱۱۹۱ - جى
ايىلە، قاراباغ روسىيە يايىشىدى. بۇ
زامان قاراباغين انكشافى
گىتىشلىنىڭ ئىشلىرى، ايسىك
توخومالارى چىخ انكشاف
اتىشىدى و ئالىه كەرخانىلار
تىكىلىمىشىرى كى يۈز - بۇرۇلىسى
ايىشچى اوئنلاردا ايشلىرى،
تارىخى آيدىلەردن قاراباغدا آقى
اوغلان و قازان سار معىدىرى،
اخسادان بابا، بابى و بىردى ئەلرى،

بوز قورد ...



هر ميلتىن بير سمبولى واردىر،
توركىلرىن سمبوللىرىدەن بىرىسى ئىپلىق سارىيىب باشينا چارغاتى چالانلار
كىپرىيكلرىنىن اوستونه روپىندى سالان لار
بوز قورد دور.

قانون اساسى

بو اصطلاحى مسلمانلار ايجىنده
ايلىك دفعە توركىلرى دىل لارە
سالدىلار، توركىيەدە سلطان
عبدالحميد عثمانى ۱۸۷۶ ميلادى دە
توركىن قانون اساسى سىن اعلام
ئىلدى و اوندان سورا بو اصطلاح

آرواد گۈرۈسەن ئۇدە گىئير كەنە عباسىن
بازارە گئىدەنە گۈتۈرۈر تازە لباسىن
نامحرمە هئى گۈرسەدىرى زىب و طلاسىن
شىطان يالادى اوزدن اوتون شرم و حىاسىن

آخر نىدى آرواتدا بو خىلت آمان آللادا!

هاردا گۈرۈسەن قالدى او عفتلى زنان لار
اوزلرده اولان لالە كىمى قىرمىزى قانلار
يايلىق سارىيىب باشينا چارغاتى چالانلار
كىپرىيكلرىنىن اوستونه روپىندى سالان لار

اولدو بو تمىدون بىزە بدعت آمان آللادا!

های دوشدو او كىتلرە ياتانلاردا اوپياندى
گىلدى شەھەر بىرى مىن رنگە بوياندى
آرواد اوزادىب دىرناغى، قىز رپ، اوزو خاندى
كافتار قارى قاش - گۈز آغارىب تازە ماتاندى

گۈر نئيلەدى آخردە بو ملت آمان آللادا!

بىر عدە قاباقدان گلىپ، آز-ماز كىثى سازدى
بازارىدا دالالدى و يا شىعېدە بازدى
بىلمىزدى هاراسى ماشىينىن دندەدى، گازدى
آلدى اوتو تئز ناجىپ اوغلۇ يوڭۇن آزدى

آخر بو نە سېقت بو نە سرعت آمان آللادا!

فرمان دالىسىندا او توروب مىت و خىماردى
راننەدى گوندوز، گئجه لېيلاج قماردارى
اوئندا كى ترافىكدى خىابان، يوڭۇ داردى
كىيم گلسە آياقلىر، ماشىينىن بىمەسى واردى

انسانىتە ويردى خسارت آمان آللادا!

گىلمز سىرييە مجلس ماتەم قوروغاندا
بو شىعەلرىن قلبى بولاغ تك دوروغاندا
عباس آدىنا عشقىيلە سىينە ووروغاندا
آممـا چاغىرار جاددا دا فرمان قىريغاندا

شرم ائىلەميرى ايستىرى حاجت آمان آللادا!

مسلمانلار ايجىنده او جملەدەن ايراندا
رواج تاپدى.
بىز ايندى قانون اساسى يېرىنە «آتا
ياسا» ايشلەدىرىكى
(قاياناق: سىرى در اندىشە سىاسى
عرب، حميد عنایت، ص ۱۱)

اتروسکلار

۱۹۸۶ ميلادى يۈنسكۈ طرفىدەن
اتروسکلار «لر اىلى آدلاندى،
اتروسکلار بىر تورك طاييفا دىلار كى
ايتسى ياتالىدا ياشاسىلار و اىكى
مېليون نۇفوس صاحبىي دىلر و لاب
آزى ۲۱۰۰ ايل تارىخلىرى واردىر.

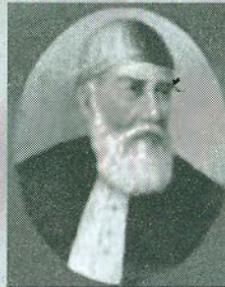
اتروسکلار «ھون» لارىن
نىسلىندىن دىلر كى ميلادان ۱۷۰ ايل
قاپاق اوروپا ياسىنگىزىب و رومون
حۆكمىتىن الله آلدilar.

اتروسکلرىن قىدم تارىخلىرىنىن
قالان اثرلىرىن بىرىسى بىر بىزىدان
دوزەلمىش مجسمەدىرىكى او
مجسمەدە اولان شالىن اوستونىدە ۱۵

تا درد و غمین مسکنى، جان و
تىيم اولدو
ساندىم كى جهان مولكوسار
منيم اولىدى
«روملو دادعى»

بىرجه باخىش سندن بىيم يېرىن
مېن اولىسون / گولوم، گونوم، گۈزل
كېيم، يېرىن مېن اولىسون
«اصحتى سرددودى»

محمد بن سليمان فضولى ييات
بغدادى (اۇلوم اىلى: ۹۶۳ ق)



غزل سولطاني
عراقدا دوغولوب كركوك

گۈر نئيلىيىب آللاده يارادان شكل قىشنىڭى
دىرناق شەنه تك، لىبلار اولۇپ گوجەفرىنگى
باش آپلاق آتىن قويروغو تك رنگى به رنگى
روباھدى گىئىب اگىنинه بو پوست پلنگى
اۆز ارزشىنىڭ وئرمەدى قىمت آمان آللادا!

داي بىس دى نوراللهى قوتار ايش هله چۇخدو
دىندىرمه گىلەن مملكتىن وضعى شولوخدو
هر كلمە سۈزۈن آنلامازا بىر بومورو خدو
چون حق سۈزە علم اھلى بىلەر مىشتى يۇخدور
رحم ائت دئئەن اى صاحب قدرت آمان آللادا!

دېينىن شرفىن داشىنى بىالمە آتىبىدى
شىطان بالاسى بىر بىرە دونيانى قاتىبىدى
ايمانىنى بىو درھم و دىنارە ساتىبىدى
فکر ائيلىرى كى نعمت عظمايمە چاتىبىدى

بىيداد ائلثىير شب پەر خصلت آمان آللادا!

بىچارە كاسىب يۇخدو پولو دردىنى چالخىر
پوللو آلىر آرۋاد، بىو آلىر عكسينى ساخلىر
دؤشىشە ك ياپىشىر جانىنا يۇرغانى قوجاخلىر
قىىزلار آدامىن مدرسه دە باشىينا قالخىر
اوغلان قىيزا، قىز اوغلانا حىسرت آمان آللادا!

تەھراندا اوْ گون بىر قىizi گۈرۈم خىاباندا
دركى، ادبى، هوش - باشى يۇخ، عقلى داباندا
باخدىم مەدا بىر دىقتايلەن تازە جاواندا
سان كى قۇدۇغو قورد داغىيدىب دىر بىباباندا
ھەچ كافره دە ئىيلەمە قىسمت آمان آللادا!

كىلەدە بىر تۈرك جملە يازىب دىر:
491 ياشىندا شالا بورۇمۇوش مەتىن
اوغلۇ ** كول كىسى ئىن ھىكلى «
بو مجسمە مىلادى 16 جى قىرىدە
تاپىلېب دىر.

اور ك سۈزلىرى

دىنلىم بولبول نە چىكىدىن آىرىلىقىدان
دايىشىرما دىنلى اوللۇم دىرىپىدىم
«زىنگاتلى حاج غلام رضا»

سە يانmasan
من يانmasam
بىز يانmasaq
ئىنچە چىخار قارالىقلاڭ آيدىتىغا
«ناظم حىكىت»

كىمسەسىزىم، كىمسە يۈخ، هىز
كىمسەنىن وار كىمسەسى
كىمسەمىز قالدىم مندە آى
كىمسەسىزلىر كىمسەسى
«اغربى»

اندیب و عشانلى امپراتور شاه
سلطان سليمان قانونى ايله گۈزۈشلىرى
اولوبىدر. فضولي «كربلا» شهرىنه
چوخ ارادات سىلەيپ اوغانسى
«اکسیرالمالاك» (اولكىل كىمىاسى)
آدلاندىرىسىدیر و كربلا دادىنابىن
دەشىپ و امام حسن (ع) حرمى بن
قۇزىنىدە دەن اولموشىدور.

دوكتور فضى اللهى وحيد
(دوغوم اىل: ۱۳۳۱)

دوكتور حسين فيض اللهى وحيد
اولدوزْ تېرىزى چىزىدا مەحلەسىدە
دونيا با گۈز آچىپ، آتاسى عامىشى
سۆز اوسنادى ايمىش. فيض اللهى
دىيەم آلاندان سورا تەھۋىدا افسىرىه
دانشىكىدەسىنە قېرىل اولسۇر، او
دانشىكىدە سېبىسى فعالىتلىرە گۈزە
دوستاقا سالىپىر، ٧٤ يېغىلاشىدا
دوستاقدان چىخىرىپ و ادبىي فعالىتلىرى
اوز گىتىرىر. دوكتور فيض اللهى
چوخلىقۇ آذربايجان كلاسيكى

يۈخ بىزە بىر سادە مسلمان گەلە
دعوت اولام پىكىنىكە يىما منقلە
منىدە چىڭىم بىر اورە گىيم دىنجلە
تر تۈكۈلە بورونوما ئىز - تئز سىلەم
بلكە بو خلقىن گۈزۈنە خوش گلم
آما گەرەك تىرىئىكە بىر ال قاتام
اولسا چەم اوڭىماسا قورصون آتام
نۇشە حالىندا گئچە - گوندۇز ياتام
چوبەي وافور منه اوڭىسون علم
بلكە بو خلقىن گۈزۈنە خوش گلم
من يازىرام چىكىيە سۆز غىبىتە
كىيم دئىيەجك لطىمە ويرىر غىرتە
برى سۈمۈروم توستۇ او تۈرسۈن اته
قان چىكىلىپ قاشلارا گىرسىن گىلىم
بلكە بو خلقىن گۈزۈنە خوش گلم

شهرىندە، فاضولى شىيە
شاعيرلىرىنىدىر و تۈركۈن
آن بىزىك و آدىم شاعيرى سايلىر.
شعرى دونيانىن چوخلىق دىللىرىنى
ترجمە اولوب و بوزلۇچ شاعير
اونون سېكىنىدە نقىلەنىدىر.
فضولي تىكىچە آذربايجان شاعيرلىرىنى
بۇ يۈلە تۈركى شاعيرلىرىنى دە تائىر
بۇرا خىمبىشىدىر. دوكتور هييت دەپىر:
فضولى نىن لىلى و مجىنون كىتابىين
اوخوياندا روحوم گۈزىلەرە يوكسلەپ
اوردا آغاڭارام»

فاضولى اوج دىلدە شەر يازىپىرىر.
دەمك اونسو نىزىدە آذربايجانىن
كلاسيك نىزى نىن اۇنلىلىلىنىدىن
سايلىرىن:

اثۇرلىرىنىدەن:
أنيس القلوب / حديقة السعداء /
ديوان فضولي ٣ جلد (تۈركى، فارسى
و عربى) / رسائل فضولي / زىندى و
زادە / لىلى و مجىنون / مطلع الاعتقاد
/ بىنگ و بادە لو...
فضولي شاه اسماعيل ايلەدە مکاتىبە

قىملە دانىشىق

بىلمىرەم عالمىدە نىدىم آى قلم
بلكە بو خلقىن گۈزۈنە خوش گلم

وضع زمان قدرتى بىزىدەن آلىب
رنگ چىخاندان، خىنا اىشىدەن قالىب
آلمانى باش سققلى مەددان سالىب
تازە مەددللەرە دئىيەم اوڭىم
بلكە بو خلقىن گۈزۈنە خوش گلم
رېى گئىنلەر منه وئرمىر الين
بعضى دئىيەر چۈخ او زادىب سققلەن
مسخىرە ئايلىر كوچەدە قىز - گلىن
تىغ چەكەم صورتىم اوڭىسون گلم
بلكە بو خلقىن گۈزۈنە خوش گلم

عظمیم آذربایجان غزلی نین
بئیسوك اوستادلار بندان سایلیر، او
شاماخی دا بیرس مدرسه آچیب و
اوردا ت سورک، فاراس، روس،
عرب دیل لسرین تسلدیرس
اندیب دیر، هیمه موسلمانلارین
گله جه ینه نیگران اولوپ و
چالیشیب کی اونلاری يشى
یلکلگله تائیش اتتین، آما
خورافتات چى اینسانلار اونا
مشکل لر تورددیب تر و اوزمل جه
اوتدان ایسته يیبلر جوغرافیا
کیلاسلازین تعطیل اتتین، بو
سۈزۈلرە بويون ایمەيەن سید نهایت
جىدى على این ابى طالبىن شهادتى
گىچەسى مسجدە تىرور اولۇنور،
سیدىن شعرلارى آخىجى، روان و
سعدى ايلە عطارين سبكى نين
آراسىندا يیئر سبكى دىرس و صابر
كېسى بئیسوك شاعير سیدىن
شاگىردىنده سایلیر.

حق سۈزۈم آغزىمدا كى زندانىدى
دوز دانىشانلا چوخ آدام جانىدى
چون ناخلف دورودو دورانىدى
قوئى گىلە باطنده قورو لسوون جىلم
blk--- بولخلقىن گۆزۈنە خوش گلم
اولمە نوراللهى سنى چوخ ياشا
سۈزۈلرۇن الحق اثر ائيلر داشا
كوشش ائلە مطلبى تئز وئر باشا
دفتر اشعاروو يازسىن قىلم
blk--- بولخلقىن گۆزۈنە خوش گلم

اوتدا دئور چىلى قىشىم يازىينا
هر نە گئىدر حوققانىن آوازىنا
اوخشويارام گنجە قمار بازىنا
تئز منى ائودن چىخادا عائىلەم
blk--- بولخلقىن گۆزۈنە خوش گلم
ايىدى جوانىن هروئىن جانىدى
سيگار اليىنده نزە پستانىدى
اللى تو منلىك اوخ اۇنۇن قانىدى
تا اووه گىندهن ويرالار دينجەلەم
blk--- بولخلقىن گۆزۈنە خوش گلم
نۇشەچى لر آند اىچەلر باشىما
هاممى برادر دئىه قارداشىما
فخر اىدەرەم نۇشەلى يولداشىما
گاهى خمار گاهى گله حوصلەم
blk--- بولخلقىن گۆزۈنە خوش گلم

شاعيرلىرى: نسيمي، فضولي، حيران
خانيم و ... ديوان لارنى چاب
اندېدىر.

فيض اللهى مدقق بير محقق سايلىر
ويوزلر مقالە اوسلار كىتاب چاب
اندېب و بىر فعاليتلارنىن گۈزە ۱۹۹۲
مېلادى باكى داشگاھلار بندان فخرى
دوكتورا آلىپدىر.

شىهد حاج سيد عظيم شيروانى
(۱۲۰۵ - ۱۳۰۵ ق)

شاماخى دا دونيا ياكوز آچىب و 7
باشىندا آتاسىن الدهن وئىrip دير، سيد
آنا بايسى ساييان ملا محسىن يانىندا
درس اوخويوب سۇنرا بىحىف اشرفادە،
بغداد، استانبولدا، شامدا كلامىك و
يشى درسلرى اوخوموشدور، سۇنرا
شاماخى ياقا سيدىب و اوردان مكە
زىارتىنه يوللاپ دير و مەكەدەن بىر
باش تاھرىيە گىنديب و تحصىلاتىن
اوردا يېرىپ دير.

بئیسوك عاليم ساييان سيد

يونس ايمره (۱۲۴۰ - ۱۳۲۰)



رفاقت

بوگون بير شخص ايله ائندىم رفاقت
او فاسد خصلتىندن آلدىم عبرت
منه خشمىلە بير قىلىدى نظارە
نگاهىيندن وجودىم دوتدو وحشت

ائدردى سىيىيئتمىشىدىن تجاوز
باشىن رنگ ائيلەميشدى مىشۇرەت
اوزون بنزىز تمىش ايدى پرتقالە
شياطىن، رىختىنە ائيليردى نفترە

فقط بير حسن دە قالميش دى عاجز
زنانىن خصلتىندە اولسۇن عادت

جوان گر صورتىن وئرسە تراشه
مگر اوئدا قالار شان و شرافت

آنادولو (آناطولى) توركچە شعرى
نىن آناسى، تورك مېلىنى نىن بۇ يۈشك
شاپىرىلىپىندە نەدىر،
او عمرۇنۇن چوخ پايىسى
آنادولودا كىچىرمىش و آذربایجان،
سورىه نى دولامىشىدیر،
آنچاق يونس ايمە تارىخى بىر
شىھىپت اولاركىن اونسۇن
ياشىيىشى چوخ افسانە وى
اولمۇشدور، يونس ايمە نىن ايکى
اثرى تائىنمىشىدیر،
اولسوم رسالەسى ۲ دىوان.

يونسین دىوانىدا ۳۰۰ فطعە شعر ثبت
اولوب.

بىز دۇنیادان گىڭىدە راولىدۇق
قاڭالىلارا سلام اولىسون
بىزىم اوجۇن خىشىر دوعا
قىيلاتلارا سلام اولىسون

ملک شاھ سلجوقۇقى

ملک شاھ سلجوقلارىن ان
بۇ يۈشك سلطانى دىرى، ۲۰ نۇسابر
1۰۹۲ - جى اىللىدە ۳۸ باشىندى
زەھىل نىرە كە ئولىدۇ، ملک شاھ
اولىدە سلجوق امپراطوروسونون
سەرحدلىرى شەرقىدە كاشgar
(دوغۇ توركىستان)، غربىدە
استانىل بوغازى، شمالدا قارا دىز
و قىقىاز داغلارى، جنوبدا اىسە
قىرمىزى دىزىز، يەن و هند دىزىنە
قدەر اوزانىردى.

گر عبرت آلماسا ھەر كىيم بىر سۆزدىن
اويانماز خوابدى تا بە قىامت
غۇرۇرىت آلار عقللىن جلاسىن
مدام انسان اوڭار شەر و شرات
حقىقت اھلىنى سې ئىتىدى بلۇم
اولاغ اوڭدو بقادە اھىل جىنت
نوراللهى وئرە خلاق عالم
اولا سىنده او حيوان تك فرات
گۆزۈندان پىرە رە اولسا كىنارە
وجود يارى ائيلرسن زىيارت

ابوریحان بیرونی (۳۶۲-۴۴۰)



هئپی لر سوزو

شعرادن بیری تهرانه دئییر دوشدو یوّلوم

بس کی چوخ تنگیدی بول، بیر نفره ده بدی قوّوم

من دئدیم بس قیزیدی آلديلا تژ ساق و سوّوم

ایستیردی منی ناحق بویاسین قانه هئپی

اُدو کی یازمیشام ایندی سنی دستانه هئپی^۱

هئپی لیک گولشه نینه باد خزان آسدی داداش

او مدل اوّلدو عوض، ایندی گلیب آلمانی باش

سن کیمی آلمانی باشلاردا آتیر قیز لارا قاش

گؤزلرون اوّلموشودو فتنه یه پیمانه هئپی

اُدو کی یازمیشام ایندی سنی دستانه هئپی^۲

۱. اوستاد کریمی مراغه‌ای نین شعرینه بیر استقبال.

تورکون ان بوبی وک
پیلگن لر زندن سایلان بیرونی

تورکستانی خیوه شهرتنه دونیا با
گؤز آچمشدیر. بیرونی ۵۰۰ ایل

کوپریکلدن قاباق بشتر
کورمه‌سی نین گونش اطرافیندا

فیرلاندیغینی ایلات اتمیش و پسر
کورمه‌سی نین شعاعینی

اُلچموشدور.

بیرونی بیر کورمه‌سی نین شعاعینی
۶۳۳۸/۸ کیلومتر سانجیشیدی کی بول

گونکو اولچمه‌لرله فقط ۱۵ کیلومتر

فرق اندیز.

بیرونی ۱۱۳ کیتاب یازسبدیر و
نورک، عرب، فارسی و سنتکریت
دیللرین بیلمیش.

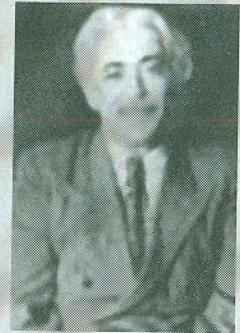
بیرونی اوز زامانیندا جو خ
آلتلر اختراع اندیب و نه تکجه
نورکلرین کی بوتون بشرین
افخاری سایلیر.

ملکالشرا حبیبی
(دوغوم ایل: ۱۴۷۵ یا ۷۵)

آذربایجانین گودی جای
بولگه سینه با غلی اولان برگشار
کندینده دونیا گوز آچیب دیر.
او شاق چاغلارینی آق قریونلو
سلطان بققوب سارایند
کچیرمیش و سونزا صفوی لرین
سارایینا گیریب و شاه اسماعیل
خطای اونا ملکالشرا عنوانی
و نرمیشدیر.

هئچ گئروبسن بالا! بولبول یوواسیندا یاتا سار
اوزگه شلوارینی گئیسون گلچک اگنووا دار
اوزووی قورد ائله‌مه ایشله‌گیلهن قالما بئکار
کارگردی گئده‌جک روضه‌ی رضوانه هئپی
«اُدو کی یازمیشام ایندی سنی دستانه هئپی»
ایندی کی فرق ائلیب شهوده ائرک ک دیشیده
ولولو راننده‌لری آروادی سئچدی کیشیده
بدگمان اوّلمویا مندن بو پیامی ائشیده
موز یئرینده باخیسان قاره بادی‌مجانه هئپی
«اُدو کی یازمیشام ایندی سنی دستانه هئپی»
گئرسه دیردین کوچه‌د قیز لارا گیزگیل باشווوی
متلک گاهی دئیب گاهی آتوردون قاششووی
دئمـ دون آی گئده! آخر آثار آلاه داششووی
چون کی بو زشت عملون گتدی منی جانه هئپی
«اُدو کی یازمیشام ایندی سنی دستانه هئپی»

صمد ورگون
(۱۹۵۶-۱۹۰۶)



آذری‌جانیں چاغداش ادبیاتی تین
گئورکملی نماینده‌سی کی نتھے دمه
دونیامیل (جهانی) ازدول (جایزه)
آلیب و آذربایجان شعریینی دونیادا
آدلاندیریب دیر.

صمد ۱۳۴۴- پنجی ایل آذرین ۱۶-

نجی گونو تبریزد نور کو کیتابلارین
یانماسی ماسابته بیر شعر دیب و

پاریسده صلح قورولتائیندا
او خوبیدور.

صمدین حافظیندا دنیل سوزلردن:

بیر هئپی گئردم او زوم سورمه چکیبدیر گؤزونه
تلین آرواد سایاغی مستدی تؤکوب دور او زونه
متلک آتدی قیزا ویردیلا سیچدی او زونه

دوشمه میشدین بنه بیر چنگ زبل خانه هئپی
او دو کی یازمیشام ایندی سنی دستانه هئپی»

پیادارودا غرض دوشدو او جانسیز قفسی
نئجه بو بندی یازیم کاشکی او لئیدی ننه سی
گؤزونو هردن آچیردی، ولی گلمیردی سسی

دندیم آتون یاش او لوب بیرجه چکیل یانه هئپی
او دو کی یازمیشام ایندی سنی دستانه هئپی»

هر زمان که بیرینین طعمه دوشوردو گیرینه
لاشه خورتک خبر ائیلیردی او دم بیر— بیرینه
پهلوی دولتی چون لطمه یئتیرمیشدي دینه

قاتمیشیدی مینی ژوب قیزلاری او غلانه هئپی
او دو کی یازمیشام ایندی سنی دستانه هئپی»

«عهدیه» کابارادا بیر گون او خوردو «گیله نار»
عیش و نوش ایله زبس او لموشودو مست و خمار
سینه سینده ممهلر دور موشودو مثل انار
اوتا با خدیديقجا او لسوردو دلی دیوانه هئپی
او دو کی یازمیشام ایندی سنی دستانه هئپی»
بیر طرفده «بابا واوئیلی» او خوردو «آغاسی»
گمرو گون چاقوکشی، جیب بری، شری، داوسی
ائیله میشیدی باشینی تازه جوان بیت یو واسی
او خشادنیدیم نئجه من شکلیوی انسانه هئپی
او دو کی یازمیشام ایندی سنی دستانه هئپی»
ایرانا گلمیش ایدی ملت آمریکا بیر آز
گؤزو گؤی، رنگی ساری، فارغا کیمی لنگی دراز
دینی یوخ، مذهبی یوخ، مشروب ایچمن، سگ— تو لا باز
دو غما قارداش بیزه او لموشودو او بیگانه هئپی
او دو کی یازمیشام ایندی سنی دستانه هئپی»

میخاییل قوری‌ساقف: صمد
ورغونون حیاتی و سارادیجیلیغی
موعاصر ادبیات اوچون خوصیله
گئنگ لر اوچون اعتبارلی بیول
گوستريجی او لموش.

محمد عاریف: صمد ورغونون
شعرینده ظامی نین حکمتی،
فضولی نین لیریزمی، واقین ماده لیگی
و صایره مخصوص کسگن لیک
جمع شمشیدیر.



۱- اسکی (قدیم) تورک شعری
با ره‌سینده قدیم نمونه و معلومات چین
قایناقلاریندان دیر.
بو شعر میلاددان ۱۱۹ ایل قاباق

هون شاعيرى طرفيندن سۈپەنىشىدیر،
شعر بۇ گونكۇ دىلىمېزدە بىلە ترجمە
اولۇنيدور:
يىن چى شان داغلارىن ايتىدىك
قادىنلارىمىزىن گۈزە للېگىنى
آلدىلار
سى لان شان فلاتىنى ايتىدىك
حوانلالىمېزىن سلىھىك بىزىنى
آلدىلار.
۲- بو شعر اورخۇن داش يازىلماشتادا
گىلىپ دىر
و تارىخى مىلادىن ۸ نجى قىرنىتە
عابىيدىر:

بۇنجا يېڭى يېتىگە
من كول تىگىن آتىسى
بۇلۇق تىگىن يېتىدەيم
يىگىرمى گۇن اولۇرۇب
بو تاشقا بۇ تامغا كوب
بۇلۇق تىگىن يېتىدەيم.

شىرىن بۇ گونكۇ ترجمە سى:
بوقدار يازىلار يازان
من گول تىگىن آتا يېڭى

سېڭار حكايتى

اختراسىلە كۈز اولسۇن اىكى دونيادە گۈزى
او كى معناد ائلهدى بو آجي سېڭارە بىزى

بىلمىرەم ساخت ائدهنى شىعەدى يَا كافردى
اوزو اوستوندە يازىپ توستۇ زيان آوردى
يعنى جان بشەرە بو گىتىرەر هەر دردى

اختراسىلە كۈز اولسۇن اىكى دونيادە گۈزى
او كى معناد ائلهدى بو آجي سېڭارە بىزى

اولىن شرطى بودور قدرتى اينسان دان آيلر
دودەسى قلبى دوتور باش گىچەلىر، گۈز قالالىر
سەرطان سىل، كبدى اللى جورە دردە سالىر

اختراسىلە كۈز اولسۇن اىكى دونيادە گۈزى
او كى معناد ائلهدى بو آجي سېڭارە بىزى

من يولۇق تكىن يازدىم
ايگىرمى گۇن اوئورۇب
من يولۇق تكىن يازدىم.

اورتا تور كىجهنин
دۇرد بۇيوك اثرى

۱. عتبە الحقايق ۲. دىيوان حىكىت
قۇتسادغۇبىلە ئەدىوان لغات
التورك.

عتبة الحقايق

بو كىتاب ۱۰۲ دۇردا سۆك
(دوييىتى) دەن عبارتندىر.
يازانى ادب احمد يوقىھە كى دىرى
كى اونون اولوم و دوغۇم الىلى يلىلى
دىنلى.

ادىب احمد آتادان كور
دوغۇلسۇش و بغداددا درسلىدە
حاضير اولموشدور.

يوقىھە شەھرى داشكىدىن
گۈنئى يىندا يناكت ياخىنلەيىشىدا يېزلىم
شىر.

لالەزار، تۈپ خانادا، ويرها - وير ايدي توتا - توت
عاطفە، حجب و حيا كشتىسى اتتىمىشىدى سقوط
تەھران اولموشدو او گۇن مملكت حضرت لوط
دستيار اولموشدون فرقەسى شىطانە هەئىپى
«اودو كى يازمىشام ايندى سنى دستانە هەئىپى»

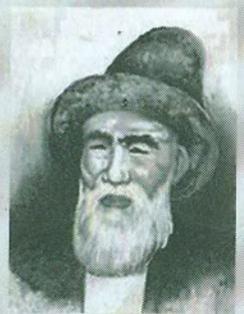
ياز نوراللهى اجل فرصتى الدن آلاجاق
لحدىن داشى يقىن اوستووا سايە سالاجاق
قالىسا دونيادا ائله شەر و شعارون قالاجاق

اعتبارى بىشىن يۇخدۇ بۇ دورانە هەئىپى
«اودو كى يازمىشام ايندى سنى دستانە هەئىپى»

هون شاعيرى طرفىندين سۈپەنىشىدیر،
شعر بۇ گونكۇ دىلىمېزدە بىلە ترجمە
اولۇنيدور:
يىن چى شان داغلارىن ايتىدىك
قادىنلارىمىزىن گۈزە للېگىنى
آلدىلار
سى لان شان فلاتىنى ايتىدىك
حوانلالىمېزىن سلىھىك بىزىنى
آلدىلار.
۲- بو شعر اورخۇن داش يازىلماشتادا
گىلىپ دىر
و تارىخى مىلادىن ۸ نجى قىرنىتە
عابىيدىر:

ادىب احمد آدیم، ادب پند
سوْزوم
سوْزوم يوردا قالىر، گىنده رەم اۇزوم
گلر گۈز(پايزىز) كىچىر ياز، اوسر
بو عومور
نو كەدىر عومور بولازىم گۈزوم

ديوان حكمت

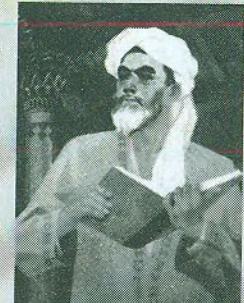


بو دىوان خواجه احمد
يسىمى نىن شعرلىرىدیر. يسوى
تۈركىستانين سايرام قىصىھىسىندە
دونيايا گۈز آچىپ و سونرا يىسى
شهرىنە گلائىپ و اوردا يسوى

هە زمان مجلسە كى گلسلە بىزىم مشدى رضا
دال با دال ياندىرا جاق تۇئى اولا يابزم عزا
گەرك اوردا اوزونە ماسك گۇئورسون رفقا
اختراسىلە كور اولسون ايکى دونيادە گۈزى
او كى معتاد ائلهدى بو آجى سىگارە بىزى
مصرفى چۈخدۇ اوروجلوقدا، محرّم، صفرى
تممه كى لە قۇجالار دولدورا جاق كىسەلرى
مسجدىن رنگ اولا جاق توستوايلە شىشەلرى
اختراسىلە كور اولسون ايکى دونيادە گۈزى
او كى معتاد ائلهدى بو آجى سىگارە بىزى
ائله كى يېرددە هامى تونقالى بىردىن قالا يىر
توستو منبردە يازىق ماللانى هئى چولقا لا يىر
گاهى بورنون چكۈرى گاهى گۈزون اووكالا يىر
اختراسىلە كور اولسون ايکى دونيادە گۈزى
او كى معتاد ائلهدى بو آجى سىگارە بىزى

اعتياد شەھەدى، سىگاردى اوںون تكجه درى
گەرك اوردان گەنچە كىيم جانينا ويرسا شىرى
فرقى يوخ «بەمەن» ئى «شىراز» ئى چكە ياكى «زى» ئى
اختراسىلە كور اولسون ايکى دونيادە گۈزى
او كى معتاد ائلهدى بو آجى سىگارە بىزى
سىگارى چىكىيچە، تىرىئىكە كەم كەم دادانىر
يۈلداشى مفتە وئىرر تازە جواندى نە قانىر
نە بىلىر زىندىگى سى آتش سوزاندا يانىر
اختراسىلە كور اولسون ايکى دونيادە گۈزى
او كى معتاد ائلهدى بو آجى سىگارە بىزى
حوققانى كى گۈرسەن بىر گۈزو وار چوخ بالاجا
گىردىكان جادى اوزو وصل اولونوب بىر آغا جا
ائله انولر داغىيدىپ كوللوغۇ داغلارдан اوجا
اختراسىلە كور اولسون ايکى دونيادە گۈزى
او كى معتاد ائلهدى بو آجى سىگارە بىزى

قوتادغۇ بىلەخ



قوتادغۇ بىلەخ سیاست بىلگىسى،
(علم سیاست) معناسىندا دیر. بو کیتاب
قى بازىلېپ و يازانى ۲۰۰۷ءو سیفەت
اولو خاص حاجىب دىس. کیتاب
۶۶۴۵ سىت دىبر کى دۇردىك قالىپىندە
يازىلىلار. بو کیتابدا عربى و فارسى
چوخ آزىشلىنىلار و فقط ۸۵ دىنه
عربي كىلە اوندا گۈزە دەپىر. سونرا
فارسىلار و تۈركلار بو کیتابدان تقلید
اندىپ و سیاست نامە "پىند نامە" و ها
بىلە کیتابلار يازدىلار. بو اسکى و
بۇسۇك کیتابى ايراندا گىچ محقق
مەندىنس نائىپىنچا حاضىرلاپىلار.

کيم اوتون سینە سینە تىرىئىكى کى سومەھلىپ
سومنوراندا ائله بىل افعى اياندىپ مەھلىپ
لحظه بە لحظە كولو باشىنا گۈيدىن الپىر
اختراسىلە كۆر اوْلسون اىكى دونىادە گۈزى
اوْكى معتاد ائله دى بو آجى سىگارە بىزى
اوزو گۈم - گۇو گۇوهرىر، قان بىنەنەن چكىلىر
يوز ياشىندا قۇجاتك قىدى جوانىن بوكولور
يىخىلاندا يئرە سىگاردى جىبىنەن تۈكۈلور
اختراسىلە كۆر اوْلسون اىكى دونىادە گۈزى
اوْكى معتاد ائله دى بو آجى سىگارە بىزى
ماققاج آتسون اتى يوخ بىرچە سوموک بىر درى دىر
ذىكىدىن، فاتحەدن، بزم عزادىن بىر دىر
مجلسە گىلسە اگر باشماققۇوا مشتىرى دىر
اختراسىلە كۆر اوْلسون اىكى دونىادە گۈزى
اوْكى معتاد ائله دى بو آجى سىگارە بىزى

اوردۇنا اوْردو گئچىپ بورنو اوْلوب مثل توتک
اوْقدر کى اوْزادىپ بۇينو اوْلوب دور چاتى تك
سینگىرین سینگىرینه سورتى داشقا آتى تك
اختراسىلە كۆر اوْلسون اىكى دونىادە گۈزى
اوْكى معتاد ائله دى بو آجى سىگارە بىزى
اوجور اولادى گۇرۇم دەرىپە باتسىن درىنە
دائمى كىذب دئىھەر، دوغرو دانىشماز بىرىنە
ويزىدار ئىودە اوْتون هە نە کى دوشسە گىرىنە
اختراسىلە كۆر اوْلسون اىكى دونىادە گۈزى
اوْكى معتاد ائله دى بو آجى سىگارە بىزى
دائم آتشكەدە تك اوْددو کى آغزىندا يانىر
آبرو، شرم، حىا، خىجلتى معتاد نە قانىر
چىكىنەنە زەرى تولكۇ تكى سانجىلانىر
اختراسىلە كۆر اوْلسون اىكى دونىادە گۈزى
اوْكى معتاد ائله دى بو آجى سىگارە بىزى

دیوان نفات التورك

بو اثرى كاشخارلى محمود
قى بىغداد شەھرىنە عرب
دېلىنە يازىپ دىر. بو تۈركلرین
ايلك گرامىر كىتابلاردى دىر.
كاشغرى بو كىتابدا مىلى تۈرك
لوغى ۲۷۲ آتالار سۈزۈ،
دۇردىلسوڭ شعر، ۴ مەرىئە و نەجە
داستان تېت اندىپ دىر و تۈرك
دېلىنەن صرفىنى كامىل سورىنە
يازىپ دىر. كىتابدا ۲۰ تۈرك
اڭلىنىن آدى و يېلىرى و اوغۇز
اڭلىنىن ۲۲ بۇيۇ (قىلەسى) بارەدە
و فېلىپىدىر. بو كىتاب چالىشىپ
كى تمام تۈرك اتللىرىنىن دېلى
حاقىدا معلومات و ئىرسىن و
تۈركلارنىن ان بىرىشك و دەپلىسى
كىتابى سايلىر. بو كىتاب ايشىدى يە
كىمى مۆختلۇف دېلىلەر ترجمە
اولىوب و ايراندا ايلك دونىه
دوكتور دېپ سايلى بىر كىتابىن يېر
قىسىلىرىن چاپ اتتىشىدى سورا

عاشق قىم جعفرى
(۱۳۶۸-۱۲۸۰)

گونى بولكىسى نين گوند ور
كتىننده دونياسا گلەمىشىدىر. يشى
پتشىلىك و گچىلىك دۇرمانىسى
شمالى آذار ياجاندا گچىرىه رك
آتا-بابا صىنعتى اولان عاشقىلىق
ھەزىنى چوخ ياخشى ازىزە نە
يىلىك ۳۳ ياشىندا يېر داھا دۇرغما
بوردونا دۇن سور، اكتىچىلىك
ايىشلەرئە ياناشى يېر باجاريقلى و
اثالدار عاشقى كىمي جالىشىر
اثالرىنندەن:
اثال منى آتىماز / وطن بولبوليوم،
اثال عاشقىيىم /
عاشقىن قىشىن ياشاسايسىش و
بارادىجىلىغى «آدىنىدا اولان كىتاب
اونسون حاقىسىدا چوخلۇ معلومات
ۋەنىشىدىر.

آى هئروئين

سنى ايجاد ائلئين شخصى قوسا قان هئروئين
ئئيه ائتدىن بشرى غول بىبابان هئروئين
بو سنى تازە چىكىنده داماغى چۈخ چاغىدى
آل گۆز قوتچا دۇداغلار آچىق آنلى آغىدى
سرو قىدى چوخ اوچايدى نە بوجور آلچاغىدى
دئمەدى بس هئروئين كوه قاف اولسا داغىدى
آخ نىچە اينسان اوئور آخرى حیوان هئروئين
ئئيه ائتدىيىن بشرى غول بىبابان هئروئين
ھله مئيدانون آچىقىدى آتىووی مىن قۇوالا
سنى وارد ائدەننин اجدادى گىرسىن ماوالا
سۇي ائلە چىخ ائشىيگە چۈخ سىرەدن قالما دالا
قارنى تىرىئىك قورودور سۇي ائلە سن سال ايسالا
«ايدىز» يىدە قوش اوززووه، اولسا گر امكان هئروئين
ئئيه ائتدىيىن بشرى غول بىبابان هئروئين

ای نوراللهى قوتار ائيلەمە چۈخ طول كلام
شەرا پند و نصيحت يازا گر صباح ايلە شام
گردو گىنبدىدە دايامەزار بو قدر اوّلما عوام
اختراسىلە كۆز اولسون ايکى دونيادە گۈزى
اوکى معتاد ائلەدى بو آجى سىگارە بىزى

نادراللهى

دو كىشور صىديق بى كىتابى كامىل
صورتىدە تۈركىيە ترجمە ائلەدى
و ۱۳۸۳ اختىر ياسىن انسى بى
ترجمەنى نشر اشتىدى.

بو كەنە دە بېرماندا كى دىنلى دار ئىبر
مرد اسگىلەن اىندازە دە نامىرد آرتىر
آرتىق سىنادىقجا دونيانى، من گۈزى دوم
آرتىق جادوشونجە اينسانا درد آرتىر

اوره بىمېز ساخىن، اليمىز اوزان
بىر بىمېز گونشىدە، بىر بىمېز آيدا
گىل بى سەر خەللى آرادان پۈزاق
حىرىتلى حىاتدان، آخى نە فايدا

ايىدىسە اللرىن اللرىمىدە دىرىز
آنچاق اوزاقلاشىپ اوره كىل بىمېز
دېرىزم آگولوم! فايداسى نە دىرىز
بىر تاوان آلتىندا ياشاساقدا دا بىز؟

آبای قوبنبايف
(۱۸۴۵-۱۹۰۴)



آدى ابراهيم ايدى، اما آناسى اونو
آسای چاغىبراردى. آسای قىزاق
تۈر كىچەسىنەنە ھوشلۇ و
دۇشونجەلى معناسى و تۈرسى. آساي
قراقتىلىنىسىمىي پلاتينىك
شهرىنىن جىڭىز داڭلاردىنىن انگىنەدە
دونىيا گۈز آجدى، آناسى تابىكىن
اثلىنىن سردارى ايدى.
آسای اوشا غلىغىدان قىزاق
فرىلكلورلىسى درېشىدەن اویرەندى و
منظوم ناغىل لارى و قراقتاڭىن
آدلانسان خلق شىرىنى بويىشك

ياخشى بير عدهلىرى دەرەدە قوپىدون آوارا
تاپمئياندا سنى هئى باشىنى گۆپسەر دووازا
دوشدو زندانە يازىق يا كى باشى كىچىدى دارا
يا كى آرواد دئىير: «آى قىلى كۆپك گەت داوارا»
نه سينير دار، قىرىلىر ايپ، نه چىخىر جان هئروئين
نئىـه ائتدىـن بـشـرى غـول بـبابـان هـئـروـئـين
گـر نـه اوـلسـا جـلب اوـلـادـىـن اوـلمـاز چـيخـارـى
سوـآخـار اوـزـ آـشـاغـىـ، آـرـخـى اوـزـ يـوـخـارـى
خـالـق دـورـار قـبـلهـ يـهـ سـارـىـ، اوـ دـورـار رـشتـهـ سـارـىـ
بـاغـلـئـىـار دـال طـرـفـهـ غـيـرـتـ وـ نـامـوسـ وـ عـارـىـ
اوـتـورـانـدا دـانـىـشـارـ هـرـزـ وـ هـذـىـانـ هـئـروـئـين
نـيـيـه ائـتـدىـن بـشـرىـ غـولـ بـبابـانـ هـئـروـئـين
گـلـهـ لـعـنـتـ سـنـينـ اـيجـادـ اـئـلـئـيـهـنـ اوـسـتـادـوـواـ
خـلـقـهـ نـهـ كـولـ دـىـبـىـ قـوـپـىـدونـ، نـهـ يـوـمـورـتـاـ، نـهـ يـوـواـ
ارـىـدىـ بـوزـ كـيمـىـ يـازـزـيقـ بـدـنىـ گـەـنـدىـ سـوـواـ
يـانـدىـرـ آـلتـىـنـداـ اوـزـرـلىـكـ، قـوـلـونـاـ بـاغـلاـ دـوـعاـ
گـوزـونـ آـچـماـزـ دـاخـىـ بـوـ خـوابـ وـ خـمـارـدانـ هـئـروـئـينـ
نـيـيـه ائـتـدىـن بـشـرىـ غـولـ بـبابـانـ هـئـروـئـينـ

دئىيرەم آى بالا دور بىر باشۇوى باشلارا قوش
بىر پارا پىيتزا يئىير، سـنـ يـئـ اـقـلـاـ كـلـهـ جـوشـ
يوخ بولون دكتورە گـەـنـتـىـسـىـنـ بـىـرـىـ گـرـ اوـلسـاـ نـاخـوشـ
مـدـوـ عـالـىـ جـىـبـىـ خـالـىـ، قـورـوـ بـهـىـ سـنـ، گـۇـتـوـ بـوشـ
قالـىـبـ اوـسـتـونـدـهـ فـقـطـ بـىـرـ پـارـاـ بـورـقـانـ هـئـروـئـينـ
نـيـيـه اـئـتـدىـنـ بـشـرىـ غـولـ بـبابـانـ هـئـروـئـينـ
هـرـ جـوانـهـ باـخـاسـانـ گـولـ كـيمـىـ رـنـگـىـ سـارـالـىـبـ
اوـرـدونـاـ اوـرـدوـ بـاتـىـبـ گـۆـزـلـىـرـىـنـ آـلتـىـ قـارـالـىـبـ
بـىـرـ قالـىـبـ اـسـكـلـتـىـ توـسـتـوـ جـانـىـنـ چـۆـخـدـانـ آـلـىـبـ
دـايـ بـوـنـونـ زـنـدـهـلـىـگـىـ حـضـرـتـ عـىـسـاـيـهـ قـالـىـبـ
اوـدـاـ بـوـ عـصـرـدـهـ گـلـسـونـ دـىـگـىـلـ اـمـكـانـ هـئـروـئـينـ
نـيـيـه اـئـتـدىـنـ بـشـرىـ غـولـ بـبابـانـ هـئـروـئـينـ
ايـنـدىـ صـنـعـتـلـهـ مـلـلـ گـۆـيـدـهـ گـىـزـرـ كـرـهـلـرىـ
ائـيلـئـيـرـ «ـمـشـتـرىـ»ـ يـهـ «ـمـرـيـخـ»ـ ھـ سـيـرـ وـ سـفـرىـ
ھـلـهـ اـيـرـانـلـىـ يـاتـىـبـ يـوـخـدـوـ خـبـرـدـنـ خـبـرـىـ
داـخـىـ بـيـدارـ آـللـهـمـهـ زـانـگـ خـرـوـسـ سـحـرىـ
نهـ يـامـانـ آـلتـىـنـ باـسـدىـ بـىـزـىـ بـورـغـانـ هـئـروـئـينـ
نـيـيـه اـئـتـدىـنـ بـشـرىـ غـولـ بـبابـانـ هـئـروـئـينـ

ب.

اویسه: ۱۲ مین بیت

شاھنامه: ۶۰ مین بیت

مہابهاتا: ۲۱۴ مین بیت

و ماناس ایسه ۲۵۰ مین بیت دیر و

اویون موختلیف واریانلارین نظرده

آلساق ۱۰۰۰۰ مصراعدان

سووشور. ماناس فیریز تور کلری زن

افسانهسى دیر بو داستان جوخ حجم لى

اولدوجونا گوره اویون کامیل متین

نشر ائتمە چىن بير ايش دیر. ماناسىن

هاچاق يارانىسى بىزه بىلى دىبل امسا

تو تىمىس المەنت (عنصرالرى اوىدا)

اولدوجونا گۈزە اویون تارىخى زىن

جوخ اسکى زامانلارا عايدى اولدوغۇ

حدس وورولور.

نظامىيە، دارالفنون، رشدىيە

مدرسه‌لارى

دەمك تور کلر اىسلام دونياسىندا

و ایراندا اوج ي قول علم و بىلەم

اوپىرمە ك ساحه سىنە بؤيووك

وېرجاگىين فورى يېخىرسان اياق اوستە دورانى
كاراتا، كشتى گىر و فوتبال و زنجىر قىرانى
وزنه بىردارلارى، ژىمناستىكى، هارتىل ويرانى
كۈھنە مىس مجمعەنى، فرشى وسطىن جىرانى

بو نە اىشدى گۈرسىن خلقە ال آلتىان ھئروئىن
ئىيە ائتدىن بشـرى غول بىبابان ھئروئىن

نه بىرين سير ائدىسەن سەن نە قارىندا قالىسان
دولۇسان معدىيە، بؤيرە كىلرى اىشدن سالىسان
چكىسىن قدرتىينى غئيرتىن الدن آلىسان
سوتىدادا آرواد ائدب باشىينا چارقات چالىسان

يېخىلىپ جوبدا اوڭور بىر گئچە بى جان ھئروئىن
ئىيە ائتدىن بشـرى غول بىبابان ھئروئىن

چوخ نوراللهى بى آغدان - قرەدن ائنمە گلە
دىنى دىناره ساتانلار بىرەنلى وئردى سئەلە
چىكى گىنە بى جەمانى اوزونو دوتىدو يئلە
داخى زىرنا پىلەمە دردۇوى دى اهل دلە

شura چارداغىنى يىخدى بى طوفان ھئروئىن
ئىيە ائتدىن بشـرى غول بىبابان ھئروئىن

بىزىم اولاد وطن حقوققانى ايجاد ائله‌دى
ائوى آباد اولا چوخ ائولرى آباد ائله‌دى
بىر نفر مىن نفرى اورگىدىپ اوستاد ائله‌دى
سيگار و بنگ و حشىش تىرىئىكە معتاد ائله‌دى
نشئە حالىندا گئدىر مەرىخە اوغان ھئروئىن
ئىيە ائتدىن بشـرى غول بىبابان ھئروئىن

بىرده بى تازە جوان دوز گئدە بىلمىز يوڭۇنو
يان - يانى گاھ گئدىرى عرضىنى گاھى طولۇنو
آمما بعضى سى سودان ياخشى چىخاردىر چولۇنو
آسلئىيپ گەردىنە دىمىلىان بىر قوڭۇنو

ترەينالدا دىلەنير دىدەسى گەريان ھئروئىن
ئىيە ائتدىن بشـرى غول بىبابان ھئروئىن

گل بىر آز رحم ائله بى ملت ايرانە كىشى
دونيادا ايندى يە جك كيم گۈرۈپ آخر بى اىشى
قۇچچولوق ائلىئىهن اركىلارىمېز اولدو دىشى
كۆچەدە گۈرۈم اوڭون يېخىشىدىن چاقوکشى

چوخ تلاش ائتدى دورا اولمادى امكان ھئروئىن
ئىيە ائتدىن بشـرى غول بىبابان ھئروئىن

دوشونجه لر كىيابىدا دىئېلر و آباي
بو كىتابىدا اۇز دوشونجهلىنى ييان
ائىدەرە ك يېر جراح كىمى قىراق
ائلى نىن كوتۇرۇ و سەتلىرىنى
جراحلىق بېچاقى نا اوغرادىپ كى
دالى ساحلابان سەتلەر، عنەنلەر و
ايغانلارى كىپ آتسىن.

ماناس افسانەسى (دونيائىن ان
بؤيووك داستانى)



دونيائىن بؤيووك افسانو
كتابلارى:
انه ئىد و ايلىاد: تەخىتا ۱۰ مىن

نوحه خوانین سوزلری

گینه بو طبع گلیر سینه‌د هئی پیچ و خمه
وئه بیر پند و نصیحت بو گون اهل ظلمه
دئیه: ای پست فرومایه نئیه کج گئدیسه‌ن
خلقین آماج ائدیسین قلبینی تیر ستمه
متن تاریخه کمک‌دی شعرانین قلمی
نه جسارت‌دی گئده ائیلیسین اهل قلمه
یاحسین سسلنی سن شمره اطاعت ائدیسین
چیخیسان بیر آغا جا الی بیرین سیلکه‌له‌مه
سنہ نه! بنگ وحشیش یا هئروئیندان یازیرام
چکیسن اوستومه جلاد کیمی فوری قمه
بی حجاب آروا دا بونداندا بترا سوز یازرام
قوئی منه کوچه‌ده آغزین اییر، ایسین سلمه
دئیبرهم معتادا دور آینا دا بیر رنگووا باخ
داخی بس دیر بو قدر باشووه چوخ کول المه

حیف او لا دهره سوز قانمیان انسانین اگر

فرقی یوخ آغزینا بارماق وئره‌سن یا کی مهه
ناخلف او لسا بیری نوحه خوان او لماز گوزلیم
نوحه خوان بیر کس او لار کی ننه‌دن دوز سود امه
اوره‌گ آئینه‌سینین گردینی پاک ائیله‌مه‌سون
آغلام از لار سوزوه، باشووه ویرما قره‌مه
نوحه خوان بزم عزا با گچاسینین بولبولودو
ایه بولبول دگیسه‌ن کورپه بیزو تک مله‌مه
نوحه خوان آغلیا هم آغلادا چوخ لذتی وار
گوز یاشی پلکده او خشار گولون اوستوند نمه
نوحه خوانین قاداسین آسسام اور کده یثری وار
وئرمه‌رم بیر توکونو جمشید ایله جام جمه
مجلس آل بی‌بمرده ریاست بئریمز
کیم بورا گلسه اگر کی، گرگ او لسوون خدمه
اول آدایینی بیل مجلسین او تدان گئچ او تور
بو سوزو دالدادا حتی دئیبرهم او ز دهه‌مه

سلجوقلار و دیل

سلجوقلار اوزلری تورک او لاراق
عرب و فارس دیل لرین رسمی
اتشیدیلر، آمما ۶۵۶ ق فارامان
اوغلو قونیه‌لی محمد تورکجه‌نی
رسمی دیل اعلام ائله‌دی: «بوجوندهن
سوئرا دیواند، در گاهدا، بار گاهدا،
مجلده و میاندا تورکجه‌دن باشما
دیل قونوشلما یا جاقدیر!»

کوراوغلو



کوراوغلو کیم‌دیر؟ بعضی ائر اونو
اسفانه وی شخصیت بیلرلر و بعضی لر

آددیم لار آتیلار

سلطان آلب ارسلان زمانی ۴۴۴ ق (۱۰۶۶ م) او سلطانین طرفیندن
بغداددا نظامیه مدرسه‌سی سالیندی.
بو مدرسه‌یه بازارلار و
کروان سارالار، حمام لار و تارالالار
وقف اندیلیمیشدر. نظامیه لر اصفهان،
نیشابور، بلخ، هرات، بصره، طوس،
آمل و سلجوقلار مملکتی نین
چشیدلی شهرلرینده قورلوموشدو.
نظامیه مدرسه‌لرینده دینی
درس لرله یاناشی ریاضیات، نجوم و
دلیچی لیک ده او خونورد.
بعدادین نظامیه مدرسه‌سینده
آلتی بوز مین آل یازما کیتاب
واریمیش.

مدرسه قورماق سنتی سوئزالاردا
تورکلرین ایچنلده ایزلنده و امیر
کیر دارالفنون مدرسه‌سین و میرزا
حسن رشیده ایرانین یئنی مدرسه‌لرین
قردولار.

تاریخی، حتی اونون علیو اولماسیندا
ایشانه شاده واردیسر، هارالیدیر؟
نور کیم لی لر دئیسلر: آنادولودا
دوغولوب آذربایجان لی لار اونو اوز
فهرمانلاری بیلرلر، تورکمن لر و
قزاق لار و ... اونسو اوزلریندن
سایپلار، الیه ارمی لرده بو آدادایر
باداق آتیلار و کوراوغلو نو اوزلرینه
چیخیلار. گورجو لرده آجیتلاری
گله بیب بیر کوراوغلو لاری اولا
و نهایت کوراوغلو در همه تورکلرین و
تورک دونیاسی لین دیر:
او هانسی میلت دیر بیر بیزوک
سیدیر

مین بیره بولونوب یشه ده بیردیر؟
آجاق کوراوغلو دونیادادا آرتیق
تائیتب دیر و "لانک فلو" آمریکالی
شاعیر اونون حافظیندا «روشن بیگین
آتلیسی» آتلی بیر شعر دنیب دیر و
آفریقادا قورتولوب قالمیش تورک
افسرلرین نوه‌لری ایشی اوردا
«الکراگله» قیله لرین تشکیل و ترمیملر.

بو عزا بزمیسدی بیجا دانیشیب گولمه گیله ن
تفربیه گئتسون اگر گئت گیله پارک ارمه
قیرخ بیره چاتدی یاشین هرزه و هذیانی بوراخ
چکمه بو ملتی گاهی سولولیا گاه دئمه
گر حسین نوکری سن دوز یو لا گئت دوغرو دانیش
آللاهی ئ ترک ائلئیب ائتمه عبادت صنمە
ای نوراللهی او خو شعرووی اھل ادبە
سامە با سوْزلر و در همه یا کی درمە
باش آغار دیقجا وی رار زنگ خطر گئتمە لی سن
عمرووین قالدیقى بنزه داغین اوستوندە چەمە

جومه‌بازار حکایتی

بو گلشنوو یئتمیسین آفت جومه‌بازار
وار سندە عجب ذوق و ظرافت جومه‌بازار

بازاره او گون گلمیشیدی بیر بؤیو بسته
قاشلاری کمان، سورمه لی گۆز، بلرى پسته
دوشموشدو عاشيقلار، دالینا دسته به دسته
گئرسئیدی اولو فورى دوراردى ایاق اوستە
چون غالب او لاردى اوئنا شەھوت جومه‌بازار
مغزیندە عقیل، او زده حیا، باشدا چادیر يوخ
دالدان سارى توک روسى آلتیندا او لوب میخ
مانتو گئیب آغ شالواریلان دؤرت يان آچیخ لیخ
چوپان تک آسیب چئگینىنه بیر كۆھنە داغارچیخ
گئر چیخدى اوزوندن نئجه میللەت جومه‌بازار

ملا مهرو علی فدوی
(۱۱۸۲ - ۱۲۶۲ ق)

ملا مهرو علی تبریزی خوئی زنوزی
آدیلا تائینان شاعیر، زنوزدا دونیابا
گۆز آچب، سونرا خوی، خوراسان،
اصفهان و نجف شهرلریندە درس
او خوبوب و اجتهادا چاتمیشدیر.
ملا مهرو علی اوچ دیلە شعر
دئیب. آنما اونون بیزوک شاه اثری
ساییلان «نادعلیما مظہر العجائبات»
شعریدیر کی عترقادان هنداوستان
کیمی اونون آدین دیلە سالیدیر.
میرزا علی اکبر طاهرزاده
«صابر» (۱۲۷۸ - ۱۳۲۱ ق)



آذربایجانین بیزوک شاعیری
شامانخى دا دونیابا گیلسیدیر، دئیلە

شاماخی ایکی بپیوک شاعیر دونیایا
تقديم اشميشدري، بيرسي نسيمي،
ابكچجي سی صابر، علامه دهخدا
پازير: صابر کلاسيك شعريله،
چاغداش شعرین آرسيندا يير پپيوک
چالا قازدي کي داهما كيمسه او
چالادان گتری يه قايدا يلمز»

صابر سعد عظيم شيروانی نين
مكتبه اوخويوب و سيد اونسون
شاعيرليک حيسين يلستان سورا
اوندان ايسته ميشندي اوخودوغو
فارسجا شعرلري تور كجهه يه
چونيرسين، آنچاق صابرین
آناسی ایکی ايلند سورنا صابری
مكتبدن آيرىپ و اونسو اوز
دو كائیدا استلهمه گه مجرور اشدري.
صابر دو كائدا شعريز يپ آمسا
آناسی اونسون شعر دفترينى
مطبخده سئچيلمزدى گئجه آروادى جيندن
ايندى باخىر آشپازخانادان گلينى اوپىندىن
هر هفته دوتور جشن و ضيافت جومه بازار
سېچەر كىن شعرىنده داوام

هر الگونو گۇندردى بىزە ملت اورپا
گۇردۇ شەھرى كىتدى داخى اكمەدى آرپا
گىلدى اۆز آدین ايندى بە يەنمىر مىشە زەرا
دۇندردى رقىيە آدینى قۇيىدو آزىتا

بو چىخدى اۆزوندىن نەدى علت جومه بازار؟!
حقييم وار اوتنا ياخشى - يامان هر نە دئىهم من
گۈيدن باشينا قلىپيرايлен كۈول الەيەم من
يا كە دەسى بورنونا دالدان پىلەيەم من
ياتسا قولاغىنidan يا پىشىب سىلكلەيەم من
دور گۇر قىزىو يات گىلە راحت جومه بازار

يازيق غلامىن كىتىدە دوتولدو گۈزو تىيندىن
يوز ايل ياشادى جوجه كىمى چىخىمادى نىيندىن
مطبخدە سئچىلمىزدى گئجه آروادى جيندىن
ايندى باخىر آشپازخانادان گلينى اوپىندىن

هر هفته دوتور جشن و ضيافت جومه بازار

بازارى بو نوعى گۇرورەم قلبىيم اولور قان
دنيا دۇلانيير باشىما مانند دىگىرمان
بىلەم نئىھە آخر بوجونە قالدى مسلمان
ھە ملت اوياندى بىو چكىپ باشىنە يۈرغان
دورماز يوخودان تابە قيامت جومه بازار
ۋەل - وئەل دۇلانيير اۇرتادا بازارى قاتانلار
انتر كىمىمى هئى بىر بىرىنە قاش - گۈز آتاناڭلار
بىر ياندا دوروب نۇرە چكىر مىوه ساتانلار
يىكسىر اويانىر بىو سىسە ئۆلۈرددە ياتاناڭلار
پول سوز، اولاجاق گىلسە خىجالت جومه بازار
قارپىز «كىيلو اوج يوز تومىنە» كىيم چكەچكدى؟!
يۇخسول بۇغا زىن هئى اوزادىب هئى چكەجكدى
گۈز ياشىن اوزە مىوه يە خاطر تۈكەجكدى
بۇستانچى دا بوندان بئالە خىشاش اكچكدى
گىزلىنىدە اولور چونكى تجارت جومه بازار

هر آندا باشیمید بر.
مهند اوچ با خیمدان بیزیم ادبیات
ارجحیمیزه اونسلی سایلیر.

اوستاد شهرباری
نووینیست لرین لیندن آلب،
ور کجه شعر دنه گه تشویق
تک شهربار اوژ بویسوک

شاهاکاری سایلان سنهنده
شهرین سنهنده خطاب یازبیدیر.

۲. سهند چاغداش مبارزه شعرلینده
بیوک بیز تونور:

آنجاق بیز سزروم وار منده اینسانام
دیلم وار، حلقیم وار، بوردم بورام وار
بیندزن جیخمامشام گوهه لک کیمی
آدامام حقیم وار اثابیم اویام وار

۳. سهند ۵۵ه قرقود شعرلینده
نفسمه چکیب و سازیمین سوزو آدیندا
جایا و تریدیر.

قاصدی داخی خیر و برکت تاختا - طاباقدان
دای جینی شفاسین آلا بیلمز بو اوچاقدان
معلوم اوچورى قىش بو ساياق گلسه قاباقدان
شاختا سالاجاق ميللتى چ ئوللرده آيادان
وار كىمده نفس چكمگە قدرت جومە بازار
بىر دوز چالىشان كل خلايىقىدە آرىدى
ايىشلەدى جوانىدى قوچا ياكە قارىدى
گولدن گۇئتورردى شىرهنى هرنە وارىدى
نه ايندىكى تك، خالى شكر رنگى سارىدى
انسان اوتنا اورگىتدى خيانىت جومە بازار
وارلى، كاسىبىي ايل دونومو يادە سالاردى
قارداش باجىي يا چىللەدە بايراملىق آلاردى
گۇرسىدى باجىي قارداشى دوز مثلى يالاردى
مس مجمعينى نعمت الوانى قىلاردى
هاردا گۇۋەھسەن قالدىي او نعمت جومە بازار

بعضی سی بو آل - وئرچى لرین چوخ حجمت دی
هر حقوقایا هر حيله يه هر فنده بلتدی
يوردون داغيدار مشترى گۇرسە نابلتدی
آخ كسبىميمىز اوتدان دېيىرىك بى بىرگەت دى
شىطان دادا يوخدو او مهارت جومە بازار
تەھراندا نسيم شهردە وار بىر جومە بازار
هر وقت اولا بىر نابلد او حضرتە زوار
اول آلاجاق دورەسىنى جىب بىر او شاقلار
بىر ظولىم ئىلەرلەر حالىنقا قارغالار آغلار
قالماز داخى جسمىنده كسالت جومە بازار
اوتدان آلاجاق دورەسىنى بىر نىچە دلال
آق خال، قره خال، نعشه چىن، فالچى و رمال
بۇز سېرچەنلى بولبول يئىرینە رنگ ئىللىيپ؛ «آل!»
يا كە وورا جاقلار اولوسىن اول، قاليسان قال
اوردا ئىللىيپ چۈخلارى رحلت جومە بازار



دیرلی چاقداش شاعیر مراغه‌ده
دونیایا گئوز آجیب، تبریزد شاعیر لر
مجلسنه اشتراک اندیب سوزنا

میرزا جلیل محمد قلی زاده
(۱۳۲۰-۱۲۲۴)



ایندی چؤره‌گی خلقه یاپان «قوم»دا امیردی
سنگک پیشیریر یاری یانیق، یاری خمیردی
هاردان چکچک معده، مگر داشدی دمیردی؟!
هر گون گندیر «آنتسکوپی» یه تازه تمیردی

حب آتماق اوْلوبدو بیزه عادت جومه‌بازار

خائین آدامین وقتی یتیشسه باشا تویدو

دوشمن دری سین توتدو گئورورسن دیری سویدو

آللاه نئجه گئر صدامی پیس گونله قویدو

آمریکا اوتنون قارغا کیمی گؤزلوبن اویدو

عالم آلا اوتدان گرک عبرت جومه‌بازار

اشعاری سورالله‌ی یتیردون نئچه بنده

آرخین سویونو با غالا اوژهن دن گله بنده

هر شاعر اوژون بیلسه اگر تانری یا بنده

بیراهه گئدن شخصی چکـر شعرا‌یله بنده

دیللرده اوـلار نقل حکایت جومه‌بازار

نخجوانین تهرم کندینده دونیایا
گوز آچیب.

آتا-بابا لاری خوبلو اولموشلار.

میرزا جلیل روس، فارس و سورک
دللرینی دریندن بیلرمیش و

معلم‌لیک شغلین اوزونه سنجیشیدی.

و ۱۹۰۶-دا ملا نصرالدین نشریه‌سین
نشر اندیب و بو نشریه ایله آذربایجان

و ایرانا بیلوبوک اویاتیش یارادیدیر.

میرزا جلیل دونیا شهرتی بیر یازیچی
سایلیر و اوندان نئجه نمایش نامه و

حیکایده بیزه یادیگار قالیب کی هر

بیریسی اوز نویسه‌سینه آذربایجان

بیر حکایت

قلم یاز بیر حکایت روزگاره
الیمده غیر یازماق چاره یوخدو
او قدری نفترتیم وار بو جهانه
الیم تیتریز اوره کده یاره اوخدو
منیم قورباغه تک قارنیم قورو لدور
حاجی قنبر یئیببی دی قارنی توخدو
اوتون بیر گؤز دوکان واردی الیندە
سحردن آخشاما باشی شولوخ دو
گئجه گوندو ز منیم درد و ملالیم
اوره کده چالخانیرو سان کی تو لوخدو
نئدیم چاره سوروشدوم قیمتیندن
دئدی مین یوز تومن دیرپز تو و قدو
دئدیم بیر آز منی ساخلا نظرده

ادیاتیندا بیلوبوک تائیر بوراخیلار.
میرزا جلیل باکیبا دونیاسین
ده بیشیدیر. مشهور ملا نصرالدین
فیلی محمد قلی زاده‌نین اوشا قلیقی
حاقدا دوزله‌لیب دیر.

تیکمه داشلى خسته قاسیم
(۱۰۸۱-۱۱۵۷)

اوچانین (بستان آباد) تیکمه داش
کندینده دونیایا گوز آچیب،
کنلارینده سورنا اردیلین شیخ صفو
مسجدینده درس او خوبی‌بیور.
داغستان اسفل اندیب و داغستان
قیزی آدلی مشهور گراپی مین اوردا
پازیدیر. داغستاندان قایداندان سورنا
قوم و نجف شهرلرینه گلیب و
ایسلامی علم لرین او خوماسین
بیتربیدیر. خسته قاسم افز خضی ایله
فران کریمدن نئجه نسخه کیتابت
اندیدیر. نجفدن کنلارینه قایدیب و
اکچی‌لیک ایله گون
گنجیریب و اللہ اوردا دونیایا گوز

یوموبدور.

خسته قاسم آذربایجانین عاشق

شعرینه چو خلو ده یشیکلر گیریب و

بیر یشی سپک قوروبیدور.

اوون اوستاد نامه، تجسس و قیفل

بندلری معروف دولا ر.

گنجعلی صباخی
(۱۳۶۸-۱۲۸۵)

چاغداش نتری میزین آناسی



گنجعلی صباخی ایران
آذربایجانیندا مرندین «میاب» کنندینده
دونیا گلیب.

آناسی اونلاری باكى يسا آپاریب

سننه همسایه یم ائومیز یووخدو
گورورسن تیتیریرهم یارپاق مثالی
بولا سال قنتر گشیدیم قیش دی سووخدو
اوزون بیل وجدانین هر جور چکیرسن
کیلودان وزنی آزدی یا کی چوخدو
او گون گلمیشیدی چون بیت خدادان
یئنه سرنیزه سین بیز ذره سوخدو
دندیم ایمانون اولسا بیسر قاشیق و ئر
دندی قارداش جانی بیر دامجی یوخدو

فحله ایله باقال

دونن آخشم گینه گوردوم کوچدهه غوغادی
روز محشر ائله بیلدیم کی او گون برپادی
هئی قاچیر آرود - او شاق دؤره و بیرب پیر و جوان
بیر نفر کارگرین عرشه چیخیب فریادی
سارالیب رنگ رخی، قان دوداقیندان چکیلیب
روز روشن گوزونه مثل شب یلدادی
ایهال الناس! دثییر: آخر منه امداد ائله یین
قویمیون باشیمی ذبح ائلیه بو جلادی
بیول کسن تک من بیچاره‌نی بو لخت ائله‌دی
هر نه فریاد ائله دیم دادرسیم اوْلما دی
بوندان اوج دفعه بیخیر بو حاجی باقال اویمی
بیره دؤرد وئردی منه قندی، چایی، هر زادی
قوخوموش شور پنیری وئردی منه مین تومنه
بئله قوربانوز اولوم آخ بو نئجه سوودادی

و باكى دا تحصیل آلپدیر او ردا
دیل و ادبیات دانشکده سین
قررتارمیش و اورتا مکتب «بیرونستان»
مدیری او لموشدور.

آنچاق او زمان ایرانلی لاری
باكى دان سیری یه گوندەر نه
صباخی نیده سیریه تبعید اندیلر.

اوستاد مودور صباخی کالخوزلاردا
پش آلماسی اکیب، یونجا داشیب و
ها بنه ایشلره مجبور او لموشدور. او

اوزن گونلریم کیتاینداد بوس چتنین
گونلری آچقلا ییب دیر. آنچاق

اورزون ایل لرده سونرا صباخی آزاد
اولوب و ایرانا قایدیب دیر و
ایل لرینده تبریزده بیشه وری زمانی
تو روک ادبیاتی نی تدریس اندیسیدیر.

آنچاق بیشه وری سیناتدان سونرا یته
ایرانی چنوبونا تبعید اولوب و سونرا
تهرانا قایدیب اوردا عکاسیق ایشینه
مشغول اولاراق اوز اثرلرینی تالیف

اندیسیدیر.

صباخی نین اثرلرینده:

اوزن گونلریم / شعریمیز زامانلا

آددیملایر / قارتال / حیات فاجعه سی

تئل لى (ازرى)
اسلان قادين

مشروطه انقلابىدا (۱۲۸۵) —
جي ايل كى شاه فوشون
مجاھدلرى محاصره اتمىشدى،
مبازلرین قرار گاهىنى يير يارالى
گىردىلەر، تە قىدر ئۆپلىرى دالىدا پارتى قوى
ۋئرسە زندانە سىنى كىملەر ائدر امىدادى
قازانىب رشوه پولوبىلان يا گران ساتماقىلان
أوزو گىتسە حاج آقا صرف ئىلئىھە اولادى
يۇزمىنى بىش مىنە هر آيدا وئير نفعىن آلىر
خط چكىپ آخرته، طالب بو دنيادى
مردمون ناموسونا تىرىينى قاش - گۈزلە آتىر
دۇغمۇيوب مادر عالم بئله بىر سىيادى
شىطان آلنىندا گلىب سئرچە كىمى لابه سالىب
حىلە گولىكىدە اوّلوب تولكولرین اوستادى

ستارخان اوئسون گۈزلىرىنى
يومىوب دىشىدى: «قىزىم بىھە
ستارخان اولموشدو كى سىن
ميدانان گلە سىن»

تورك طايفالارى اوغوز اتلېيندهن

يات: بو طايغا زىنگان / اوائل
شپراز / شهرىار و عراقين كركوك و
تۇز (دوز) منطقەلىرىنده ياشاماغىدادىر.
دە قورقوت، ملا محمد فضولى بو
طايفادىنيلار.
و ساوانىن مقصود آباد، ياتان،
سامان، چال فخلە، مېچىتكى، دروازا،
فيلات باغى، دخسان، آق داش،
جوشاغان كىدلەيشىدەن تشكىل
تايپىش بىر منطقەنىن آدى ياتستان
آدلاتىر.
افشار: اوغوز اتلېيندهن اولان افشار
طايپاسى فەرنەنگ معن «بن بازىرىغىنا
گۈرە ئىرانىن چوخ منطقەلىرىنە
واردپىلار، نادرشاھ افشار بو طايفادىنيلار
قارا گۈزلى: بو ائل يىگىدىلى اتلېين
بىر طايپاسى اولموشدور، بو ائل
همدان / شىراز / فراھان و تىرىش
اولكلەرنىندا ياشابىلار
خرمشاھى ييات: بو ائل ييات

اولىين صف دە دورور هر گئتجە هنگام نماز
ديمدىگىن مەھرە ووراندا ائله بىل قارغادى
هر «ولاالصالىنە» بىر رىع گۇروسن ضۇووها چكىر
بلکە مردم دئىيە لر گۈر نئجە باتقوادى
قايىداندا گىنە دؤرددىلى تو تور دونيانى
بىلمىر هئچ هانسى گونو دول قوياجاق آروادى
زالو تك قۇئى هله سۈرسۈن فقراتىن قانىنى
قىز يئسىن ھر گئتجە سىچىسىن گۈرۇندا دامادى
بو گرانىقىق «بىزى شلوار» كىمى قۇئى خلقى سېخا
او جەنمەن دە ملاقات ئىلئىھە شىدادى
بعضى لر صبح و مسا درەم و دىنارى گزىر
بو نوراللهى اوّلوب شعر و غزل معتادى
مرغ طبىعى پر آچان واختا كى جولانە گلىر
فلە ئى شعره اوچاندا ائله بىل عنقادى

لحظهە بە لحظە بونون قىمتى افزايش ائدير
خلق ايچىنده بۇ بادمجان نە قدر اولادى

آغزىنى بىرددە آچاندا دىدىم آهستە دانىش
حاج آقا ئىلەن طرف اولما هدفون بى جادى

ياش قۇووق تك گۇروسن بۇرۇنۇ اوتون باد ائله بىب
اوتدَا گۈرۈن كى باشوندا چۈمەقىن توولادى

أوزو بىر پوللو آدامدى دالىدا پارتى قوى
ۋئرسە زندانە سىنى كىملەر ائدر امىدادى

قازانىب رشوه پولوبىلان يا گران ساتماقىلان
أوزو گىتسە حاج آقا صرف ئىلئىھە اولادى

يۇزمىنى بىش مىنە هر آيدا وئير نفعىن آلىر
خط چكىپ آخرته، طالب بو دنيادى

مردمون ناموسونا تىرىينى قاش - گۈزلە آتىر
دۇغمۇيوب مادر عالم بئله بىر سىيادى

شىطان آلنىندا گلىب سئرچە كىمى لابه سالىب
حىلە گولىكىدە اوّلوب تولكولرین اوستادى

طاپاسى نىن بىر قولودور و اصيل
آدلارى خوارزمى تاھى بايات
اولمۇشدور.

قىدارالى: پروفوسور زەنباي نىن
دىنلىگىش گئۋە اىسرائىن «قىدار» /
خىتابىدە/ شىستەر و ياشىغا
اولكەلرىنده ياشامىش لار و
ئەنراين ياخىلىتىدا كى «شهرىار»
منطقەسى نىن «سلطان آباد»
كىنى نىن يېلى اهالىسى نىن
چوخۇ قىدار ئايىلدەن دىرلىر.
زەنباي بىر كىلەنى قىدرى ثىت
ايدىدىر.

باھارلى (بەھارى): بىر ائل هەمان /
ساوا / اراكىڭىزىنەن اولكەلرىنندە
ياشابىرلار. باھارلى ائلى تۈركىون
قىدىمى ئىل لەرنىن سايلىرى.
بورجاڭۇ - قارا باپاق: بىر مىھەر و
قىدىمى ئىل اىندى سولىدۇر(قىدى)
منطقە سىنەن ياشابىرلار.
خرقان (قاراقان): بىر طایفا قىزوين /
ەمدان و ساوهەن ياشابىرلار.

بىر مرىض، يۈز نسخە

گل رنگىمە باخ گۇر نىچە آرۇاد سارالىبىدى
دىرىناق گۆپىرىپ، غنچا دۇداغلار قارالىبىدى
بىللمىم نىچە درددى منى بىر حالە سالىبىدى
باشىيم گىچەلېر اوڈ كىمي تىبدن يانىرام من
كىچ توخلۇ كىمى دۇورومە هئى فيرلاتىرام من
بورنوم ائلە محكىم دوتولوب مثل كېپىرىدى
ھئى آسىرىرام سن دېيىسەن قۇرخما قىبىرىدى
دىشلر دوشوب آغزىم ائلە بىل كۇھەنە قىبىرىدى
بىر آينا گىتىر گۇر نىچە بختون ياتىپ آرۇاد
گۇزلىر سۈكۈلوب، اوْرۇدوما اوْرۇدوم باتىپ آرۇاد

بو سانجى منىم قارنىمى پۇرسوق كىمى قازدى
ھئى دوكتورە گئندىم بىر آجي حېلرى يازدى
بس كى يىئىم آخىرە منىم كەھلىگىم آزدى
ھەر ماينادا بىش مىن تومۇن آخىرە ھەدردى
بىر نسخە يازىپ دىر منه اعلان خطردى
بو مۇبتىدى دوكتور ائلەدى خانەمەن ويران
دای عزرايىلىن پىنجه سىينە گەچدى گەربان

اوّل گئچەسى سا خلا منه شام غەربان
جزئى عملە وار - يۇخومو آلدى وطن سىز
رحم ائتمەدى ايندى گەندىرىم قبرە كفن سىز
دوكتور دگى و آللە بىر شىرىن جان آلاندى
سالىم آدامەنلىلى جورە دردە سالاندى
أت بايتالى تك، ياخشى داماردان قان آلاندى
بىر دەن يانىما اينەنى ظالىم ائلە باسى
آمپۇل دەگىل اوْغۇلان بىر ووران تىر خلاصدى

شېسترىلى ميرزا على
معجزى (۱۸۷۳-۱۹۳۴)



16 ياشىندا آتاسى وفات
اندىب و قارداشلارى اوتسى
استانبولادعوت اندىيلر. شاعير 16
اىسل استانبولدا ياشابىپ و اوردا
تۈركىون دېلى ئىلە درىندىن تابىش
اولسۇر و غۇرىسى ادبىيات: رومان،
حکاىيە، يىتى شەھر و ... اوردا
تائىشلىق تايپر.
استانبولدان بىر ياشاشېستەر

فایدیب و ۳۰ ایل هنچ بیر بیزه حتی
تبریزده گشته میباید.
معجزین شعرلرینه ان چوخ
گؤزه چاریان قادیلارین
حاقلاریندان دفاع ائمکدیر و
معتقددیر اگر خانمیلار آیدین و
ساوادلی اوئلامسالار، آیدین و
دوشونجهلى اوشاق نربیت اندە
ییملزلە:

تکذین جهلى اوئلاماساز زايل
اوغلۇ اوئلاماز تمنە مايل
بونا گۈزىرە دە شبىستەد چوخ
چىتلىكىلە بىر قىز مدرسه مىي
آجىيدىرىپ، بىر مدرسه ايشدى
«پورالدخت» مدرسه مىي آدالىپ.
مېزرا على معجز اذربايچان طنز
شعرى تىن بيرىنجى شاعيرلرینەن
سايلىر و اوشۇن دېۋانى دفعەلرلە
ايراندا چاپ اولىپىدور، معجز علىنى
اکىر صابرین اپىلە بىتلەرین دەن
اولوپىدور، اما شعرلری نىن
اوخوبىانى صابردىنە چوخ
اولوپىدور، دوشونجهلى شاعيرمېز

هر كيم گئىيپ آغ كۆينىگى اولدۇ بىزە دوكتور
قوىيدو گۈزۈنە عىنكى اولدۇ بىزە دوكتور
هر يئرده كىچىل دىللىكى اولدۇ بىزە دوكتور
آزمایش ايلەن عكىس منى سالدى چۈرەكدىن
آخ كىيمى سئچە فصلەنى ايندى بىزە كدىن
بعضى دئىيرى «گلمە» گلىبىدىر اورە گىنەن
دللك دئىورى قۇي قان آليم شاھرگىنەن
فالچىدا دئىير چايدا ووروب جن كورە گىنەن
اوڭىدە يازىپ بىر دوعا اون مىن تومن آلام
كىسمت كىسرەم بىرددە سنى آينيا ساللام
سلمانى دئىير: «سققلى ويير رنگىن آچىلىسىن»
بقال دا دئىير: «بال - كره يى ئانگىن آچىلىسىن»
ائىدمانچى دئىير: «ورزشە گل چىنگىن آچىلىسىن»
عطار دئىير: «قورددۇ بو قارنوندا اولان پىچ؛
دارچىن چاييلان دملە هە آخشامدا بىر آز اىچ»

خرافاتچى لارين البىدەن قاچىپ و
شاھردا باجانساغى نىن يانىسا
كوجۇپ و اپىل ياسارىم اوردا
قالىقىسان سۇنرا غورىپت ائلەدە
وفات اندىب.
باياتى

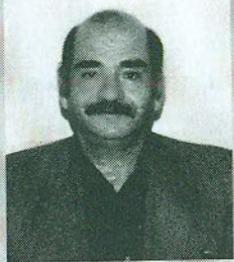
عىزىزىم وطن باخشى
گىنەمە گە كىنان باخشى
گۈرمىگە شىرىپ ازىلە
اولىمكە وطن باخشى

اوستاد يحيى شيدا
(دوغوم اپىل: ۱۲۸۳ ش)

تېرىزىن چىرنىداب محلە سىنە
آنادان اولوپىشىدۇر، آناسى
مشروطەنەن مجاھىدلەرنىن
ايميش، اوستاد شىيدا تېرىزىدە درس
اوخويىسوب و ۱۳۱۹-دان شىر
يازماغانلىكىپ و ۱۳۷۷- جى
اىلسىن مطبوعات دۇنياسينا قىدم
قويمۇشدور، يحيى شيدا چوخلۇ
آذربايچان نشرىيەلرلىك امكىداشلىق

قصاب دئىورى گل جىڭر آل يى سنه قاندى
ايواي دئىيرەم مشدى آدىن دوتما آماندى
بىر دست جىڭرىن قىمتى قانداندا گراندى
بىچارە كاسىپ بىر كىسە دردىن دئىيە بىلەمز
سەھلىدى جىڭر هەچ گۈبەلە كەدە يئىيە بىلەمز
عاليم دئىورى گل سنى من ائيلەيىم آگاھ
ايستر ائلئىيە بىنە سىنى ايمىتحان آلاھ
باخ: «ايوب»ون اوصادىفینە چوخ چىكمە گىلەن آه
صبر ائيلەدى دۆزدۇ نئچە گۇر درد و بلايە
چەئللەرەدە گۈزىپ ائتمەدى بىر ذرە گلایە
آرواددا دئىير دور اياڭ سا آى گونو قارە
لازمدى شهردە سنه بىر كۆھنە سوارە
آل مىن دولاناق گزىمك ائىدەر دردۇوه چارە
اولسۇندا سىنىن روحووا رحمت دئىيەرەم من
دئورد آى قوتارىب جامەمى وصلت گئىيەرەم من

صمد مرادی
(دوغوم ایل: ۱۳۳۰ش)



صمد نخلصی ایله تازینان شاعیر
صمد مرادی اوجان (بستان آباد)ین
جانبهان کندیشده دونیایا گلمیشیدیر.
ایلک مکتب تحصیلی کشده
او خوموش، سونرا تهراندا ایشلمه گه
کله رک اور نامکتب تحصیلی
آلماگادا پاشامیشیدیر. آجاق بعضی
سیلره گوړه او خوماغدان ال چکیپ
اما شاعیرلیکی ادامه و ترمیشیدیر. صمد
آذربایجانین ستوبلن شاعیرلریندن
پیریسى دیر و طنز شعرده او زونه او زهل
سبکی واردیر.

هنج سوتتسوزا سن وئرمه الهی بوجور اولاد
مادر اوره گین روز تولد ائله‌مه شاد
انظاره چیخاندا دئیه‌لر گلدي بو معناد
و جدانی اوغلولار آتانيں باشين اوحالدار
و جدان سیز اوغلول قددین اگه فوري قوحالدار
گرگان ستم پیشه‌ده دن‌دان ائدب تیز
بو ملت ایرانی دوتوب ائیلیه ریز ریز
آخرده بیزی گؤندره جک قبر کفن سیز
گه گؤندریر ایرانه نوار بله شرابی
گه سیگاری، گاه‌دا هروئین خانه‌خرابی
اشعاری نوراللهی یازاندا ائله دقت
مداد او خویا، اهل ادب ده وئرہ قیمت
قلبیرده سودور بی ادبه پند و نصیحت
هر پیله‌ور الماسه خریدار او لا بیلمز
هر شعر یازان قافیه‌نی خوش سالا بیلمز

تریاکی دئییر سات ائے وی گئت کندوزه قارداش
بوغدا یئرینه اک سولویما بیر زمی خشخاش
توت تیریشکی نی حقوقادا چک گوندہ بئش‌لاؤن باش
صنعتگر آمریکایا سن سبقت ائده‌رسن
بیر مثقالینان مشتری - مریخه گئدہ‌رسن
حفظ ائت بیزی آلاه بو تبردن بو خطردن
بو نعشه حالیندا اوتونان سیر و سفردن
هنج بندنه‌نی دونیاده بوجور سالما نظردن
مریخه گئدہ‌نلر چو خو بیورغانی ساتیب‌دیر
اوردان قاییدیب کؤرپولر آتیندا یاتیب‌دیر
گئور دوم پلون آلتدا او توروب تیریشکی رحمان
گؤزلر سؤکولوب بئل بو کولوب، حالی پریشان
او غوچا دوداقلار قارالیب مئل بادمجان
گه چورتا گئدیر گه آییلیر سیگاری دیشلیر
گؤیدن یئره بورنون سویو ناودان کیمی ایشلیر

فلک

اثرلری:
آغسلار گولر / تورشا شیرین /
توفاندی مشن غضنفر.

بیهزاد بیهزادی
(دوغوم ایل: ۱۳۰۶ ش)



ایلدۀ اوزرتا مکتبی (دوققوزونجو
کلاس) بیرونیجی لیک قازاناراق
آستارا حکیم نظامی مدرسه سینده
قورتارادی.

۱۳۲۴ - جی ایلدۀ تهران معلم
چیلیک مکتبی نی (دانشسرای
مقدماتی) اوستونلوک قازاناراق باشا
چاتابردی.

۱۳۲۴ - جی ایلدۀ دوّلتی
پارادیسان اسنيفاده اشده رک عالی
معلمیم چیلیک مکتبی نی

قارا باع

(دانشسرایعالی) تحصیله داوم و ترمگه
باشладی. آنجاق دوّلتی پارادی
گکری دوشدو گونه گوژه بهمن آینده
اوّرانی ترک اندتی.

۱۳۲۵ - جی ایل آذربایجان
اوینورسیته سینده ریاضیات - فزیک
فاسکوله سینده آد آیازدبردی. لakin
اوینورسیته آذر آینده باغلاندی.

۱۳۲۴ - جی ایلدۀ تهران حضوق
(قضایی) دایشکده سیندن لیسانس
آلدی.

اینبار کی اوّزانیشدا اوّرنسه بوتل
داما ال وتریشلی دری.
- آستارا، تبریز، سمنان، تهران،
نوشهر (علمده) مکتب لرینده موعلیم.
- یمه ملى شرکتینده کارمند و
سوّترا مودیرلر هیاتی عضوو.

- یمه تهران شرکتی نین
قوتلارینشدان و مسودیرلر هیاتی
عضوو.

- ایران ایثارهای عمومی شرکتی
نین باش مودیری.
ایحتماعی و مطبوعاتی ایشرلری:

وئردی سید منه تلفوندا بو غمگین خبری
گینه دین دوشمنی تعقیب ائلییر شیعه‌لری
فلکین چرخی کیمی دونیا دولاًندی باشیما
فکریمین خرمنینه ویردی بو محنت شرری
دئدیم آلاه گینه‌ده شب پره‌لر قافه چیخیر
تولکو مکرایله دوتوب دامه سالیر شیر نری
دولدوروب باغچالاری غارغاریلان زاغ و زغن
بولبولوں کوّهنه یوواسیندا سینیب بال و برى
بو فلک فرصتی اوّلده وئیر آنلامازا
او دا کی گوشنه‌نشین ائلییر اهل نظری
کربلا تک گینه‌ده قان یئرییر سو یئرینه
تؤکولور صورته گؤزدهن یئتیمین اشک ترى
داشناکا يوخدو دئیهن: «آی گئدۀ شیطان بالاسی!
اوّلدورورسن بو قدر، سن یارادیپسان بشرى؟!»
گینه غئیرت قانی ایرانلى لارین قاینیاجاق

بو فلک دوتدو بیزیم چاغلادی قلیانیمیزی
باهاجیل لار تؤکولوب سوردو قیزیل قانیمیزی

آهیمیز حنجره‌دن توستو کیمی گئتدی گؤیه
ائشیدهن اولمادی بیر ناله و افغانیمیزی

گزمه‌لر یاتدی گلیب ائو تالیسانلار تالادی
اوستوموزده قالا بیر قویمادی یورغانیمیزی

هر یانا کی قاچیریق توش اوّلوروق عزائیله
بیلمیره م بیرده قاچیرداق هایانا جانیمیزی

اوّرموز جوجه کیمی گؤرمه میشیک سوت ننه‌دن
تؤکوب اوّزگه تولوغما چالخاییر ایرانیمیزی

یاغیش عزمیله دئدیک بیزدە مصلایه چیخاق
سئل سو آتلاشدى گلیب باسدی دگیرمانیمیزی

حاجی لئیک کیمی بیر عدەلر الماسى اوّتور
بیز یئدیک شوْر پنیری دلدى چلکدانیمیزی

هانسى سلطانی نوراللهی گئدیب مدح ائله دیک
صله وئرمکدهن آلیب جیردیلا دیوانیمیزی

ایضاحی لوغنى - ساونت آذربایجانی
علمیر آکادمیاسی - ۳ جیلد (۱۳۷۶) -
کوچورمه / درباره نگارش زبان
آذربایجان (۱۳۷۹) / دده م قورقوت:
....

یوسفعلی بئک قشقایی
(اولوم ایلی: ۱۳۲۵ ق)

قاراقانلى یوسفعلی بشگ میرزا
ماذون قشقایی نین شاگیردلىندن
اولموش و قشقایی لرین ایکنجه
شاپیری تانیر، یوسف علی بشگ
قشقایی نین شعرى رثال و گترچىلەك
داشىيان یېر شعردیر و
دوشونجەلریندە اومنىس گۈزە
چاربىر، اونون الده اولان شعرلىنى
ناصر ايرجى چاپ اندىپ دير.
بىز بۇردا تىچە قطعه اوئىزىن
شعرلىندەن اۇز آذربایجان توركىجە
مېزدە قىد اندىرىكى:
داغلار بىر يول و ئىرىن جىخىم باشىزا
من قورباشام تور باسغىز، داشىزا

شهريار بىر داغى سرمنزل عنقا ئىلهدى
اودو ساپ بئرکو اولوبدو شعرا تاج سرى
اتالار يوردۇ گۆزلدى بىزيم آذربایجان
بىلىپ كؤلگەسى آلتىدا ئىچە مىن پىشەورى
باغ و بۇستانلارينىن عطرى وئربر روحە صفا
شىمالا تبرىزىنى، تەرانا وئرمىم اھرى
نخل طوبادى بو سانكى سووى جىتىن ايجىر
ماراغانىن اوزومىلە سرابىن گول بىسىرى
يازدا يايلاڭلارىمېز تازە گلىن تك بىزەنیر
جان وئربر آب حياته او سرپىن چىشمەلرى
سرعىنин آلاگۆز قىز گلىنى چىخسا داغا
بولوت آلتىندا سالار حىرته قرص قمرى
قىلمى ساخلانوراللهى قاراباگدان ياز
قاراباگسىز حياتىن يۇخدۇ داخى بىر شمىرى
اورە گوندا وطنە بىذر محبت بىسلە
بىر زمان قىروين اوستە گول آچار لالەلرى

تۈكۈلوب اهل وطن دولدورا جاق جىبەلرى
ۋئرمىك فرصتى ائل دوشىمنى، دىن اوغرۇسوغا
اولماريق خائىنه خادم، كىسىك خىر و شرى
يىخاجاق كفرىن ئوين رهبرىمېز خامنەاي
گر مسلمانلارىمېز باغلاسا هەت كىرى
دنيا، دىن دوشىمنىنە شام غريبان اولا جاق
مۇزدەكى، اهل ولايت تاپا جاقدىر سحرى
بىزە صدام قويۇ قازادى اۆزۈ دوشدو اىچىنە
برىزگىر رسىمىدى اۆز اكدىگىن آخردە درى
خواب غفلتىن اگر دورسا ياتان ملىتىمېز
قاراباگدا ويراريق پرچم فتح و ظفرى
قوردون آغزىن اگر اينسانلارىمېز باغلاماسا
قوپۇنون قوئىميا جاقدى قالا اوستوندە درى
يازىرام حق سۈزۈمۇ بىر كىسە بهتان دئىمېرەم
طبع شعرينىنە گەڭ شاعرىن اولسۇن هنرى
سوْز يازان اهل ادبىدە اولا گر صنعت شعر
گەڭ اوڭىدە دوتا زىر نظر هر خطرى

- آذربایجان اونبىرسىتەتى سى طلبە
لر ايتىفاقى نىن بىرىنچى كاتىب
(۱۲۲۵)

- بىشىر آينىدە فرنېتى نىن باش
بازارى (۱۳۳۰)

- آذربایجان، فرنېتى نىن باش
بازارى (۱۳۳۰-۳۴)

- انبارلارى عمومى نىن بىن الملل
فذراسىونون قوروجولارىندان و سوترا
اوتون رېسى.

- محكەمە و كېيللىرى مركزى
اوجاگى نىن سىچىلمىش مودىپىلر
ھىتىتى عوضۇ.

- آذربایجان مدنى درىشكەلىنىدە
ايشتىراك.

ونهايىت ۱۴۸۲ - ينجى ايل آذرى
آدىدا بىر فصلنامەن امتىزىن آلىپ
ايندى يە كىمى ۶ ساي بىر فصلنامەدەن
چاپ اوپۇلدۇر.

اثىرلىنىدەن: آذربایجانجا - فارسجا
سوْزلىك (۱۳۶۹) / فارسجا -
آذربایجانجا سۆزلىك (ايىكى جىلد)
(۱۳۷۷) / آذربایجان دىلىنى نىن

بیر قوش اولام اوچام قونام باشیزا
باخام گوره م بار اولکه مسی هارادیر*

* بار غمین ائله میش قارا کونلومو
هر جانین ائله میش بارا کونلومو
سلطانیم اوزون گل آرا کونلومو
گئور نجده باینولار ویرانه مسی دیر*

* دندیمه: گوزه لادوشون بهشت ناری دیر
دوشون تختنی اوچا داغلار فاری دیر
دندی: چوخ گووه نمه جان بازاری دیر
آخر بارین دندیگنه تووش اولدوم
بارالیندن شبست سوتدیم، سم آلدیم
الف قدین سندا اشتدیم، خم آلدیم
پیلمه دیم کی جانیم و فردیم، غم آلدیم
بیر قوزنی قاریدیم گونه تووش اولدوم*

داغلاری قار باسیش بیر بول آچیلماز
عالمه بیاز، منه بیر گون آچیلماز
یوسف خسرووا مشکل آچیلماز
فلک رحم انت، اوزدو گونه تووش اولدوم

رمضاندا

لطف ائلیه یه جک خالق سبحان رمضاندا
دونیا اولاجاق روپه رضوان رمضاندا

ماه رمضان يعني گوناهلاری يوماقدیر
قدرين گنجه سی معصیت اینساندان اوذاقدیر
هر کیم اوروج اولسا بو آی الله هه قوناق دیر
تا صبحه کیمی چوخ گنجه مومنلر اویاقدیر
مسجدده آلار باشینا قورآن رمضاندا

واي حالینادیر نفسین اگر قيرسا طنابی
سالسين يادينا بنده گرگ يوم حسابی
قبرینده سنه پيس عملين وئرسه عذابی
کيملر سالاجاق يادينه بو خانه خرابی
آختار تاپاسان درديوه درمان رمضاندا

چوخ دادگه عدلی حساب ائلله مه بازى
آلله چکه جک محکمە یه شعبدە بازى
حق الناسین حققین الاجاق تا اولا راضى
دونیا کى دئیل بیر پول آلیب بوشالایا قاضى
قاتل ائلله یه کوچه ده جولان رمضاندا

چوخ شخصلرین دونیادا بورنو هاوالاندى
نه آللاھا باخدى نه پیمبردن اوغانلى
فکر ائلله دى جنات و جحیم هر نه يالاندى
بیر گون يئسه آتمىش گون اوروج گور بونو قاندى
بى عذر يىشى مال كىمى شیطان رمضاندا

گلدى رمضان زىرناچى نين لاپ جوتو ياتدى
توبه ائلله دى بير نىچە گون زىرنانى ساتدى
قىرخىديرمادى بىر آى بىغىيان سققلى قاتدى
دورد قات گوروسن تئز اوژۇنۇ مسجىدە آتدى
محرابە گىرىر تازە مسلمان رمضاندا

میر حبیب ساهر
(۱۳۶۴-۱۲۸۳ش)



آذربایجان يىنى شعريين آتاسى
اصلى سى ميانالى دىرس،
خانواده سى حبیب اولمایميشدان
تېرىزىزه كوچجوب و آتاسى
مشروطت اينقلائىشدا اوغۇرلاپ
داھا تاپىلمامىشدىر، ساهر تېرىزىزه
دىپلم آلیب معلملىك شغلەيى
اوزونە سەھىمەشىدەر، سۇرا
تۈركىيە گىدىپ اسەتىپولدا
چوغرا فىا لېسانسى، آلیب اپارا
قايتىمىشىدەر، فزۇن، زىگان،
اردىيل، و تەراندا تدرىس اندىپ

مسجىد باسیلار گئچ گله نه يئر داخى قالماز
باشلار قارىشان قارداشى قارداش يادا سالماز
 آخشام توكانى تئز گوروسن باغلادى بىزاز
 ياخشىلا يامان پاك و حرام هئچ زادى قانماز
مسجدىدە او لار قارى قورآن رمضاندا

بىر عىىددە سالار مسجىدە مئلىين ايشى يوخدور
 پولسوز آدامىن ئۆده ده هئچ ارزشى يوخدور
 آخشام گلىرى آشپاز خانادا پىشمىشى يوخدور
 افطاردا قورو سىنگكى ازسىن دىشى يوخدور
اولماز آلا بىر پۇنزا ات امکان رمضاندا

تۈركىچە كېتابلارنىن چابا وئرە
 يىلمە مىشىدىرىپ و اينىدى اوونون ٧
 تۈركىچە چاب او لماسىش كىتابى
 تۈز يىپىش، ساهر انقلابدان سۇرا
 ٢٠٠ مقالە، شىعر، خاطيرە و ...
 تۈركى دىلىنىدە نىزىيەلر دە جاب
 اتىمىشىدىرىپ.

اثىرلىرىنىدە:
 كوشۇش / قىز سى، قىزىل سى،
 قازان سى / جىغفارلىقى خىمسە / و ...

دای اوچدو سعادت قوشۇ سولغۇن باغييمىزدان
 ائل كوجدو داخى گلمىرى سىس يايلا غىيمىزدان
 نعمت توکولردى سولوموزدان ساقيمىزدان
 شهر اھلى يئيه ردى ياغىيمىزدان باليمىزدان
 او خاطيرە چىخماز داخى ياددان رمضاندا

حىب ساهرەن اىكى شعر:
 ۱. هامى آزادە ائلىن شاعيرى وار /
 من اسپىر ائل لىرين آه شاعيرى يەم

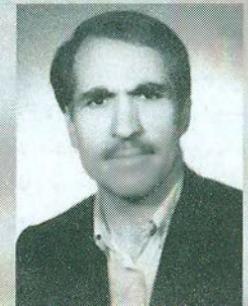
۲
 آخما اىرماق من دە سەنە يولداشام
 گۇنۇر منى ئالىه يىل كى يېر داشام
 سن داغلارىن آغىر يوکون چىڭرىن
 بولاق لارىن سىرىن سوپۇن اېچرىن
 داش دىگىل يارپاق قىدەر بونگولۇم
 يولۇن اوستە دوشۇن توزلۇ بىر گولۇم
 بىردا ماجى يام بولۇلدۇلاردان اتىمىش
 يېر كولگەيىم كاتارىما سىنېمىش
 آخما اىرماق دايىان سەن سوپەلەيم
 بودور منىم التاسىم، دىلەييم
 باغلىيام من سىئىن دوغما ئالىيە
 وئرمە منى آمان دوشىمان ئىلە
 قانادىنا آلىپ گىزدىر هەرىيەن
 گوتور منى! قانادىلارين قورىيانى
 اوردا قىزىل گوللۇ بوردا قىزىل فان
 گون باتىمىشىدىرى بوردا اوردا آچىز دان
 يو خسا بوراخ دالغا لارا اوزاقلاش
 دۇرمۇ يېر آن! كچىج باشىمدان داغلار آش
 يادامنى خىزلىرە سۇرۇكە
 آخىب گىتىيم باشقا او زاق كۆزى لە

خالق كىتىدە قويياردى شامىينا شوربادان آشدان
 كىرمه، گازىيدى تىندير، او جاق بارdagى داشدان
 آرواد ارىنەن كورسونو قوزاردى او باشдан
 نصفي سارى ياغ ساكسى كاسا قاششىق آغا جدان
 او ن بئش باش آدام يېردى (۱) دويونجان رمضاندا

نه برق وارىدى گلە قبضى نەدە كونتۇر
 نفتىن چىراغىنلار ئۇ او لاردى نور على النور
 هئى موفته گىتىر، موفته گوتور، موفته او تۇر دور
 ساكسى كاسانى قووزا گويمه قارنۇوا دولدور
 پئىسى يئرىنە چالخاما آيران رمضاندا

بايرامدا گلىيىب آيرىيلان ائل لىر ياناشاردى
 او ن بئش دە قارداش ھامى بىر يئردى ياشاردى
 باليق تك او شاق بىر بىرە ئىسوه دولاشاردى
 روزى گئنە دە سئىل كىمى باشلاردان آشاردى
 ائيلرىدى نيا كانىنَا احسان رمضاندا

دوکتور ح. م. گونتبی
(دوفوم ایلی: ۱۳۳۴)



حسین محمد خانی «گونتبی»
شیستین مشین کنیدنده دونبایا گوز
آجیب و ایلک تحصیلاتین اوردا
باشلایب و سویرا تریزدہ اورتا
مکتبی باشلایب و تهراندا
بیترمیشدیر. گونتبی رحمتیلک
اوستاد عبدالکریم منظوری خامنه،
پروفسور محمد تقی زهتابی و
دکتور حسین محمدزاده صدیق ایله
یاخینیدان تسانیش اولوب و
محضرلرینده فایل‌الانمیشدیر
گونتبی ایندی یه کیمی نتجه اثربین

ایندی بیری اولجاق لوله‌سین با غلادی زبور
فرزند او لا کمتر ائلییه زندگی بهتر
او بیر دنه‌ده اولسهه اگر ائو نه یه بنزه
یا ایت کوچوگو ساخلایا یا اوینادا انتر
گور صائم او لار بیر بئله اینسان رمضاندا

دیل و نیسگیل

مین لوجه‌ده دیل اولسا بیزیم دیل لریمیزده
ان قایدالی تورکون دیلی دیر مین لریمیزده
بیزدهن آپاریب چوخ سوزو فارسین شعراسی
افسوس کی دوز یوخدو بیزیم اللریمیزده
ای کاش ایگیدین بختی یاتینجا اوزو یاتسین
بخت اولدوزو هیچ پارلامادی محوریمیزده
اهل هنریک جامعه بیزدهن هنر ایستیر
شرط اینکه حسود اولمویا خیر و شریمیزده
یار عشقینه یوسف کیمی بازاره چکیل لیک
بیر پونزا قزیل اولسا اگر مشتریمیزده
آباد ائدیریک گولشنی بولبولره خاطیر
هئی راغ و زغن دیر دولانیر گوللریمیزده

رنساکتورو اولوب و دده قورقدود
کیتابین علمی - تحقیقی شکلیده
چاپ اندیسیدر و الله یونا گوزه ده
فخری دوکسوار آلماقا نائل
اولموشدور. گونتبی ایندی بیر
بیویک و تائینمش رنساکتور و بیر
ده قورقدود آزادیران کیمی تائینبر.

صدیار وظیفه «ائل اوغلو»
(دوفوم ایل: ۱۳۳۸)



شرقی آدریاچانین خند آفرین
بولگمسنده نیسگیل لی آخان آزار
چایی نین قیراغنیده، قولو بشلی کنیدنده
دونبایا گوز آچیب، اهرده و تبریزده
درس اولخوسوب، اورنا تحصیلاتی
ینیسرهندن سونرا تبریز اطرافیندا

معلم لیگه مشغول اولویت دور. ۱۸
 یاشیندان شعر دئمه گه باشلایپ و
 اونلا یاناشی مطبوعاتدا مقاله بازید بر.
 شعرلی و مقاله‌لری دده قورقود،
 وارلیق، امید زنجان، پیک آذر، مهد
 آزادی، بهار زنجان... نشریه‌لرده
 چاپ اولویت دور. ایندی ایسه خدا
 آفرین نشریه‌سی نین باش بازاری دیر.
 اشل اوغلو آذربایجان فولکلور و
 عاشیق شعرینده چو خلو زحمتلر
 چکب و بو حاقدا اوتوز کیتابیا اون
 سوْز بازید بر. اشل اوغلونسون ان
 بیو سوک و مهم ایشی گنجه‌لی
 نظامی نین تور کجه دیوانین ایلک دونه
 دونیادا شر انتمه‌سی ایدی. بو کیتابین
 ال بازماسی مصیر خدبویه
 کیتابخاناسیندا ساخالایبردی. اشل
 اوغلو بو گونلرده اوج نور کجه خطی
 ال بازمانا نوسخنه‌نین تصصحجنه
 چالشیر: ۱. دیوان والی. ۲. بختیار نامه.^۳
 فریلیات تور کی.
 اتلرلرینده:
 ایل لین فانادیندا (آذربایجان شعر

اوْز دوغما دیلین ترک ائلی یه ن دیل لال اوْلیدی
 بیگانه اوْگئیلیک يارادیب کشوریمیزده
 دوشمن ستمی قارداداشی قاردادشان آییرمیش
 هجران غمی بیر کؤزدور اوره ک میجمرمیزده
 ایواندان آلیب قافقازی اویناشلار آپارادی
 چرچی قیزی سؤیلر هانی غئیرت اریمیزده
 یاپراق کیمی گوللر سارالیبیدی قارا باغدا
 آرخلار قورو یوبدور سو قالیب گؤلریمیزده
 قارغیش ائدیره م بو فلکین چارخی دیانسین
 آخریده ناماز قیلدی کشیش لر دریمیزده
 نوحون گمیسین ایستیری چیخسین آراز اوسته
 توفان یاتا آسان او لا موشکوللریمیزده
 بیر واخت گؤرسون ضحاکی اولدوردو دمیرچی
 قوزاندی بئزو بایداغی ارسین لریمیزده
 دوشمن دویوشو ار قادينا قورخما دئیه ردي
 ستارخانیمیز واردی بیزیم سنگرمیزده

آلله بیزه چوخ گؤرمویه تورکون ادباسین
 تکجه اولارین نشئه‌سی وار ساغریمیزده
 کئتسن وطنه بیرده نسورالله‌ی اوپرسن
 تاپسان ایزینی شهریارین چوْللریمیزده
 حاققین کمکیله ایه صراف اوْزو گلسه
 بیر اوْزگه دهیر واردی بیزیم گوهریمیزده

آنلوزی/ سوْز ایچینده سوْز وار
 (کنچورمه)/ نظامی گنجوی نین
 تور کجه دیوانی (تصحیح) / قوشمالار
 (اوز شعرلری) و...^۱

بهرام اسدی
 (دوغوم ایل: ۱۳۴۳ اش)^۲

اورمودا، قوشما چایلی بیر عائیله‌ده
 دونیا گنوز آچیب ۱۳۶۵ ده علموم
 تجربی رشته‌سینده فوق دیپلم آلیب و
 معلم جی لیگه مشهول اولویت دور. سونرا
 ۱۳۷۷ ادیبات لیسانسی آلیدیر.
 ۱۳۶۴ - دن جدی شکلده یازمانغا
 اوز گنگریب و اوونون شعرلری و
 مقاله‌لری مطبوعاتدا چاپ اولویت دور.
 ۷۰ - جی ایلدهن بیری اورمۇتون شعر و
 ادب انجمنی نین جلسه‌لرینده
 آپارچىلیق اندیب و ایندی ایسے یاز
 یابین ائوی نین مسئولو ساپیلیر. اسدی
 بو گونلر بیر چاپشاق شاعیر، یازار و
 اندیت چی کمی ادیبات ساحجه‌سینده
 ایشینی داولم اندیر.

مراجع

داشتن

(دوغوم ايل: ۱۳۳۵)

اُنلریندەن: دده قورقىود
داستانلارى ۱۰۲ / ياغىدى ياقىشلار
(اشراق شعرى) / شعر توپقاى / ايل
آخر چىشىلەر و ...

بىر گئجه طائىر طبىعىم يوخودا آچدى پرين
چىخا بىر قىلهى شعرىن دولانا دور و برين
گۈرسەدن طبع رواندى شعرانىن هنرىن
قايفىه تنگ اوْلو گاهى بولۇو بيراهە گئدر
گاهى موشك كىمى پرواز ئىلىيپ ماھە گئدر^۱

يئنه پرواز ئىلەدى شوقىلە دشت و دمنە
دولانىب هر طرفى قوتىو بىر عالى چمنە
اوردادا عزرايىلى گۈرددوم دولانىب باخدى منه
چونكوجان آلماق اوتون دونيادا دائم ايشىدى
قوئرخودان آمما گۈرهندە بىدىم بىر اوشودى

سونزا اپرانا قايدىب باجاردىقى قىدر
تۈركى دىلىن اوپىرە تەمە يە جالىشىر و
موختالىف سۆزلىك يازىر و بورخاقدا
خارجى و داخلى كىنگەلرەدە اشتراك
اڭدىر و شعرلىرى بىتەھى (خوانىدەلر)
طەفيشىن اوخوندور داشقىن ايندە
كىمى ۴۰ دان چوخ كېتاب يازىپ و
كىتايىن ئالدىتىجي سى اولوب بىا
ون سۇز يازىدىرى.
اُنلریندەن: سۆزلىك (نېچە نوع) /
كىنگلىنى / يازىشمالار و ...

حكيم هيدجى
(۱۳۴۶-۱۲۷۰ق)

فېلسوف، شاعير

هيدجىدە دونيا گۈز آچىپ،
سوئرا قزوينىدە، تەراندا و... درس
او خوبىپ و فلسەفەدە ميرزا حسن
چىلەوە و حكيم مىزىن مەھىزلىرىندەن
فايدالاينىدىر، حكيمىن اصفهانىن
فلەمەتكىسى تەرانا داشىماقىدا
بۇيوك رولو اولوب و ميرزا احمد

بو نە عادتدى آلىرسان باجى نىن قارداشىنى
قاپى آغزىندا يازىق اوْغلو تۈكۈر گۈز ياشىنى
چىكىلىر دال - دالى هەنى دىوارا گوپىسۇر باشىنى
ھر كسىن دەرەدە آز-ماز چۈرەگە آغزى چاتىر
تئز اوتون شاهدامارىندان وېرىسان يئرده ياتىر

سەنە دوزدى ملک الموت دئىھەرلر علنى
خىرتىدىن يايپىشىپ يىخما يىشە هەر گىلى
وارلىنى، يوخسۇلو، اولادلىنى، سۆتسۈز لەلەنى
ائىلە كى هر كىس اوْلور تازە حىاطىن يېئەسى
قاپى نىن اوستونە تئز نصب اوْلۇر اعلانىھەسى

آذربايجانين اوچان بولگەسىنە
خالاج كىندينىدە دويابا گۈز آچىپ،
بىشىن ياشىنىدا قدىم مەكتە گىنديپ،
سونزا يېنى مدرسه لىرە تەھصىلە
باشلايىپ، و ايلك انتىپىمى (دېستانى)
قۇرمازارىدان سونزا تېرىزىزە گىنديپ
اوردا دېپىم آلدى سونزا تلۇزىيون
رېشەسىنە، مەھسۇسلىك آلىپ و

تۈركى دىلى اۋزەر چالىشماق
اوستوندە شىكتەجە و حبس اولۇنور،
سوئرا ساچق بولاغ شەھرىنە سورگۇن
(تىبعىد) اولور. داشقىن اقلاقىدان سونزا
اون آيلار جىيەھە دە قالىر سونزا او تاي
آذربايجان ئىندىپ و اورادا سورك
دىلىنىدە دوكتورا آلماسغا نائل اولىر.

اثرلرینده:

دفن اولمشدبور.

اثرلرینده:

اهنگسازی، محمد تقی آملی، شریعت

ستگلچی، میرزا ابوالحسن شعرانی

کمی عالیم فلسفه‌لار اونتون

شاگردی اوپولبار. حکیم فلسفه‌ده

نادر نظرلرین صاحبیدیر و اونتون

نظرلرینی مرحوم محمد رضا مظفر

اسفار اربعه‌نین حاشیه‌سینده قید

اثدیدیر او کیتاین مقدمه‌سینده

حکیم تائیدیراندان سونرا یازیر: «و

له دیوان مشهور» یعنی: حکیمین بیر

مشهور دیوانی واردیدر. حکیمین

دیوانی اوج دیلی یسر دیواندیر و

اونتون بعضی نور کجه شعرلری

آذربایجان ادبیات تاریخی نین

شاعرلرینده سایلیر.

حکیم ایراندا سورکلرین و

آذربایجانلارین هوبینندن دخانیه

رساله‌سی و دیوانندا نتجه دونه دفاع

اندیدیر. حکیم یوتون عمر وونو

سویای پاشاییب، تهراندا دویاسین

دهیش و قمدادا این بابویه جواریدا

دفن اولمشدبور.

سنده گل جامعه‌ده بیر بازار آج اوزباشوا
قوئی سیننده بیغیشا بیر نئچه دلآل باشوا
گاهی بیر بولدا ال آلتی وئره‌لر قارداشوا
بو قدر اولماناشی سنده گل اوړگن روشي
گوروسن رشوه – یالان لان دولاڼير خلقین ايشی

حاج رحمانین اوදور رنگی دونندن سارالیب
سرطان دیر مرضی غم باشينا سایه سالیب
نئچه گوندور کی یاتیدیدر، دوکانی باغلی قالیب
آل او پولاردان اوتون مفته گلیب‌دیر گیرینه
اوتو قایtar دالییا پولسوزو دوت باس یئرینه

بعضی بقالین اوlobe دهريده چوخ بختی سیه
دویونو، قندی، چایی، خلقه وئریدیر نیسيه
الی قوینوندا قالیب نسیه که گیرمز کیسيه
اوتا مهلت وئره‌سن تا کئفي بیر آز سازالا
بلکه او تییه حسابین گئده مردمدان آلا

قوئی سنوندا السووا دونیادا بیر مال دولاشا
بیله‌لر واردی بولون دودی رفیقلر یاناشا
آسالار بؤینووا قومرو و کیمی بیر حقوقاماشا
گئجه‌نى صحجه کیمی مجلس منقل قوراسان
قابئ آغزیندا گونوزلر اوترووب چرت ویراسان

ائله کی توستو دوکلوب رګلرووا وئردى فشار
اوترواندا يئره دیزلر گلی چىڭىنداشان آشار
بورنۇوون فيرىتىغىنا آب دهانون قارىشار
تاپشىرارسان اىشىووی اوئدا قضا و قدره
تاזה دوكتورلره ياكى ناشى رانندەلرە

پارتی بازلىق بىلىسەن سن نە تعارف، نە یالان
دئىيىسەن آتسى دوزخىدە يانار رشوھ آلان
دېش دوشىندەن سورا توبه ائلىپىھەر زىرنا چالان
قدرتون واردى جاوان سان هلە هر بزمە سېخىل
قۇچالاندان سورا گئىت مسجىدە محرابە بىخىل

شعر دیوانی / رساله‌ی دخانیه/
تلیفه‌نی منظمه سبزواری.

پروفسور زهتابی
(۱۳۷۸-۱۳۰۲)



شبسترده دونیابا گئز آجىب،
شىسترده و تېرىزىدە درس اوخرىبوب
۱۳۲۰- جى ايلدە، تېرىزىن
دانىشراستىدا داخىل اولۇر، اورانى
بىتىرىدىكىدەن سورا رشدىيە و ادب
اورتا مىكىپلىرىنە تدرىيس باشلاشىر.
۱۸ ياشىندا آذربايچان قىتىنىدە،
تۈركىجە مقالە و شعر يازىر. ۱۳۲۵-
جى اىسل آذرىن ۲۶ سيندا بېلۇرى
رۇمىي تۈركىجە كىتابلارى ياندىردىندا
بو معروف شعرى يازىر:

سو دئیب دیر منه اولده آنام آپ
کی بوخ / بوخ اوپره تدی
او شاغلیدا منه خواب کی بوخ
او زامانلاردان داهما گیزلى
باشاماغا مجبور قالىر يېر ایل
گیزلى ياشايىشان سونرا آتا
دیليندە درس اوخوماغا باكى يَا
گىدىر، اما اورادا دانشگاه يېرىنى
سېرىپە دوستاقا بوللاپىر، اوج
ایلدەن سونرا دۆشنبە شهرىنه
سورگون اندىلىر، مەدرەكلەرن
ايتنەن زەھايى يېتى دەن اوردا
درس اوخويوب دېپلەم آلىپ سونرا
باكى ياقايسىدىر و آذربايجان
يىلى يوردو سوندا سورك و عرب
دیليندە دوكورا آلىپ، زەھايى
سونرا عترقا گىنديپ و اورانىن
يىلى يوردلاريندا اوستاد اولور
سونرا ايرانا قايىدىپ و انقلابدان
سونرا عمرونون سون گۈلنرىن
ايراندا ياشايىر، زەھايى نين ائرلىرى
ھلەدە اۋز نۇعونىدا تايسيز يېر
ائردىلىر و ايران سوركلىرى هەنج

شوکر اولا گۈر نىچە اكدىكلىرىمېز وئردى ئەر
اودۇ كى ياندى گرائىق اودونا خشك ايلە تر
قۇرخورام من ھله اوغلان اولا بوندان دا بىر
سحرىن خىرى كى معلومدو قارانلىق گىچە دەن
سوپىمۇز دا بىلە بىللەم كى گلە خارجە دەن

نئىيە خلقىن گۈزۈنە دونيا اولوب تىرە و تار
نه ياغىر يازگونو باران، نە گلىر چىللەدە قار
ھر كسى دوز تانىيىرسان بىر اوراغ جا كجى وار
دۇداغى ذكر و دعادەلى تىسبىچ چئوپىرىر
دالدايا آمما دوشىنە جىنى دالدان قىئىرىر

بسىرى! ختم ائيلە نوراللهى ھله سن ناشى سان
آخ نئىيە خوابىدە عزرايىلى لىن قارماشى سان
سن مگر كوهنوردىن بوداغا ديرماشى سان
ملک الموتىلە سن تك چوخ آداملار گولشىپ
اۋزو نون نعشى قالىب يئرددە، اوشاقلار ملشىپ

واخت اونون علمى امكىلىرىن
ايتىرمى بېچىلىر.
اٹلىرىندەن: ايران سوركلىرى نىن
اسكى تارىخى ۲/ج ادىسى آذرى
دېلىنин گرامرى / تىليم خانىنى حىانى و
بارادىجىلىغى / على ئاكا واحدەن
خاطىرلەرىم / ...

ملا محمد باقر مجتهد خىخالى
(اولوم ايل: ۱۳۱۶ق)



خىخال شەھىنەدە آتسادان
اولمۇش خىخال و باشقا يېزلىردى
درس اوخوموش واجھەد
درجه سىينە چاتىمىشدىر، خىخالى
اۋز شەھىنەدە نىدرىس اشداركىن،

سید عمامہ الدین نسیمی
(دوغوم ایل: ۱۳۶۹م)



نسیمی نین دوغولو و غوشیز بیلمنیر
شامانخی دا دوغولوب یا عثراقدا
بغداد حوالی سینه، عمورونون بیر
پایاسنی باکبذا کچیز مریش و
حروفیه فرقه سی نین قورو جوسر
اولان تبریزلی فضل الله نعیمی ابله
شیرواندا تائیش اولمشوش و سونرا
اوونون خلیفه سی و ان قوتلی
تلیغات چیزی اولموشدور.
نسیمی بیر ایدنالیست شاعیردیر
و شعرلری آذربایجان دیلینده
بازیلیب، آتجاق آنادولو و
ت سورکن لهجه لرستانده شعر
بازیلیدیر.

اوتدا کی قیرخین چیخیب قورتاردی ختم و مرئیه
قاره نی قیز لار سو بیار آرواد گئدهر مشاطیه
گزمه گه خوش دور دئیه ر آب و هوای تور کیه
ایستیری اوردا خانیم بیر جامه می وصلت گئیه
گزدیگی پئرلر او پئرده آشمار اولسون گره ک

مزرعه شکلینده دی دونیا او روز محشره
بوردا نه اکسه گر کدیر حاصلین او زدا دهره
یوں تیکانی اولما قارداش، وئرمه ال طغیانگره
بیر بؤیوک دوشمن او لارسان آلاهـا پیغمبره
او توک عیيون آخرت ده آشکار او لوسون گرهـ

گر قلم آلدون الله گؤرمە عزىزىم ھر اىشى
يادىرىپ ايمانووی يىخما يانئ اوسته خئشى
قۇرخ او گوندەن كى دۇنە چىخ زمانىن گردشى
بورخولوب اوئدا دئىرسىن يوخ زمانىن ارزشى
منصىبە انسان چاتاندا هوشىار اولسۇن گەرەك

اویوڈ

ای بشر آخر سنہ مسکن مزار اولسون گرہ ک
بیسر مجوز آل اورا با اعتبار اولسون گرہ ک

عمر وین بیر گون باهاری ناگهان گول تک سولار
سن سئون دونیا برادر قلب ووا او دلار قالار
هر نه کی اول و ئیبیدی بیر به بیر آخر آلار
قالسا دنیاده ائله بیز یاخشی اعمالین قالار
قبرده دائم سنیله ن همجوار او لسون گره ک

فوری وارثلر بؤله رلر فرشووی - كرباسسووی
بعضى لر غارت ائدەرلر سكەوی الماسسووی
باشلاناتار مال اوستە دعوا پۈزۈ دورار اجلاسسووی
قىرخ گون اولادىن قۇيوب سققل دوتارلار ياسسووی
سوئىدا دللك خانىدە اوزلر ھامار اولىسىون گىرەك

ناصرالدین شاه طرفیت‌دهن
خمسمه‌نین فاضی القشاتی تعیین
اولمشودور. خلخالی نین بیویوک
اثری (غلیب) «توکون ناغالی»
منظومه‌سی دیر. بو منظومه ایران
تور کاری نین ان بیویوک و آدلیم
اثرلرین‌دهن سایلیر و ایندی به
کیمی دونه - دونه ایران
آذربایجان و تورک‌به‌ده چاپ
اولمشودور. خلخالی بو مظومه‌منی
مشوی قالیلیسته، یازیب و اثر
سمبلیک حالتده بیز نولکونسون
یاشاییشی نی تصویر اندیر. کیتاب
عنین حالدا بیر طز کیتابی دا
سایلیر و لوغت باخیمندان زنگنی
بیز اثردیدر. اثربن رئالیستی
اولنامسی دا بیلت بو کیتابین باشقا
امتیازلارین‌دان بیرسیدیر. ماراقلی
بودور کی آذربایجانین ۱۹ - جو
قفنینده ایکی بیویوک شاعیری
یعنی حکیم هیدجی و مجتها
خلخالی خمسه بولگه سینده
پارلا بایبلار.

۵۵ قورقود کیتابی



اوغوز تورکلری نین شاه ائرى
بو کیتاب اوغوز (آذربایجان)
ت سورکلری نین دونیا سل ادسى -
فوکلورى سك کیتابى دىر. کیتاب
۱۲ سوی (داستان) دان تشکيل
تاپىپ و نظم اىله نشر شكلينده

قورد گلیب اوّلسا چوبان، بیچاره قاضى نئىله سىن
گوندوزون ذكرى، گئچە راز و نيازى نئىله سىن
پايەدن كچ دیوارا معمار تارازى نئىله سىن
بو آپاندис در دينه حاجت ناما زى نئىله سىن
يوخ علاجى تىغ جراحە دچار اوّلسون گرهك

قلبيمى نشتىر كيمى شان شان اىدەن بو دردىدى
ائولرى سيل تك بىخان بنگ و حشيش و گردىدى
نوجوانىن گول عذاري زعفران تك زردىدى
مېلىتى معقاد اىدەنلر شىمردن نامىدىدى
بىر بىلە مرد مز خرف سىنگسار اوّلسون گرهك

بطن مادردن گلنده مثل بىر گولدور بشر
گول تىكانلا يولداش اوّلسا تئز طراوتىن دوشىر
باغان بىر لەن ئەنلىكىن دەنلىقىن دەنلىقىن
كيم قويوبدور آدینى گر شىعەي اثنا عشر
گؤزلەسين من - من دئىنه نىردىن كىنار اوّلسون گرهك

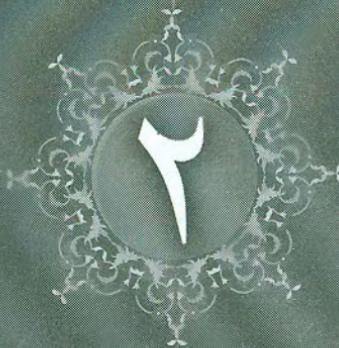
مودىدە بىر جە آيىق وجداندى دينى ساخلىيار
اولماسا وجدانى غفلت بسترىنده يوخلىيار
نه يئتىمە رحم اىدەر نە خويش و اقوام يوخلىيار
ھەر نە گۈرسە لاشە خور تك تئز قوتوب دىرناخلىيار
بۇشلويان افسار نفسىن لاشە خوار اوّلسون گرهك

بعد پىغمبر، ھەر نفسىن لجامىن بۇشلادى
دەرەدە انگشتىر ئۆلەملىن ركابىن قاشلادى
ظولوم آليلە اوّل دنى مرآت حقى داشلادى
گۈردو فرصت دىر فدك برنامە سىن تئز باشلادى
بىر بىلە نامىرە لعنت بى شىمار اوّلسون گرهك

فکر ائله آيا على گۈر بى جەناندا نئىله دى
ذوالفقارايىلە مگر آز دينە خدمت ائىلە دى
عبدودى اولدورندە هاممى أحسن سۈئىلە دى
قاپىنى بىر اللە گۈتدۇ خىبرى فتح ائىلە دى
«لافتى آلا على» دىلەدە شعار اوّلسون گرهك

يازىلمىش و اوندا شفاهىي ادبىات
باياتى، نىمم، آتالار سۈزۈ و حتى
مرئىيە دە گۈرونۇر، كىتابىن هە يېر
داستانى بىر قەرمانىن باشىنا گلن
اۋرىھە يانىم ماجاراسى دىر و بىنلا
بىلە هە ۱۲ داستان بىر - بىر نە
باغلى دىلار، داستانلارىنى
حادىھلىرى آذربايچانىدا اۋز و تۈرىپ
و كىتابىن تارىخى، اسلام
دۇزورونىدەن قاباقا عايىدەر، بىو
كىتابىدان بىر نوسخە ئەمسانىن
دېرىنىدەن كىتابخاسىبىدا و بىر
نوسخە واتىكان كىتابخاسىبىدا
ساختىلىرى، بىو كىتاب دۇنياين
موختىليف دېلىرىنى چۈرۈلىپ و
ايراندا بولۇد قاراچورلۇ (اسەنە) بىو
داستانلارى يېتىدەن يارادىپ،
نظمە چىكىپ و ايکى جىلدە
سازىمەن سۈزو آدیندا چاپا
و ئېرىشىدەر.

غزللر



الغرض ظلم عدو قلب جهانی داغلادی
باخدی نه آللله، نه طاها یه حورمت ساخلادی
مصلحت مظلوم علینین قوللارینی باغلادی
بیرمی بئش ایل اوتدو مولا دینه خاطر آغلادی
گورسە کیم دینین خطرده اشکبار اولسون گره ک

دین سیز امت اوذ ویریب یاندیردی باب اقدسی
توش اوّلوب سنگ جفا یه چون حیا آئینه سی
سیندی پهلوسی، باتیپ مسما، یاندی سینه سی
عروشە چیخدی فضه نین «یا حضرت مولا» سسی
گورسە کیم یارین یارالى بى قرار اولسون گره ک

اھل مجلس عفو ائده رلر سؤزلریم بى پرددیدر
قان آلان اوّلغۇ گلىنجە، خون زهرا يئرددیدر
شیعەنین قلبى اولونجە اوذ کیمی میجمردیدر
ال دوعادە گۈزلىمیز آخرین رهبرددیدر
مهدى گلسىن تا الیندە ذوالفقار اولسون گره ک

پروفسور جواد هیئت
(دوغوم ایلى: ۱۳۰۴ اش)



- آزاد اسلام بىلى يوردو سونون
جراحلىق گروبو مدیرى
- باريس جراحلىق آكادمبىسى

عضوو

- بىن الخالق جراحلىق جمعىتىدە
ایسراين كىجمىش نمايشىدەسى (۳۱)
ایل)

وارلىق

درگىسى نىن صاحبى و
باش يازارى

- آذربايچان مىللە يارادىجىلىق
آكاديمىسى نىن عضوو.

تورک اولکه‌لر

ایران اولکه‌سیندهن باشقا کی
میلیون‌دان آرتیق سورک جمعیتی
اورادا پاشاییر، سورک دیلسی
اولکه‌نین رایج دیلى دیر. بسو اولکه‌لر
ایکی بپلومدورلر.

الف: او اولکه‌لر کی تورک دیلى
اونلارین رایج دیل‌لری دیر.

آذربایجان جمهوریتی کی اوشون
رسمی دیلسی آذربایجان
نورکجه‌سی دیر.

تورکیه جمهوریتی کی اوشون
رسمی دیلى استانبول تورکجه‌سی دیر.

تورکمنستان جمهوریتی که اوشون
رسمی دیلسی تورکمن

نورکجه‌سی دیر.
اوزبکستان جمهوریتی کی اوشون
رسمی دیلى اوزبک ياجنخانی
نورکجه‌سی دیر.

قراقستان جمهوریتی کی اوشون
رسمی دیلى قزاق تورکجه‌سی دیر.
قرقیزستان جمهوریتی کی اوشون

غزل (۱) مین دؤنه ياندیم

گلدى نه بلا باشيممە دونيادا دايانديم

بيگانه‌دن اولماز منه قارداش بونو قانديم

بو چرخ دنى بير يوموروق ويمردى باشيمدان
باشيم گىچەلىپ دۇوروومە وەل مثلى دۇلانديم

من بىر دۇلۇ پىمانە ايديم يارىن الينىدە
دگدى گۈزو يول سوز فلكين فورى جالانديم

بىر سرويدىم اسلام دۇلۇ سايىمەدە ياتاردى
شاخەم قورودو تندىرە تونقالدا قالاندىم

فلکین آشىغى گۆيىدەن ائله دۇردآلچى گلير
اۋزودە باش قوتارىمېر بورقماردان گۈزەلیم

رسمى دىلى قرقىز توركچىسى
شمالى قىرس جمهورىتى كى
اونسۇن رسمى دىلى استانبۇل
توركچىسى

ب. او اولكەلر كى تورك دىلى
اوردا رايچىز:

روسيه فدراسىونى: توركچىنى
چىشىدىلى لهجهلىرى تاتارىستان،
باشقوردستان، داشستان، قازاچاي،
چىركىس، بالقشار، چوواش و ياقوت
كى بوبولكەلرىن روس دىلى اىله
باناشى رسمى دىلى دىر و مدرسه،
دانشگاه، ادارىدە رسمى جەسىنە ايشە
كچىر.

شرقى توركستان (چىن خلق
جمهورىتىشىدە): اوغۇر توركچىسى
سېنگ كيانىڭى! آدلاندىرىلىميش شرقى
توركستاندا رسمى دىلى دىر.

او كىراين جمهورىتى: تاتار
توركچىسى بى اولكەنин كريمە
شەھىزىرسىنە و وولگا چاپىش
قىragularىندا رسمى جەسىنە ايشە
كچىر.

پروانه يانار، شمعىيده بىر بول سۈئەر اى دوست
بو عشقىن اوڈوندا ولى من مىن دئەنە ياندىم

مجنۇن كىمىي يارىم منى چۈلەن چۈلە سالدى
داغ - داش دا يىخىلىدىم ال - اياغان يارالاندىم

گۈزلە پىلا، قوتچا دوداق، آلما ياناقلار
دؤندو منه بىر چم - خم ايلەن باخدى اوتناندىم

قاشلارى كمان كىپرىيگى اوخ ساچلارى خنجر
ويىدى اورە گىيمىدەن يىخىلىپ قانە بۇياندىم

عشقىن نە بىلىر دونيادا آخ قىدرىنى عاقل
ديوانە بىلىر من نئجە ياردان آرالاندىم

عشقىن كىنک درسىنى دىوانەدن آلدى
باور ائلەمزردىم بو سۆزە ايندى ايناندىم

دنيا منى دىوانە گۈرۈپ زنجىرە چىكدى
ديوانە تر اوْلۇم گونو گوندەن هاوالاندىم

سئىللە قاباغىندا دايانيب داغ كىمىي دوردوم
ياز اىلدىرىيمى وىردى و سطدن پارالاندىم

يونان: استانبۇل توركچىسى بو
اولكەنин سالونىك شهرى نىن
مدرسەلىرىندا و بىلى بوردالارىندا
تىرىپىس اولۇنۇر و توركار بىر شهرەدە و
اونون اطرافىتىدا ياشايىلار.

بلغارستان: استانبۇل توركچىسى بو
اولكەننин توركىيەلەنە مىرىزى اولان
شهرلىرىندا رسمى جەسىنە ايشلەنە.
تاجىكستان جمهورىتى: اوزىك
توركچىسى بو اولكەدە درىدىن
سوئرا ايكىنچى رسمى دىلى تائىنير.
گۈرجىستان جمهورىتى: بو اولكەنин
بورجالىي مەتفقەسىنە آذربايجان دىلى
رسمى جەسىنە ايشلەنېر.

بىرگىلەوى: استانبۇل توركچىسى
بو اولكەنин سەتچاق و باشقا
منطقەلىرىندا رسمى جەسىنە ايشلەنېر
بوسىنى و هەزىزگۈن: بو اولكەنин
بوتون مەسلامانلارى اىستانبۇل
توركچىسى تائىش اولاراق، تورك
دىلى رسمى جەسىنە دىنى و عەممۇمى
مدرسەلىدە اوخۇنۇر
عراق: بى اولكەنин شىمالى

شهر لریندہ (کرکوک، توز، اربل و...) تورک دیلی رسمی بیر دیل دیر. افغانستان: اوزبک تورکجه سی اویلکه نین شمالیندا رسمی بیر دیل دیر و اوزبک افغانستان نین بؤسوک قوملاریندان بیری سایلیر لهستان ایله رومانی نین روپراجیا و بارسایا ایالتلریندہ راجح دیر. آلمانیا: بیش میلیون مسلمان تورک، آلمان اویلکه سینده یاشاییر و تورکیه نین مهم گونسلیکلری کیابلارلا یاناشی بېولککدە يالیلیر.

نصرت کسمنلی
(۱۹۴۶-۱۳۸۲)



یوسف اوغلو نصرت کسمنلی
آذربایجاندا قازاخ رایونون اطرافیندا

غزل (۲) نازلی نیگاریم

چیخسان نه زمان پرده دن ای نازلی نیگاریم
قربان ائده رهم مقدمووا دار و نداریم

یوللاردا گۆزۈم، هئى دئىيەرەم يار گلەر ايندى
كم كم آزالىر دىلەدە اولان صبر و قراریم

ساقى! در میخانەی عشقوندا خمارم
ۋئر جام شرابى آچىلا چىشم خماریم

يا هو دئىيەرەم، هو چكەرەم، هئى گئچە - گوندوز
قمرى كىمى كوكولار اولوب دىلەدە شعارييم

پىتشىن كالىينى كندىننده دونيما
گلدى.

نصرت ايلك و اورتا مكىسى
يېتىرىدىكىن سونرا ۱۹۶۶ - جى

ايلىرىننده آذربایجان دولت
دانىشكەھىن ئۇرمالىست فاكولته سىنە

داخلى اولوب، بۇ فاكولته نى ايسى
اوغرولا باشا چاتىرىمىشدىرى.

شاعير يۇنۇرسىتەتنى يېتىرىدىكىن
سونرا آذربایجان يازىچى لار يېرىلىكى

داخلى اولوب و اوردا ادبى مصلحتىچى
اولوشۇدر و يازادىفيي اثرلىرى گۇرە

بو قورقۇنۇن كىچىرىلىن ۷ - نجى
قورولتايىندا ادارە ھياتى نىن عضۇو و

شعر شوراسىيەن صدرى
شىچىلىمىشدىرى.

نصرت كسمنلى چوخدان ايدى
كى بويەرە ك خستە ليكىنن عاب

چكىرىدى بونا گۈرەدە معالج اوچۇن
تېرىزىز گلدى آتىچاق علاج تاپىسادان

تېرىزىز ئامام خستە خاناسىندا سون
منزلە كوجدو. كسمنلى آذربایجانىن

يىنى لېرىكا شعرىنده بۇسوک ايزى
غىزلىشىن كالىينى كندىننده دونيما
گلدى.

آز آتش هجروندە بو پروانەنى ياندىر
ياندىقجا اورەك، عرشە چىخىر دود شارايم

كۈنلۈم قوشۇ پر بىستە قالىب غم قفسىننە
آغلاڭ كەچىرى صبح و مسا، لىل و نهارىم

پىكان ائلە كىپرىيكلەرى وىر اورە گىمدەن
راحت ائلە قۇئى قورتولا بو لحظە شمارىم

قلبىم كۈزەرەر بوتەي غىمە گئچە گوندوز
سيلاپ اولورى گۈز ياشىما غىلى عذارىم

گولشىن ده گىزىر دائمى زاغ و زغۇن آزاد
حسىتدى گول و گولشىن دوستاغدا قنارىم

غىربت ده دارىخدى داخى بۇ غمزىدە كۈنلۈم
روحىم دارىخىر هئى گۈرۈرەم بۇشدو كنارىم

نه من دېلچىيم ال آچىم سنه...
 گىتىمك اىسته يېرسىن...
 او يول، او دا من...
 بىر جوت گۈز ياخاجاق آرخانجا
 سنين.
 گىتىلەن مىي...
 نه واختىسا دۇنىمك اىسته سن
 تىكانلى ياستىغا دۇنە جىك يېرىن.
 گىتىمك اىسته يېرسىن...
 نه دانىش، نه دىن!
 بوخ اول اوزانقلار تك دوماندا،
 چىندىن...
 نه يېمىي سۈمىشىدىن؟
 دەنە يېلەدىن،
 ايشدى يۈزلىرى عىب گۈزورسىن
 مىندە.
 گىتىمك اىسته يېرسىن،
 بەھانە سېز گىشت،
 اويانما مورگولو خاطىرە لرى،
 سىين هەم سىن دىر،
 باخىشىن اوگىنى،
 گىندرىمن،
 سىين دە ياد اولسون بارى...
 بۇرا خەمىشىدىن.

غزل (۳) بايرام گونلرى

بىر گىلئيلىك نامە يازدىم يارە بايرام گونلرى
 اشكىيمى تۆكۈدون نەدن رخسارە بايرام گونلرى

من ال اوزدوم ھر نەدن دوتدوم سىنين دامانوى
 سەن ولى وئردىن الين اغيارە بايرام گونلرى

بى وفاليق درسىن آلدىن فانى دنيادن يقىن
 قۇيدۇن آخردە منى آوارە بايرام گونلرى

گل باشىم اوستە طبىبىم عشقوين بىمارىم
 درد بى درمانىمە قىل چارە بايرام گونلرى

ھر فرده سلام ائيلئيرەم يۇخدو جوابى
 باتماندى ھامى، كىيمىسە تاپىلماز اولا يارىم
 گىتىمك اىسته يېرسىن،
 بەھانە سېز گىشت،
 اويانما مورگولو خاطىرە لرى،
 سىين هەم سىن دىر،
 باخىشىن اوگىنى،
 گىندرىمن،
 سىين دە ياد اولسون سارى...
 سىين دە ياد اولسون سارى...
 سەن دىنەز قويۇشا آتىلىمىش چىچىك،
 اوستونە دالغاclar آتىلاجاقدىرى.

بىر عدە عجب بىستر غفلتەدە ياتىب لار
 حاشا اوپىادا يوخلويانى شعر و شعاريم
 قىش فصلى نوراللهى دئىير وصلنتە چاتسام
 اوقدا دئىھەرم گىلدى منىم فصل بهارىم

يۇخسا سىنين عشقوندا گىئىب داغلارى دىللەم
 وورام باشىما تىشەنى گر اولسما چىخارىم
 سەن يالوارىم مى...
 بۇ موموكۇن دىگىل!
 قويمارام قىليم تك ووقارىم سينا
 آلچالىپ ياشاماق عۆسۈر - گون
 دىگىل.

دئىميرم سەن اوجا يېر داغسان،
 اڭىل،
 دئىميرم قالىيدىر علاجىم سەن
 نە سەنە محىت قارا بول دىگىل،

بەھانە سېز گىشت،
 اويانما مورگولو خاطىرە لرى،
 سىين هەم سىن دىر،
 باخىشىن اوگىنى،
 گىندرىمن،
 سىين دە ياد اولسون سارى...
 سەن دىنەز قويۇشا آتىلىمىش چىچىك،
 اوستونە دالغاclar آتىلاجاقدىرى.

ساختا مەجىتىن ساختا سەن تك
 نە واختىسا اوستونە توتولا جاقدىرى.
 دۇشىنىپ يېوللار تك آيافلارىسا
 سەن يالوارىم مى...
 قويمارام قىليم تك ووقارىم سينا
 آلچالىپ ياشاماق عۆسۈر - گون

تبریزی شهربار
(۱۲۸۵ - ۱۳۶۷)

تبریزده دونبازار گوز آچب،
دئیز؛ اترومیز چای قراغنبداد ایندی
تبریزه حمله اولاند، موجاهیلر
انویمیزه گلپرس، ستارخان منشی
آنامدان آلیب اوپوب، آناما
قایسارتار، دئیز؛ سید خانم
فورخهاین بو سیدی گوتور
گندین شهر اچجه، بیز سوردان
شهری فورومالی بیق. آنچاق
شهریار تبریزده او خسوب سونرا
نه راین دارالفنونا گشیدیر. اوردا
او دونیا شوهرتی عشق ماجراسی

عکسوی قلبیمده ساللام بیر یانیقلی آهیلن
قباب اندیب ویرام اتو دیواره **بايرام گونلري**

حسنون گؤندر بهاریندن منه بیر دسته گول
دب دی بايرامیق وئرر یار یاره **بايرام گونلري**

بلبل شیدا چکر چون اون بیرآی گول حسرتی
شوقيله پرواز ائدر گولزاره **بايرام گونلري**

دهريده حسرت چکن عاشق ایکی یوں آغلیبار
بیر فراقه، بیرده کی دیداره **بايرام گونلري**

بیر یوں آغلاتدون گۆزل، بیر یوْلدا گل آغلات منی
دوز گۈرهن وقتە سیزیلدار یاره **بايرام گونلري**

سندەکى حسن و وجاهت نازلى دلبر كىمده وار؟!
بیر فقط گۈيده چیخار مەپاره **بايرام گونلري**

بیر نگاهيله يیخارسان عرصه ده مين عاشقى
بنزه ير كېپېكلىرىن شاهماره **بايرام گونلري**

من انا الحق سسلەمكده عشقوين حلاجي يام
ساقچارىن سال بۇينوما چك داره **بايرام گونلري**

يا كمان قاشدان بير اوخ وور قلبىمە چىخسىن جانىم
باشۇوا سال ماتمىمەدە قاره **بايرام گونلري**

كوى عشقوندا نوراللهى ائلە دىوانەدى
يازىدېغى دىوانى ئايلىر پاره **بايرام گونلري**

باشىنا گلىر، درسى بوشلایر بىر
مەدت نىشاپورا سورگون دوشور و
اوردا كمال المللک اىلە ياخىددان
تايىش اولور و تىمور تاشى اولىدەن
سونرا تەرسا قايسىدیر. شهرىارين
شەرعىرى ائلە او زاماندان ملک
الشعراءي بەھار، بولەھىن خان صبا
و هابىلە بىرسوك شاعيرلر و
ھەزمەتلەرنىن طرفىدەن آقىشلار
و فارسى شعرە جومان شهرىار بىر
زامان آناسى نىن سۇوالىسىن
قارشىسىندا كىي «اوغۇل نىيە منىم
دەليمەدە شەعر يازمىرسان؟»
جاوامىزىز قىالىر و بىرسوك
شاهكارى سايىلان حىدىرىبا اترىن
نورك دېيانىدە يارادىر، بولەن يېل
كىمى داغلاردان آشير، سەل
كىمى چايالاردان كېچىر و
شهرىار، ایران شعرى نىن ابى
شهرىارينا چىورىلىر. حىدىر باسا
ابىنىدە كىمى بوزدەن آرتىق
دىلىلىرىنە چىورىيابىپ اون لار
دانشگاھدا تىدرىس اولور. شهرىار

سوئالاردا سەھنەدە شەعرىن
سەھنەدىن جاواپىسا دا يازىرى كى بى بو
اىرەدە حىدىرىبابادان قالان يېر اىر
دەبىيل. شەھىار فارسى
غۇزلەرىندەن باشقا فارس
دىلىنىدەدە اۋزو اوچۇن اۋزەل يېر
مكتىنى واردىر.

عبدالله رضايى هشتەرودى
(غمىش)

غمىش ۱۳۰۴ - نەھر اىلەدە
هشتەرودىن، نصىر آباد اۇلەكەسىنە
دونىيا گۈز آجىب.

۱۷ اېلىل عومۇرۇندا
كتىچەمبىش دىر كى آتى، آناسىن
تۇرماغا تابىشىرىدى.

غمىش ۱۳۴۳ - جو اىلەدە
بىرالەمىن، تۈبلۈمۇنون
(مجموعەسى نىن) اول جىلدەن چاپا
وشىدى. دەنملىقى غەتكىش يۇخارى
نصىر آباد و آشاقى نصىر آبادين
آراسىدا اولان چاپىن اوستوندە اۋز
خرچى اىلە بىر كوربو قوردو.
غمىش ۱۳۵۵ - نجى اىلەدە قوم

غۇز (۴) عکسىن

كۈر خۇرۇز تك باخىر عکسىن منه يان - يان گۈزەلەم
تىر عشقىن ائلىيەر قلبىمى شان - شان گۈزەلەم
بىر زمان هر گئىچە دۇرت يول تېپىلەرنىن يوخوما
نەدن اينىدى اولوسان جن كىمى پەنھان گۈزەلەم
من سەنە شەمعىدىم، آخا سەن منه پروانەمەيدىن
بىلىمەرم دەڭدى بىر داش سەنە هاردان گۈزەلەم
دەمپىرمەم ائللەر اىچىنەدە منى سەن خار ائلەدەين
حقى وار اينجىسە گر گول كوسە خاردان گۈزەلەم
سەنین عشقىن بىر عروقىمەدە گىزەن قانىمىدى
جان چىخار چىكسىن اگر قانى داماردان گۈزەلەم
غەم ھجرانىن اىپى گۈر نە چىكىر دارە منى
بىر گئىچە گل يوخوما آج منى داردان گۈزەلەم

بو فنا دەرىيەدە بئش گون وارا آلدىنماگىلان
چىخادار شاهلارى بىر گوندە بىر واردان گۈزەلەم
فلكلەن آشىشىغى گۆيىدەن ائلە دۇردآلچى گلىير
اۋزودە باش قوتارانمیر بىر قماردان گۈزەلەم
آتالاردان بابالاردان بىزە قالماش بۇ مەثل
دەجىكدىر توپۇغا داش گلە دالدىن گۈزەلەم
قىشدا بىر كۆپىنك اىچىنەدە سوپىق آلسىن جانىمى
يايدا گل اوستومە چك دۇرت دانا يۇرغان گۈزەلەم
دىرىلىكىدە گلىيەپ آج قوللارىسى بۇينوما سال
قوئىما دونىيانى اولا شاعەرە زىندان گۈزەلەم
من اولىندەن سورا هر هفتەدە پەنجشىنە گلىيەپ
قېرىمىمى جىرمائىغان مەلە گۈزئىشان گۈزەلەم
ايستەمز مەرقىدىمەن دۇرۇنى كاخ ائلىلەسەن
قېرىمىمىن اوستە سو آج قۇي بىتە يۇوشان گۈزەلەم
بو سوراللهى نىن اعمالى درست اولماسا گر
سوخاجاغلار گۇتنە اوتلۇ كۈلۈشان گۈزەلەم

شەھىرەن كۆچدۇ و يېلكالارىن
(علمانىن) مەحىرىنىن فایدالاندى
آنچاق ۱۲۸۱ - اینجى اىلەدە دونىابا
گۈز يۇمدو.
غەتكىشىن عمرەنۇن حاصىلى
ادىيانىدا ۱۱ جىلد كىتاب دىرس.
اٹلىرىنەن: ۱. اسراوغاشورا ۲. بىمان
عاشرۇ ۳. ئەپەر عاشورا ۴. عصر
عاشورا ...

قدرت الله چۈيانى
(دەغۇم اىل: ۱۳۳۲)



چۈيانى مەشتەرود بولگەسى نىن
خاتىن گۇنىنى كەندىنىدە دونىابا

غزل (۵) اوغلان

سنى آلاتمىيا بو دونيائين اوغلان يالانى
 تپىگىن بير گون آتار كاسهى عمومون جالانى
 بو بير عفريتهدى بنزهه فالاخور بير تويوغا
 نه قدر دوغسادا آخر ايچەجكدى فالانى
 شاهلارين شاهلىغىن آلدى الى بوش سالدى يولا
 مملكتدهن اولارا بير كفن اولدو قالانى
 قبر آدیندا ايکى آرشين هەرىھ بير چالاوار
 مرىخە گئتسەدە آخر گۈرەجك او چالانى
 فلكىن چرخى يىزە آينەي عبرتىدى
 بير بىلە تولوانيي انسان هانى عبرت آلانى
 صدامىن آripاسى چوخ دوشدو بير آز آنقىردى
 قارىنinin آلتىنا گۈردون نئجه دۇندۇ پالانى

گۈز آچىپ، چوبىانى اوشاغلىقىدا
 تەرانا كوجىوب وائله اوشاقلقىدان
 مەذىي ادييانا علاقە گۈستەرىب و
 مەرحوم رحيم منزوپىزىن
 مەحضرىنەن چو خىلو استفادەلەر
 انتىشىدىر، چوبىانى شعر بىزازاق
 ادبى انجمنىرەدە فعالجاسىنا
 اشتراك اندىب و اۋزو تەرانىن
 اسلام شەھرىنە باشىياراق قومون
 تۈرك شاعيرلىرىن انجمىن
 ياراتماغا شۇقىقىيەتلىكلىق قىلىپ
 هفتە چىشىبە ئىتكەلىرى قىما
 گلەپ و اوردا «مجمع الشعراى آل
 ياسىن، آدىلى بىر درنگىن
 قورولماقىنا سىب اولموشدور، بىر
 انجمىن اىندىدە هەزەنەتە چىشىبلەر
 قومىدا دايىرىدىر و اھل يىت
 شاعيرلىرى و تۈرك ادييستانى
 ماراق بىلەين اديييات عاشقلىرى
 اورا باي كېشىشارلار.

چوبىانى تەراناين نصیرآباد
 شهرىچىگىنە شورالار سىچىگىسىنە
 آد يازدىرىب و ايکى دورە مىردم

طرفىنەن شۇرالىقا سىچىلىدىر.
 درىن دويغۇلو و اخلاقلى
 شاعيرىمېزىن اىندى يە كىمى بىر
 كىتابىي «مرمىستانىسى، آددا
 چاپ اولۇسىدۇر، بىر كىتاب
 چوبىانى نىن تۈركىجە - فارسجا
 مەذىي شاعرلەرنىن و نوحەلەرنىن
 احتوا اندىر.

عزت الله محمدى
 (دۇغوم اىيل: ۱۳۲۱ ش)

ابىزەن (اۋاک) بولگەسى نىن
 آميرە كەندينە دونيائىسا گۈز
 آچىپ، عرب ادييستانى و مەنطقى
 اپاندا اوخویوب سۇزرا تەنخىدە
 لەمعە و باشقا كېشىلارى شىيخ جىجاد
 داشتى و اومىتاد رەحمانى نىن باپتىدا
 تىمىدالىدىب و خارج درسلىرىن
 نەجفىدە و اپاندا مېرزا جىجاد
 تېرىزى، كوكىي تېرىزى، فاضل
 لەكزانى، وحىد خەراسانى و ..
 مەحضرلىنە اوخویوب و تەحصىل

سۆزلىرى كى يازىرام گۈچە بىر آز گولمەلى دىر
 مستندىر ھامىسى ذەجە يوخدۇ يالانى
 فرعونون مىصرەنە گئەت، داغدان اوغا قىرىنە باخ!
 ائلە داشلار قويولوبدور ياغى توكسۇن يالانى (يالانى)
 قادر آلاھ اوغا مامور ائلەدى بىر چوبىانى
 نىل چايىندا سويا بوغىدوردو او قىرى سالانى
 بىشىرى بىدەمىلىن دوتار آلاھ غىضى
 اوغا داغلار تۈكۈلۈپ بىر بىرىن اوستە قالانى
 ايکى يوزمىن نفر آفرىقادا غرق اولىدو سويا
 بو نوھون طوفانىدى درىا نئجە چىپچالانى
 اوخوييان واختا «اذا زلزلت» يەن «آيە» سىنى
 يادووه سال بىمى گۈر دونيما نەجور چالخالانى
 اولارىكى گئچەلەر مىست مى ناب ايدىلر
 نە مى و ساقى و مىخانە نە قالدى دالانى
 گىنە بىر عەدە مىسلمان ائلە ظاھەرساز اولوب
 حىلەدە شىيطان اونون كۈلگەسىنە دالدىانى
 مكە يە رشوه پولىلان گۈرۈسەن گىتىدى حاجى

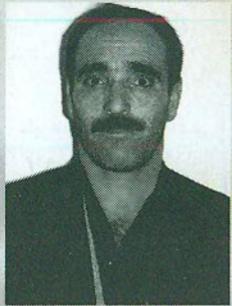
۳۲

متفرقه

ایسته بیر عیب لوبن اوستونه چکسین مالانی
 قار یاغاندا یاغار اول اوجا داغلار باشينا
 سودا اولدہ بولاتسا ائله باشدان بولانی
 دای نوراللهی بو سجاده وی چوخ چكمه سووا
 سنه تورش آچانی گورسن ائله آغزین سولانی

ایله یاناشی جامع المقدماتدان
 کفایه بیه کیمی تدریس اندیبدیر.
 اوستاد محمدی ایندی قسومدا
 هندیون مسجدینده جماعت
 امامی دیر و مذهبی فعالیترين
 یانیندا تورکو مذهبی ادبیات
 اوزرده چالیشیر و ایندی بی کیمی
 مذهبی شعر بازارکن بیر سیرا
 کلاسیک مرئیه کتابلارین او
 جمله دهن ملا اسدالله آمرهای
 اراکی نین شعرلارین چاپ
 اندیبدیر، دئمه لی ایرابن مرکزی
 بولوموندے (اراک، همدان) اوج
 شاعیرین شعرلری شبیه او خویانلار
 طرفیندەن اجرا اولونۇ: ۱. ملا
 احمد همدانی ۲. ملا اسدالله
 همدانی ۳. عزت الله محمدی
 الیلریندەن: کىز المصائب ۲ج
 (ملا اسدالله آمرهای نین شعرلری)/
 قمری دریندی نین شعرلری / مجمع
 الفرائد
 (عربجه حدیث توپلۇمۇ) و ...

علی قبیری
(دوغوم ایل: ۱۳۳۸ ش)



چاراویساغین قیرخ سولاق
کندنده دونیا گوز آجیب، افلاط
دوروونده عائله سی ایله بیرلیکده قوما
کوچولر، قبیری اوشاغلیق چاغیندان
مدادلیق ایله یاناشی شعر دنه گه
باشلایپ و موختلیف ساحله لردہ شعر
یازیب دیر، قفری قوم شهری نین
بوسو ک مداھلاریندان سایلیر و
دنه ملی قوم دا ایندی یه کیمی بیر
کیمیک سیمگه سی (سمبلی) کیمی
اوز حیاتنا داوم اندیسیدر، دنه ملی
علی قبیری، علی نجفی، سلیمان

آی گلر ایل دولانار گون به گون عؤمروم آزالار
گلی بیر گون بدئیم تورپاغیلان مونس اوilar
سالگردیم دوتولاندان سورا باددان چیخارام
ولى سؤزلر یازارام دائمی دیللرده قالار

اسکندر تک گر آلا اینسان عقراتی
دريایه گئده يا دولانا گؤیده کراتی
هر تشنە گزن جرعەی حیوان ايچە بيلمز
حضر ايستيرى ظلمتىدە تاپا آب حياطى

جام شرابى منه وئر آى صنم
محفل عشقوندا خمارون منم
بیر گول آچيم باشدا گولوستانووه
در منى ايگلە سنه قوربان ننم

آلچاغلاردا خشە - يۈنچا گوللەنر
گدیك باشى اوت گىيرمىز داز قالار

سۇراللهى و رحمتلىي اوستاد على
خانزادە آل ياسىن انجمنى نىن
قۇرولماسىنىد بىرىشكى روپۇر
اولمۇشدو.

عليضا حضرتى «ناعمى»
(دوغوم اىل: ۱۳۵۶ش)



آيلار گئچر بئش آلتى گون ياز قالار
قار ارى بىر گونئى لرده آز قالار
آلچاغلاردا خشە - يوتجا گوللەنر
گدىك باشى اوت گىتىرمىز داز قالار

■ ■ ■
معروف ائلثىئەن نوحة خوانى آى بالا سىسىدى
آياتى غلطىدە اوخوسا سىس گلە بىسىدى
گئىت ختمىن اوخو آل پولووى يوللا بەشتە
نېشون^۱ كى اولەن گېرى يا گۈسالە پىرسەتدى

■ ■ ■
بىر قىز آلدىم سان كى تىبل او لاخدى
نالى دوشوب اىساغلارى چۈللاخدى
عۆزۈرىندەن زىلدىر زىلدىر سو گلىر
ائىلە بىل كى رادىياتى سوللاخدى

1. نە ايشون، نە ايشين

تلفون دا دئىير زهرا خانىم : قىز، مىشە جئىران!
مشد احمدىن آروادى دوغوب بىر يئكە شىطان
تلفن پولونون آلتى رقم قبضى گلنده
يازىق كىشىنин رنگى قاچىر قلبى اولور قان

■ ■ ■
او تايىدان گلىرى اووجچو
اوج دەوه، بىر گئى گئچى
دەوهەلر باخار گئىيە
آغ گئچى گئىدىن گئچى

■ ■ ■
بىر گئچە گۈرۈم آىي
ايشىق اندىيىدىر چايى
ياغىش ياغىب سئىل گلىب
چايىدا بۇغۇبىدور آىي

وئىرىپ دىرى.
ناعمى آل ياسىن انجمنى نىن فعال
عضو بىرىندەن ساپىرى و اوز شعرىنى
چوخلۇ هىتلىر دە فرات ئاتىدېرى.
چاب او لۇش اثرلىرى: مرئىيە
السادات لىزىارت عشق (كىپلا زمارت
نامەسى) / حضرت معصومەنلىن
زىارتى نىن ترجمەسى (احمد حىدر
باڭى ئىلە بېرىلگەدە)
ناعمى نىن اوزەليكلىرىندەن بودور
كى ھم مەنھى و ھم مەللى
ساخەللىرىنەدە ئاثر بارادىپ دىرى.

افتخار ائلى
گول باغىندا بىر گولم نوپيار ائلىنەندەنم
تۇر كەم آذىر او غلوبام شەپيار ائلىنەندەنم
گۈرىشىم اووج - اووج بوقېرىلى ئۇرمايى
بۇ شەرقى ئۆلکەنین رىشە دار ائلىنەندەنم
قاрадاشىم كور او غلوبدور، بولداشىم
عاشىق غریب
من قىرىنلەر بويو افتخار ائلىنەندەنم
غىرتىم آشار داشار، عزتىم آزاد ياشار
اوز گەيە باش ايمەرم،

ناعمى تخلصى اىلە تانيدىغىمىز بۇ
باچارىلى سۇيىتلىي شاعير سىركىنلىن
باردا آشاجى كىنىشە دۇنيا ياسا گۈز
آچىپ دىرى.

او شاق اىكەن عائلەسى قوما
كۆچوب و سېكل آلاندان سۇزرا
تحصىلاتىنى حوزەدە دادامە

قوناق شاعيرلر



آچما نامىرده الون گئىت داردان آسلام ياخشى دير
پايرهنه گزمگون چوخ پاره چوسدان ياخشى دير
دوشمنون هر كس ده اوڭسا عاقل دانا اولا
مېن مراتب قانمييان لاوالى دونستدان ياخشى دير

■ ■ ■
يارادىب يارادان آيدوغموش چايىن
حسين آى يارادان آيدوغموش چايىن
گؤزل لرين گلىب گۈرسە خان چوبان
سەچىيەنمز سارادان آيدوغموش چايىن

■ ■ ■
بو قۇجالىق ائيلەدى دئوردقات منى
قوئيدو لاغا كوچەدە لات - مات منى
من كى مىنردىم گئچەلر آروادى
ايىدى مىنير هر گئچە آروات منى

ميانىن توق كىدىنده دۇنيا گۇز
آچىپ، تېرىز علمىيە حوزەسىنە
اوخويوب سونرا قوم حوزەسىنە گلىب
و ايىدى دە بو حوزەدە تەھىپلانتىدا



سید بشير جسينى
(دواعوم ايل: ۱۳۵۴ اش)

ذولفقاراللىنده نم
بوردونون بىكىلىرى، باش اوجالىب هر زامان
من زامان قالىلغى، اعتبار اللېنده نم
اجنبى لرە دىن: گۈز يېغىن بولۇكىدەن
من فېر آت مېبب چابان، شىر شىكار اللېنده نم
بۈلدۈر گۈزۈم ھە، ئازلى سىرگىلىم گەلە
آغلارام گىچە - گۈنۈز انتظار اللېنده نم

داوام اندیز. سید پسپیر ائله اوشاقلیق
چاغیندان شعر دنمه گه باشلایب و
تبریزده اوستاند یحیی شیدانین
محضریندهن فایدالائمه‌شلار. سید پسپیر
غزل، اجتماعی و مرثیه و اوشاق شعر
ساحه‌لرینده چالیشیر و کلاسیک غزل
فورماسبندا موقق شاعیرلردن ساپلیر.
«زخم دل» آدلی کتاب شاعیرلرین
تورکجه مرثیه شعرلرین احتو اندیز.

فتح الله ذوقی
(دوغوم ایل: ۱۳۵۹ اش)



ذوقی «جازارویماق بین» «فالاجای»
ماحالی نین «کیلیسه» کندینده دونیا با

شهریارین و صفیندہ

قدرت چوبانی

شهریار ای در رخشندہ دریای ادب
ای وئرەن کبکه و دبدبەسی عالمه دب
نه عجم متلینی ممکن گۇرە بىرددە نه عرب
کیمدى سن تک دوشە آفاقە اونون طنطنەسی
حقلییدىر فخر ائدە میللەتلە آذر ننهسی
او زامان کى قلم آلدین الله اعجاز ائله دین
تورکودە فارسی دا دونیادە سرافراز ائله دین
شانلى تبریزیمیزی همدم شیراز ائله دین
پیر شیرازى اویاتدین بوخودان نازىلە
ال الله وئردین آذربایجانی شیرازىلە

گنوز آچب و اندانی تحصیلاتی
«خیرآباد» دا پیترب. کندده راهنمایی
دوره می اولماد یغنسا گزوره
او شاغلار ین تحصیلاتنا علاقه‌ملی
اولان آناسی فوما کژچوب. ذوقی
قومندا راهنمایی دن سوپرا ۱۳۷۲ ده
قومنون علمیه حوزه‌سینده تحصیله
مشغول اولوب دور. او ایندی حوزه‌نین
سطح درس‌لرین پیترره که «علوم
تریشی» رشتے‌سینده لیسانس آلب و
یوکسک لیسانس شرکت اندیب.
ذوقی طبله‌لیگین ایلک گونباریندن
قلم اهلی اولوش و اوون مقاله‌لری و
شعرلری بعضی نشریه‌لرده چاپ
او اولوب دور.

ذوقی قومدا قوروولان ایشان
درنگینده سورک دیلی و ادیتایلا
تائیشلایپ و سورک ادبیات
اوتساغی نین قورولماهیستا یارزدمچی
اولسوب و ایندی قومون علمیه
حوزه سینده رسول آدمدا یا بیلان اوچ
دیالی ایچسل در گکی نین باش
بازاریدیر.

شهریارین هجری‌نده

نار، نقش و نیگارسیز قالدی
قله سitan و قارسیز قالدی
ملک شعره چکیلدی شال عزا
شهریمیز شهریارسیز قالدی
گوژه بازاردا گزنده گوژه قولای گلمز
گونش نجییکه چیخاندا حیسابا آی گلمز
چوخ اهل شعر و ادبیلر گلر گئدهار امما
جهاندا بیرده بیزیم شهریاره تای گلمز

عالم شعرده سنهه تانيينير ايرانيمييز
 فخر ائدر آدينها دونياده آذربايجانيميز
 باش اير باشدا کي ساپ بورکونه ستارخانيميز
 سن اونون قانلى ديارى بئجه رهن بير گول سن
 قهرمان يوردو آذربايجانا كسگين ديل سن
 دائم قلبيده سن غم گولو بسلنديردين
 شعرينيله ولی هر قلبى هوسلنديردين
 خيردا ائوده او توروب عالمى سسلنديردين
 ديله گتدىن قلميله وطنين داغ داشينى
 شانلى حيدربابانيں عرشہ او جالتدین باشينى
 همتين ائتدى سنى مملكت شعره امير

فقط قلبینی اینسانلارین ائتدىن تسخیر
کە باشى اوجا داغلار سىنە ايندى باش اىير
چونكۇ سن داغلارا آچدىن دل عرفاندا حساب
ايندى گوندە يازىلىرىن ھەر داغا بىر جىلد كىتاب



دل سُوْزون ساخلا میشام سینه ده
دلداره ذئمه
فاش انده م سیر زمی اول مجرم
اسراره ذئمه
دولانیب باشینه بیس خاک
قدومینده اوم
آه و زارایله کشین گونلر زمی یاره
دیمه
ای گنوزمل! گسول یوزو حیران

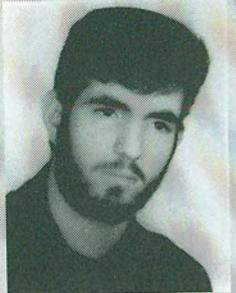
دېلىن وئرەن دىنىيىدە وئەر

حفظ ائدهن هر بشرىن دھريدە دىنин دىلى دىر
مېنديرن ارزشە افكار و مرامىن دىلى دىر
آيرى دىل لرده اگر قند و شكر وارسا گولوم
او كى بالداندا شيريندى اودا توركۈن دىلىدى

گۈزىرەم يوسف كىنان كىمىي ايتگىن ائلىمىي
بىر يازان يوخدۇ اوذاق ائل لرە بو نىسسىلىمى
يئتىشىن داده منى بوغدو بىو فارسىن دنىزى
«سو» كىمىي آلدىلا بىر «آب» ايلە الدهن دىلىمى

اىلىن مەھر و مەھى
چارە سىز عاشقىتىن دردىنە انت
جارە دىنەم
آنە او لا جاتىنە هجرىن منى بىمار
الله يېب
جىك شخاپىخش ئىنى بون يىمارە
دېنەم
نه قدر حىرىتىلەن گۈز تىكىم آخر
بىولۇنَا
عمرەمۇن كىنچىدى چو خۇ دھرىدە
آوارە دىنەم
غم كىتايىن او خىوب باشە و نىزم
غىلەرىمى
باخىگىلان سایىنە ئى گۈل
سيخىلان خارە دىنەم
بو سفا عاغلىل اوز اسرارىنى اغىارە
دنەز
من دە حاشا او رە ك اسرارىمى
اغىارە دىنەم.

رضا محمدى
(دوغوم اىل: ۱۳۶۲)



«ولايى» نخلصى ايلە تائىيدىغىمىز
گىنج، استعدادلى و قسوى طبىع
شاعير بىزى سرسكىنە (ھەشۋەد) بىن فوج
احمد كىندينە دونيا گۈز آجىپ و
ھلە قۇنداقدا اىكىن ئاينىلەسى قۇما
كۆچۈبلر، رضا علوم انسانى
رېشەسىنە دېلىم آلمىش و گەلە جىڭى
آيدىن شاعيرلر بىزى دندىر.
گۈزۈم گىرىس او چوللىرى گىزىن
گۈزەل نىڭارىسى
آلىسىدى فرقىسى منىم اليمدەن
اختىارىمى

من سىزىن سىينەسى قانىلە دولو بىر گولوزەم
اۆزگەلر دوستاقى هجراندا يانان بولبۇلوزەم
واختىز اولسا مىتىدە ياد ائدىن آغلار گۈزولە
ھر نە اولسامدا سىزىن شاعير شىرىن دىلىزەم

ھلە حفظ ائىلە مىشىم اينىدى يە تك من دىلىمى
باغلى يا قويمامىشام كىنەلى دوشمن دىلىمى
دىل كىسنلار اۆزۈمۈ سالسالادا دىلەن اگر
قويمارام جان نە قدر وار دوشە دىلەن دىلىمى

هر آخشام او لىچاڭىن دىلىم
دارىخمايم سحر گلر
سحرلىم گلېپ كېچىر،
گۈرنىزىم او يارىمى
سۇزۇم بودۇر نېبىم وارىم، فدا
اولا جمالنا
جانىمدا چىخسا من گىنە دەيىشىرم
شاعرىمى

اوره كى پاناندا صاحىسى، قىزىل
كىمى بىها تاپار

گىزىزوم ياشلا عاشقىدە
چو خالىدىرام عيارىمى
آخىر آخىر عذارىمى، گۈزۈم

بولۇندا گۈز ياشى
هاچان او سەنگىلىم سىلر،

سرشكىدەن عذارىمى؟
گۈزۈمە باش يياوش - يياوش،

باشا ياشىم چاتىر مىم
سرشكىم ايله گۈنيا گەرە كى يوواام

مازارىمى
قايساوانى بالى قاتىدى سۆزۈنده

اىل شاعرى

نظامىلى قىچلوسى

نوراللهى قلم آلدى اليىنه
داراق چكدى نىسىگىللىرىن تئلىنە
فرحلنىدى اۆز ي سوردونون سئلىنە
شەھىيار تك سلام وئردى ائللىرە
اودور آدى دوشىدو بىو گون دىللىرە
طنز يازىب قىزدىردى اوز ساجىنى
تانيتىدىردى شىرىنلىكى آجىنى
بارىشىدىردى گلىن ايله باجىنى
قايساوانى بالى قاتىدى سۆزۈنده
اۆز سۆزۈنە، گولمك توتدۇ اوزوندە

اىل شاعرى اونا دئمك او يغۇندو
دئمەگىنەن شعر عالمى يورغۇندو
بۇلاقلار تك اونون طبىي جوشۇندو

نوحە يازادى هىئت لىرە اوخودو
ايىرى گىزن مداحا سۆز توخودو
عىزىز دوتىدو آتا آنا حورمتىن
اۆز دىلى نىين ياخشى بىلدى قىمتىن
سېنديرىدى ظالىمەن قدر قودرتىن
چوورمەدى او زون آنا وطنە
قوت وئردى اىل قايفىسىن چكىنە
دئدى دوستو نامىرد اولان كارىخار
بوبول آغلار ھەممە اولسا گولە خار
ايىيىد ائلدىن او زاق دوشىسى دارىخار
دارىخاندا وطن سۆزۈن يازادى او
قلم ايل نامىرد قېرىن قازدى او



احمد عبدى
(دوغوم اىل: ۱۳۵۸ ش)

اوستوندە تحقیقات آپارىب كى
ياخىن گله جىكىدە كىتاب سورىتىندە
چاپ اولاجاغىدىرى.
هارداسان؟

اي نىكارىم، باوقارىم، اي گول بى
عېب و خواريم

هارداسان بىس، گلمىرى سىس، بىس
قراار اولموش قرااريم

چەھەرە مندن، گېزلىنىندەن، گۈز
الويىندەن، مىن گەنگەنندەن

قرعە چونىدو، شىمع سوندو، شامە
دوندو، روزگارىم

من خانىدىم، سلطانىدىم، مىن
اولادا اصلاتىدىم

سەن سىز اىنىدى، چوخ چىتىنلىرى،
گەنتمىش الدن اختيارىم

آى منه هاى، حقيقىدىن پاى، بوخ
سەن تاي، قورى چىكىم هاى

سەن سەن عمرىم، باشا دا فيكىريم،
دىلەد ذكرىم، هم شعاريم

قىدى رعنە، دىلدە شەھەل، اولماز
اصلە، مىن زلىخا

لىدە بالىن، زلەف و يالىن، يوزىدە

آذربايچان قەھرمانلار يۇرۇددۇر
ستارخانلار باقرخان لار يۇرۇددۇ
خىيابانى كىمەتى جانلار يۇرۇددۇ

يام ياشىل دى هەر بىر بئىتىين يارپاگى
ايىسانلىقا ايشيق وئردى تورپاگى

سۆزلۈك

آردارلار:Ardalar: خاطيرە لر

آرمود، آرمىت:Armut: گلابى (دكتىر معين بو لقىي پەلەوى ثېت
ائىدىدىر اما كاشغارلى مۇھمەد "أرمەت" شەكىلیندە توركى كو ثېت
ائىدىدىر. «يوان لغات الترک، عربىجه خطى نسخە، ص ٦٠»

آلەن:Alin: آندە ف: پىشانى.

آناج:Anac: آنا توپووق، آنا قوش ؟ ف: مرغ مادر
آلقيشلاماق:Alqışlamaq: تىۋىق ائتمىك.

اركىج:Orkac: تكە، كىچى نىن ارككى. تازا بولوغا چاتمىش قوچ.
لغات الترک كىتايىندا اركك كىچى آنلامىندا اىشلە نىب.
كاشغارلى يازىزىر: «أرکج اتى أم بىلور/ اجكى اتى يىشل بىلور»
يعنى: اركك كىچى نىن اتى درماندىر و دىشى كىچى نىن اتى
يىشل و مرض دىر. «ديوان لغات الترک، باب ھمزه»

ائىمە:Eymə: بالاچا تولوق، قارا مال درىسينىن دوزلىمىش بالاچا
قاب كى جوتچولر چولە اونولا قاتىق آپارادىلار. ائىمەدە



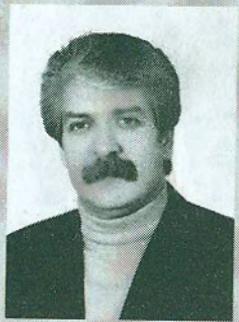
اورمۇدا دونىبا گۈز آچىپ و
اپتادىي تحصىلاتى يېتىرىدىكىن سونرا
مشهد خۆزەسىنە گىنديپ سونزا قوم
خۆزەسىنە گىلىپ و بۇ شهردە خۆزوى
تحصىلاتىدا ادامە و تىرىپ. گۇھرى
دققلى و ساوادىلى بىر محقق دىرس كى
اوئون اثرلىرىنىن «لەھوف» مقتلى و

احد گۇھرى
(دۇغوم اىيل: ۱۳۵۷)

خالىن، گەلەدارىم
گىردى راهىن، او دلو آھىن، روى
ماھىن، بىر نىگاهىن
آلدى جانىم، تو كەدو قانىم، يوخ
توانىم، اخىيارىم

جامعه کبیره "زیارتی نین ترجمه مینه اشاره ائتمک اولا،
گوهری نین ترجمه لری هله چاپ اوزو گورمه سلرده آنچاق اونون شعری ایندی به کمی مطبوعاتدا و ها بنله "شعر توافقی" کیتایندنا چاپ اولدور.

بخیار فرح
(دوغوم ایل: ۱۴۲۰)



شاهسون ائللى شاعیرمیز قومدا گونىزلى داغى نین اتكىلرىنده فاراجادير ايجىنده

قايىغىن سو يو سوزلوب، دادلى او لاردى.

الچورىي اىچۆرەي: پنجه كش، بىرى يە بىزز بىر نوع چۈرك.

النگە: سومو گو اىرى و آرىق آدام. النگە: اسكلت

انسيه ئۇنىيە: دال. ف: نشىمنگاه

اينىك ئۇنىك: ار كىك و يېرىتىجي ايت بالاسى.

اودوخان Oduxan: حىدىن آرتىق آج قالان آدام، آجىندان

اختىارىن الدن وئرمىش.

اورد Ord: ياناق ايله انگىن آراسى. ف: لپ

اوركىن Örkən: اولاغىن بىلەن باغلاشان اىپ. (اسكى توركىجه ده

ه" سۈزجو گو ايشلەنلىمىزدى و ايندی بىزىم دىلى مىزىدە

ايشلەن ھورمە ك و ھور گو كلمەلری اسكى توركىجه مىزىدە

اورمە ك شكىلەنە ياشلەنلىيدىر. اوركىن "سۈزجو گو، اسكى

شكلىن ساخلايىدىر، اگر كوكداشلارى كىمى

دىئىشىلسەيىدى "ھوركىن" كىمى يازىلمايمىش).

اوزەن Zən: بوردا قىزىل اوزەن چاپى، (اوزەن كلمەسى احتمالا

اسكى توركىجه مىزىدە گلن اڭز كلمەسىنندىن دوتولوب.

كاشغارلى يازىر: اكىز چاى معناسىندا و آنلامىندا ايشلەنر و

دونيا با گۈز آچىدى، فرخ شاهسون
اڭلى نىن كوسەلر طايقاسىنин
عطاھانى تىرى سىنەدەندىرى. فرخ
اىل ايجىنده دونيا با گلسىدە آتجاق
قۇمدا بورسا باشا چاتىپ و بو شهرە
دىپلىم آلىدى. فرخىن شعرلى
ايندى يە كىمى شىرىياتدا و اينترنسى
سایتلارىن بعضى سىنەدە چاپ
اولىدور. فرخ ايندى تورك
ادىبات اوشاقى نىن امكاداشلىقى ايله
تالبىم خانىن شعرلىرىن توپلاپ يېرى
باشىن گىلەجىكىدە چاپ
اولا جاقدىرى.

نظاملىق قىچلونى جاويدى" (دوغوم ايل: ۱۳۵۳)

آذربايچانىن چاراومىساق
ماھالى نىن خادىم كىدى آدللى
كىنىدەن ئاسادان اولىدۇ، ايلك
تحصىلاتىن قورتارا ئاسدان سۇزرا
عائىلەسى ايله بىرلىكىدە فۇرم
شهرىنە كوجىبلىر. قىچلونى يېرى

تورك اولكەلرینىدە بۇ آددا چوخلۇ چايلار وار. آتجاق اكىز
كلمەسىنده گلن "ك" حرفى غنه اولدوغۇنا گۈزە دوشوب و
"اڭز" كىمى يازىلمايدىر.)
اولگونغا: اورنڭ. ف: نمونە
اۇونە Övna: وعدە، نوبت.
اوولامالا: Ovlama: آغامىش يىتىكى لرى درمك، سئىره ك آلاغانلار
ايله يىتىكى لرى درمك.

ايدمان Idman: ف: ورزش. (ايدمانچى idmançı ف: ورزشكار

ايىزى شالوار Izi Şalvar: دار شالوار

ايستوت istot: ايستى اوت. ف: فلفل سياه

ايىنجه Ince: نازك. (ايىنجه، يىنجو، ايىنجى قدىم توركىجه مىزىدە
مروارىد معناسىندا گلىپ).

اۋتن ئەتن: سوووشان، كىچىپ گىنده ؟ اۋتن آردىلار: باشدان
كىچىن خاطيرملر

بىزدى: Bezdi: ايىنجىدى. بىزمىك: يېرى اىشىدەن ايىنجى يېب قىراغا
چكىلىمك.

باسمالىق Basmalıq: ياش پىشىنى يېر گىشت - گل اولان يېرە تۈكۈب

چالىشقا شاعير و يازار اولاراق
قۇمدا اوستاد شەھرىار
كىتابفۇشى مىن آجىپ و توركو
كىتابلىرىن ياسماسىنى
چالىشىدۇر.

چاپ اولموش اثرلىرى:
چىچكلى گۇزۇوش (شىعر
مجموعەسى) / دعای نىسل، توركىجه
ترجمە.

مەرعلى محمدى "چىلى"
(دوغوم اىيل: ۱۳۵۹)



زىڭىن دوغولۇ شاعير بىز زىڭىلەين
موشامبا كىدىنده دونيا يا گۈز آجىپ،

ابتدائىنى كىنده اوخوب سونرا
قۇمدا و زىڭاندا تحصىل آلىپ، نهاتى
لامىجان فاكورىتە سىنەنگىزىكى
رشتە سىنەنگىزىكى فوق دېلىم آكىپىرى.

آغاجدا ياشابار / آغاجدا اولر
آغاجدا آغلابار / آغاجدا گولر
آغاجىن اورەمى / تاب با تاب
چالار

آغاجدا سۈپىرلەر / آغاجدا سۇتەر
آغاجىن اورەمى / يېش قوجاغىندى
 يولجولار باشنا / كولكەسىن ئەر
آغاجىدا يسول گۈزىلەر / يسوللارا
باخار

گۈزلىرى ياشابار / گۈزلىرى دولار
پايزىزىن يېلىدە / آغاجدا اسر
سارالار يوداغى / يوداغدان دوش
قىشىن قىچىرىسىنە / تىتەر دوزەر
آغاجىدا گۈن سايابار / باھارى
گۈزلىرى

پىلەور pilevər: خىريم - خىردا ساتان.

تىيە حىساب Tətyə Hisab: حسابىن يېرەدە قالانى، تۆكۈلمüş.

تممكى təmmək: توتون، تباڭو.

توتكى Tütək: بالاجا نى.

تونقال tonqal: او جاغغا ياتىدیرە قالانىش اود.

تۇولاما تۇولاما tovlama: باغلىق، باليق، يىنگى دن توخونما اىپ، يونجا

باڭلاماق اوچون.

تىكانلى سىيم sim: مفتول لو سىيم. ف: سىيم خاردار

تىن Tin: كۆمۈر قوخوسو، هىس، توستو.

جىئىك Cenik: خىدە، قولاڭ ايلە گىيچىگە آراسى.

جەلە Celə: آت قىيلىنەن دوزە لمىش بالاجا تەلە.

جوتجۇق Cütcü: اكىنجى؛ ف: كشاورز.

جومماق Cummaq: حملە ائىمك، بىرىسى نىن اوستونە يومولماق،

درىندىن بىر اىشە باش قوشماق.

جيىنى Cinni: جىن وورمۇش، دلى، دوعالىقلى؛ ف: جى زەدە.

چىشكىدان cînekdan: چىنهدان

چاتلاق Çatlaq: آياغىن اتىنى پارتلاماسى. ف: ترک.

سوئرا اونو قورو دوب كىسمك.

باليق Bahiq: ماهى

بىللەن Bellənə: معلوم اوا

بايتال Baytal: داوار دو كىورو، بىطار. ف: دامپىشىك

بوته Bute: بىتە، قىزىل ارىدىن قاب، (بو كىلمە توركى بىر كىلمە دىر و

كاۋاڭارلى محمود بوقە شىكلىنە ثېت ائدىپىدىر، بوقە دە

اولان "ق" حرفى غەنە اولدوغۇنا گۇرە حذف اولوب)

بولادى Buladı: قويروغۇن التىناس حالىندا تىپتىدى؛ قويروق

بولاماق: بىر حيوان، قويروغۇنۇ يالوار ماق حالىندا حرڪت

ۋئرمەسى، گاھدان بىر انسان بىرىنە التىناس ائدەنە دئىرسىز:

قويروق بولور

بىزلىr Bizlər: بىز با تىرار؛ بىز: جوو الدوز

پىندىر pəndir: پىنير

پورسوق Porsuq: حيوان آدى. ف: رودك

پۇنزا Punza: وزن واحدى، تقرىباً ۳۱۲ گىرم.

پوهەرە pöhre: پورە، آرى آلايى، آرى نىن پتىگىنەن آيرىلان

بالالار

سید كمال باقرزاده
(دوغوم ايل: ۱۳۴۰)



سویملى شاعير ميز ميانان
تغايى كندىشى دوييابا گۈز آجىپ
سوزا غالىسى سىلە يېرىلىكىدە قوما
كۈچرۈپ واورسا تحصىلاتى
پىترەمىشىدەن اىشە مىشغۇل
اولىوب و فۇرسۇن شەھدارى سىنە
مۇختىلف سەمتلەرde خەدمەت
اىنلىك دىرس، باقرزادەنىن توركىجە
سىرىت شەعرلىرى اينلىكىدە كىمى
بعضى مطبوعاتلار و هابىلە
ايتىزلىك سايىلاردىندا ياسىلىميش و
اوندولمىوش ماھنيلار آدادا شەعر
مجمووعىسى جايما حاضيرلانتىر.

چەنە: چان
چوس: Cős: باشماق.
چودار: Cedar: داوار آل - سات ائدهن، حيوان دللى.
چىيان: Cıban: دمل.

چاتى: Çati: قىسىسا يېپ، (رابط و رسانە معناسىندا دا ايشلەنە بىلەر)
چاخىر: Çaxır: شراب. (چاخىر مسلمانلار اىچىنەدە حرام اولدوغۇنا
گۈرە بعضا بىزىم فولكلوردا منفى آنلاملاрадا و معنالاردا
ايشلەنە مثلا: ددهنە چاخىر يو كور چاتىم.)

چىلپاپق: Çılpaq: لوت، پالتارسيز، پالانسىز مىنيك و مرکب.
چۈلەك: Cölmek: ساخىسى دان دوزەلمىش بوزباش پىشىرەلن
قاپ، بعضى لهەمەرلەدە دئىشىلەر "ساخىسى پىتى" و
بىتىك "دەئىلر، دىزى قابى".
حىجىت: Hacemat: حجامت، (گاھدان فارس دىلينىدە اولان "رن"
معناسىندا دا ايشلە نر).
حملىل: Hemil: رام، يو ك آپاران، سۆزە باخان، اهلى.
خشە: Xəşə: بوردا يېم قابى، تلىس، انبار، قاب.
خشىل: Xəşil: غذا آدى، بوغۇد اونون سودا پىشىرېپ كرە و دوشابا

عبدالله مهدوى «تانيش»
(دوغوم ايل: ۱۳۴۰)



ميانا شهرىنин بوداغ بىسى
كىندىشە دوغۇلۇب، اېتسانى
مىرسە مىن اوز دوغۇغا يوردىندا
اوچو سوب، ۱۱ ياشىندا عائىلە مىسى
اپلە يېرىلىكىدە قوما كوجىوب و
آنچاق يېر آز اوچو خىانىدان سۇنرا
تحصىلى بوشلاپ و اىشە مشغۇل
اولدو، مهدوى ۱۳۸۰-جى اىلدەن
 يولداشلارى اپلە پىشان درىنگىن
قۇرۇپ و شەعرلىرىن نىشرىتادا چاپا
ۋەزمىشىدەر.

قاتىب يئەرلىر.
خور تان: Xortn: خور تدان: قورخون جلو؛ ف: لولو
داباخ: Dabaq: داباق: حيوانىن آياغى نىن آلتىندا يېر نوع يارا.
دار: Dar: تىنگ.
داز: Daz: كىچىل. بو كىلمە اصللىنە تور كو يېر كىلمەدىرس، قدىم
تور كوجەدە "د" يېرىنە "ت" ايشلەنە كىنە گۈرە بى سوْز جو ك
"تاز" و "تاس" شكلىنەدە ايشلەنېپ و فارس دىلينىدە ايشلەنن
"تاس" كىلمەسى تور كودەن آلتىنيدىر.
داشقاڭالا: Daşqalaq: ايكى تكىلى آتا باغانلان يېر يەركى.
داغارچىق: Dağarcıq: درى دەن تىكىلىميش چۈرۈھە ك دەستەخانى،
سفره.
داماق: Damaq: بوردا كام، كەنفى سازلىق.
داماجى: Damci: قطرە.
دانالا: Danalak: ايكى اىيل يېك قارامال.
درىنگىك: Dernək: انجمن، محفل.
دەگىرمان: Dəgirman: ف: آسياپ (دەگىرمان سوْز جو كو دئمك
تىكىر + مان تر كىيىنەن دوزە لىپ. تىكىر، تىير، تايىر يېر تور كو

احمد رنجبرى حيدر باخى
(دوغوم ايل: ۱۳۶۴ش)



سائين قالاين حاجى كىدى،
كىندىنده دونيايغا گۈز آچىپ، ۴
ياشىدا عائىلەسى ايله بېرىلىكىدە فوما
گىلىر، حيدر باخى سىكلى آلاندان
سوئرا ۱۳۷۹—دا قومون علمىي
حوزەسىنە داخل اولىوب و حوزىدى
درىسلرى ادامە و تېرىپ، گىنج محققى مىز
ايىندى يە كىمىي ايکى كىتاب ترجمە و
چاپ اندىسىرىدەر و ايىندى تېرىزلىسى
صرافىن دىوانىن چاپا حاضىرلاپ و ها
بنلە سورك فولكلور ادبياتىستان
او خىاما قالىلىرىن بىر يېرە توپلاپ،
چاپ اولمۇش اثرلىرى

Deniz: دريا.

كىلمە دىرس و اسماعىيل هادى يازىر: «بو كىلمە "تىڭىرمان"
(چىخىن معناسينا) كۆكوندن آلىنىدیر»

Dörd: بىر قارىشماش قوچ: بىر ايل لىك
قوچ؛ ايکى قارىشماش: ايکى ايل لىك قوچ؛.....دۇرت
قارىشان: دۇرد ايل لىك قوچ.
Duruf: قوزۇنو نىشانلاماق، داغلاماق.

Dostaq: قازامات، زىنان.
Dowgma Qardaş: بىر آتا بىر آنا دان دوغولان
قارداش. ف: برادر تىنى.
Doqquz Don: درى ايله ات آراسىنдан چىخان بىر
يارا.

Dönüb-Çıxar: اویون آدى، بىر جىزىق يارىم
آرشىن حدودوندا چىكىپ بىر آششىق اونون وسطىنە قويوب،
باشقما آششىغى جىزىغىن يانىسا قويوب بارماق ايله آتارلار.
جىزىغىن يانىنдан آتىلان آششىق گر ك او آششىغا دىب،
اونو جىزىقدان چىخاردىب اوژو جىزىغدا قالا.

حضرت مۇھىممەن زىيارتنامەسى نىن ترجمەسى (ناعىمى)
ايله بېرىلىكىدە / امام سجادىن (ع)
حقوق رسالەنин فارسجا ترجمەسى

محمد رضا رمضانى «ذوالفنون»
(دوغوم ايل: ۱۳۵۵ش)



چارايماقىن «قراولى» كىندىنده
دونيايغا گۈز آچىپ و سونرا عائىلەسى
ايله بېرىلىكىدە قومما كۆچۈرلەر، رمضانى
ابىداتى تحصىلاتى يېتىرنىدەن سونرا
قومون علمىي حوزەسىنە تەھىچىلاتىنى
لەمعىدە كىمىي ادامە و تېرىپ و سونرا
تحصىلداش اىچىدىر، هەزىز
شاعىرىمىز خطاطى زىمنەسىندا

Dilənir: گىدالىق ائدىر، ال آچىر.
Zilan: بىر شئى سورتولوب صاف و آخارلى اولماسى ؟
اردىبىل لهجهسىنە: زىلامان دىئرلر.
Zildir: Zildir ياشىن گۈزىن يواشجاسىتىا
سوزىمە بىي.

Sac: اورتاسى قالىخىق دىمير بىر لوحە، يوخا و چئورە ك
پىشىرمە ك اوچون.
Sabb: لعنت، قارغىش، قىناماق.

Seki: سکو. (بو سۈزجۈك توركىجە بىر كىلمەدىر و
كاشغارلى محمود بونا اشارە ائدىب)
Sümmelayer: بىر زادى سوممه ايله بىر كىتمك، بىر شئى
گوج ايله دولدورماق.

Somurum: سومورماق: سورماق.
Sonjogq: ايکى آياق ايله دال طرفە تېيك آتماق. ف:
جىفتىك.

Sonsuz: اوشاقسىز، اوشاغى اولمايان كىمسە.
Sovlamaq: ايتىلتىمك، تىز ائتمك.

فالىت اندىپ و اوستاد داستان و يېر آز
مدتە اوستاد شىرازى نىن مەحضرىندەن
استفادە ئانىيىدىرى.

بۇلونىدا بىر گۈزۈم اى ماه بارە
آنخشاملار / نولار گىذار ئاندەسىن بو

دىبارە آخشاملار / گۈزۈم بۇلونىدا
قارالدى، قارا گۈزە قىسان / اوزونو

بېرچە نىشان و ئىش بو زارە آخشاملار /
اولىقىدو تار گىنچە گۈندۈزۈم نظردە

مېن / تاپانىرام بىر چىتىن دردە چارە
آخشاملار / او گۈندۈنى كى كونول

دام زولغۇنە ئېلىشىپ / گۈزۈم ياشى
دولابچى جىۋىبارە آخشاملار / سەن

اولوموبان گىنچەلىرى تىشكىن و تار اولار
سۇز يوخ / اڭىر چە گۈيىدە چىخار

مېن سەنارە آخشاملار / هەرنىن
اولىدۇزو بىر سەمىتىدە ئىندر سوسو /

كى مېن جان الدەن آلار هەر اشارە
آخشاملار / منبىم دە گۈزۈلىرىم هەنى

آنختارار گۈزۈل بۇزۇنو / كى بلکە
قومرۇو Qumrov: اوشاغىن بۇينونا آسلاتان زىنقىروو.

قوورتماج Qovurtmac: چوبىتلار تمىز و آق داشلارى اود آراسىنا
قويىوب، داش قىزارىندان سونرا اونو چىخاردىب سودون

صەنم Sənəm: بت.

سېنگىر singir: دىز ايلە بىر كۈگۈن آراسى.

شەمل شەmmel: شوخومدان سونرا يېرىن ووروب آرات ائتمك،

پېچىم.

قەباڭ قابان: ائر كىك دونقۇز.

قاپى قارى قارى: قوجا، چوخلۇ قوجا آراد معانىسينا اىشلەنر.

قاماش قاماش: بوردا: چىكىل، اوزاق دور، چىمچىش.

قرە بۇر كى قرە Börk: بوردا غىر مەتىخىص و آدىزىز آدام.

قوچچولوق قوچقۇluq: قورچىق، زور دئمك.

قوش قوش: بىر شعردە قورچ.

قۇمۇرۇ قۇمrov: اوشاغىن بۇينونا آسلاتان زىنقىروو.

قوورتماج Qovurtmac: چوبىتلار تمىز و آق داشلارى اود آراسىنا

قويىوب، داش قىزارىندان سونرا اونو چىخاردىب سودون

سېرغا آسىلان قىزىل يَا گوموش زىست؛ ف:

گوشوارە.

سېرىغىر Sirgâl: قولاڭا آسىلان قىزىل يَا گوموش زىست؛ ف:

ايچىنه سالارلار، سود او حرارىلە قايىايىپ پىشر.

قىدىخلاق Qidixla: قىدىخلاق: خىتىغىلاماق. ف: قىلقىك دادن.

كېرىپ Kəpir: تىز او وولان داش.

كرمه Kermə: باسمالىق دان كىلىميش اودون.

كىسمەت Kəsmət: شرط. ف: قرارداد.

گىدىك Gədik: تې، گىريوه.

گىرمە Gezme: گئچە گىزەن كىشىك. ف: گشت.

گىلمە Gelmə: بىر نوع مرض.

گوم - گۇي Göm-Göy: ف: آبى آبى.

گۇشى Güney: شمال.

گىرگىل Gijgil: پىر تلاشىميش تو كە.

گۈن چارىق Çarıq: Gön: ف: چارق چىمىتى.

گۇي بىيار Bibər: Göt: ف: فلفل سبز

گۈيىدە اوچويدور Uçubdur: Göydə: هوشۇ باشىندان چىخىپ، بىر

شخص آجىتىدان يا يوخسوزلىوغىدان يا بىر مرضىدىن حواسىن

الدىن وئرسە بىر سۆزۈ دىئەرلىر.

لاغ Lag: مىسخە.

قىرار و صىرىمىيى الدەن آلىدى دىر
قىرار / قىرار و ئىش بۇ دىل يېرىرى
آخشاملار / قىرار او دونىدا يانشان
دۇلغۇنە ئانلى نظر / ئىيات ئانلى بىر
چىشم انتظارە آخشاملار.

حسىن فتح اللهى (نېيم)

يوسف كى گۈزلىكىدە او نىسون
يۇخدىدى مىتالى / فرآنىدە تو سىصف
اولونوب و سىصف جىمالى / مېن بىر سەف
مەسىرى گەله ھەيات او لا يېلىم / زەھرا
گۈلۈنۈن اوزونىدە كى ھاشى خالى

قایناقلار:

بو حاشىئىن يازماسىندا بىر قایناقلار دان
فادىلانتىشىقى:
1. فەرمانغان شاعىرلەرنىن مىكتى، مەندىس كىرىمى.
2. زەنلەن تۈركى قىشقۇنى و شىۋىي ئىگەرگەن
آن، اىسالىدە مردىنى رەھىمى.
3. تۈركىلەن تارىخ و فەنھەنگىكە بىر باخىش،
پەرفۇرھەنست.
4. سىرىدى تارىخ زىيان و لەھەنەمى

- بارادیجیلیغی، ح.م. گونشلی و م. جعفری.
 ۲۳ تورشا - شیرین، صمد مرادی.
 ۲۴ بوز چچه‌بی، محمردانه مقدسی.
 ۲۵ دیوان معجز شیسته‌ی.
 ۲۶ گویجه یازبلار، حسن بی‌هادی.
 ۲۷ خدا آفرین شریه‌سی.
 ۲۸ دیوان لغات التورک، معلم رفعت.
 ۲۹ فرهنگ ساموران معاصر ایران، ج ۱، حزمه هنری.
 ۳۰ سیری در اندشه سایسی عرب، حمید غائب.
 ۳۱ نام آوران آذربایجان، زهره وفاتی.
 ۳۲ عنده‌ی الحقائق، ادبی‌آحمد پوچه‌کی، حاضری‌لایان: حسین شرقی سوی تورک.
 ۳۳ پیام قوم نشریه‌سی
 ۳۴ اطلاعات عمومی پیام، دوکتور اختریان.
 ۳۵ <http://www.gajil.20m.com>
- ۳۶ دیوان دهچکان، دیر سیاقی.
 ۳۷ یادمان اوستان غمکش هشتودی، قوم، آل یاسین انجمنی.
 ۳۸ تاریخ‌نامه ایز قوبیان آذربایجانی‌لار، ولایت قلی بیف.
 ۳۹ چیچکلی گکروش، نظامعلی قیچلوئی
 ۴۰ ستار گان حرم، ح.م. قوم.

- بیهه Yiyə: صاحب، مالک.
 یاشماق Yaşmaq: لچک و یاپلیق ایله گؤزدەن آشاغى نى
 بورویوب اورتمک.
 یالقوزuz Yalquz: يالقىز، تك، آدامسىز.
 یاناشاش Yanaşaş: همراه و همدل اولا.
 یاناق Yanaq: ف: گونه.
 یاپلیق Yaylıq: باشا سارینان اپیک دسمال و شلمه.

- للك Lelək: تویوق توکو. ف: پر.
 لیلاج Leylac: آدلیم و افسانوی بیر قمارباز.
 لیل لیل: بولانغى: ف: کدر و گل آلود
 مقاраж Maqqac: ف: پنس و انبر ک
 ماوال Maval: آیاق آلتى، اوروشت، مبال، مستراح.
 مشاطە مەşşatə: گلین بزه‌ین، قادین سلمانى سى.
 مو تال Mutual: دری دن دوزه لمیش بیر قاب پنیر بیغماغا.
 ناخیرچى Naxırçı: اوکوز ایله آت - اولاغى ياييان چوبان، مال
 او تاران. ف: گاوچران
 نین Nin: تویوق يىرى، باشقۇ لهجه‌لرده هين ده ايشلەنib.
 ورنەندىل Vərəndil: بير نوع تفنگ.
 وهل وەل: تاختانىن آلتى نا داش يايىشدىريپ اوئنو مال - حيوانا
 باغلايىب خرمنىدە بوغانلى - قىينىدان آييرماغا استفادە
 ائدەرلىر.
 ويزىدار Vizidär: اوغورلار. ويزىتماق: اوغورلاماق.
 يىشىك Yerik: ويار، يىشىكلى آرواد: زن و ياردار.
 يېزنه Yeznə: كوره كن، داماد.

- تۈركى، بىروف سورىھىت.
 ۵ سەرۋەشت ناتىم دىيوان بوسىف على
 يىڭىقىنىي، ناصر ابرىجى
 ۶ فەنگى معن، اعلام جلد ۵، دوكتور معن.
 ۷ تورکون قىزىل كېتىي، بىروفور رقىن اوزدك.
 ۸ بەھار زىنچان ھەفتەلىكى
 ۹ دېلىخان نشىرىيىسى.
 ۱۰ وارلىق نشىرىيىسى.
 ۱۱ دىيوان سىرزا مادۇن قىشقانى،
 ناصر ابرىجى.
 ۱۲ تەلىم خاتىن حىاتى و سارادىجىلىغى
 (بىروفور زەنلىكى، دوكتور كمالى)
 ۱۳ رشد معلم مجلەسى.
 ۱۴ يادمانەي تۈركى باستان،
 دوكتور صديق.
 ۱۵ اوغۇزها، بىروفور فاروق سومر،
 ترجمە: آنا دردى عنصرى.
 ۱۶ ادبىيات اوچاقىچ، ۲، اوستان يحى شىدا.
 ۱۷ كور اوغلۇ در افسانە و تارىخ، رەحيم رئىس نيا
 ۱۸ دىيوان و شرح حال ملا مەھر على فلۇرى.
 ۱۹ آذرى نشىرىيىسى.
 ۲۰ مشاهير آذربایجان، صمد سردارى يىا.
 ۲۱ شعر توپقاىى، بەرام اسىرى.
 ۲۲ عاشقىقىسىن ياشسايس و

Kənd uşağı şəhrin dadın anladı
Bayğuş gəlib damlarında banladı

Şairn dilinin sadə və ari olması bir yanda
dursun,o şerdə bədii boyalar,cinas,təşbih və
istiarələrdən də yaxşı faydalana bilir. bu özəllik,
xosusıyla onun can yaxıcı növhələrini bürümüşdür.

Yel cismi-şəhidəm büküb gərd-u qubarə
Gün sūrməni məqribdə çekib çışm-i
xumarə

Zeynəb kimi çöllərdə geyib eyninə qara
Məhtab işığın kisrət-i qəmdən ata

bilmir
Göy quşları da öz yuvasında yata
bilmir

“süleyman nurullahi” üçün tutduğu yolda oğurlar
diləyib,oxucuları onun əsərlərini diqqət və təmkin
ilə oxumağa çağırıram.

D- h.m sədiq
Tehran, yay 1383

indi onların yollarını təqib edirlər və öz ellərinə
xidmət meydanlarında oğur qazanırlar. bu
məcmuənin şairi “süleyman nurullahi” cinabları
belə bir qabiliyyət və əhliyyətə malik olan el
şairlərindən sayılır. Onun tənz dili sağlam, təmiz və
xalqın danışq dilindən qaynaqlanan, zulal su kimi
axan gözəl bir şivədədir.

Ölkəmizin güneyləri, düzləri
Bulaqların ağ su tökən gözləri
Nurullahi, şirin-şirin sözləri
Yaz dəftərə səndən də bir ad olsun
Oxuyanda türk uşağı şad olsun

əlli yaşı,” süleyman nurullahi” el şairi adlanır.
O şah rejiminin siyasetinə məruz qalaraq rəsmi
təhsil ala bilməmişdir. Həmdə ana yurdundan
köçüb qurbət acısı çekmişdir. ona görə də öz kənd
və qəsəbələrini boşlayıb qurbət ellərdə didərgin
düşən həmyerililəri ilə çox sadə və təmiz bir dildə
danışır.

Kim öyrətdi xalqa şəhrə köçməyi
Dost-rəfiqi bir birindən seçməyi
Vətənidən qurbət yerə düşməyi

Ustad baxımından

Tarix boyunca, Ədəbiyyat tariximizdə tənz mühtəvalı şer məcmuələrimiz, geniş oxucu kütlələrinin rigbətini qazanmış və onların ictimayı düşüncə yüksəlişləri üçün əsas amil olan bədii mədəni mirasa çevrilmişdir."tənz" azərbaycan ədibləri və şairləri tərəfindən, əsil mənada işlənmişdir. Yəni kütlələrin oyanışı, intibah və ayılma və dəqiq olmaları üçün işlənən bu ədəbi qol birdə ona görə əhəmmiyyət daşımışdır ki haqsızlıq, idalətsizlik və zalimliyi tənz qırbacına tutan məsuliyyətli şairlər,həqiqi mənada öz ellərinə xidmət və xeyrxah məzmunlu ədəbi əsərlər yaratmaq üçün öz istedadlarını səfərəbər etmişlər.

Azərbaycan şairləri arasında, siyyid əzim şirvani, mırzə əli əkbər sabir və möciz şəbistəri, bu meydanın ən çalışan pəhlivanlarından sayılırlar.onlar, tənzi həcv və həzl və gülməcələrdən ayıra bilən söz ustadları idilər. Tənzin ictimai-siyasi mənasını başadüşən sağlam düşüncəli şairlərimiz,